

Prevence sociální izolace žen na rodičovské dovolené

Bc. Lenka Langarová

Diplomová práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VYKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Lenka Langarová, DiS.
Osobní číslo: H160301
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: kombinovaná

Téma práce: Prevence sociální izolace žen na rodičovské dovolené

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek vztahujících se k mateřství, sociální izolaci žen na rodičovské dovolené a k sociálním rolím ženy.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu prostřednictvím dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.

DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.

MOŽNÝ, Ivo. Sociologie rodiny. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-05-9.

PAULÍK, Karel. Psychologie lidské odolnosti. 2. vyd. Praha: Grada, 2017. 368 s. ISBN 978-80-247-5646-2.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Anna Petr Šafránková, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

21. listopadu 2018

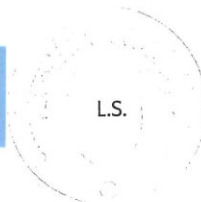
Termín odevzdání diplomové práce:

18. dubna 2019

Ve Zlíně dne 21. listopadu 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

L.S.

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně10.4.2019

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně14.4.2019.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;
2) Vysoká škola nevolněně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výledek obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vyrobené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho pracovního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odporují-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá sociální izolací žen na mateřské a rodičovské dovolené. V teoretické části jsou popsány hlavní pojmy, zejména status mateřské a rodičovské dovolené, mateřská role a příčiny a následky sociální izolace žen na mateřské a rodičovské dovolené. V praktické části je popsán realizovaný kvantitativní výzkum, jehož cílem bylo zjistit, jaké faktory zapříčiňují sociální izolaci žen na mateřské a rodičovské dovolené a jak se život žen na mateřské a rodičovské dovolené promítá do jejich partnerského života, roviny zdraví a volnočasových aktivit. Výzkumu se zúčastnilo 104 žen na mateřské a rodičovské dovolené, ke sběru dat byl užit dotazník vlastní konstrukce. Stanovené hypotézy byly ověřeny pomocí chí-kvadrátu. V závěru jsou uvedena doporučení týkající se možností prevence sociální izolace žen na mateřské a rodičovské dovolené.

Klíčová slova: kojení, mateřská dovolená, mateřství, rodičovská dovolená, sociální izolace, vzdělávání, zaměstnání.

ABSTRACT

The thesis deals with the social isolation of women on maternity and parental leave. The theoretical part describes the main concepts, in particular the maternity and parental status, maternal role and causes and consequences of social isolation of women on maternity and parental leave. In the practical part is described realized quantitative research, whose aim was to find out what factors cause social isolation of women on maternity and parental leave and how women's life on maternity and parental leave is reflected in their partner life, level of health and leisure time activities. 104 women on maternity and parental leave took part in the research. The hypotheses were verified using chi-square. In conclusion, there are recommendations concerning the possibilities of prevention of social isolation of women on maternity and parental leave.

Keywords: breast feeding, education, employment, maternity, maternity leave, parental leave, social isolation,

"Být matkou na plný úvazek je jednou z nejlépe placených prací... Protože odměnou je čistá láska."

Mildred B. Vermont

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí této práce Mgr. Anně Petr Šafránkové, Ph.D. za velmi vstřícný přístup, cenné rady a odborné připomínky, kterými přispěla k vypracování této diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně 14.4.2019

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 CHARAKTERISTIKA MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ	11
1.1 LEGISLATIVNÍ VYMEZENÍ MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ.....	11
1.2 MATEŘSKÁ A RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ Z EKONOMICKÉHO HLEDISKA	13
1.3 MATEŘSKÁ A RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ Z HLEDISKA ŽIVOTNÍHO STYLU.....	19
2 ROLE ŽENY NA MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ	27
2.1 VYMEZENÍ MATEŘSTVÍ	27
2.2 POTŘEBY ŽEN NA MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ.....	31
2.3 SPECIFIKA MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ.....	33
3 PROBLEMATIKA SOCIÁLNÍ IZOLACE ŽEN NA MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ	36
3.1 CHARAKTERISTIKA SOCIÁLNÍ IZOLACE	36
3.2 PŘÍČINY SOCIÁLNÍ IZOLACE ŽEN NA MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ	39
3.3 NÁSLEDKY SOCIÁLNÍ IZOLACE ŽEN NA MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ.....	41
II PRAKTICKÁ ČÁST	44
4 POPIS VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	45
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, CÍL VÝZKUMU, VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY.....	45
4.2 METODOLOGIE VÝZKUMU	47
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	50
5.1 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU.....	50
5.2 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	57
5.2.1 Vnější faktory vedoucí k sociální izolaci žen na MD a RD	57
5.2.2 Vnitřní faktory vedoucí k sociální izolaci žen na MD a RD.....	63
5.2.3 Životní styl žen na MD a RD	74
5.2.4 Ověření hypotéz	82
6 DISKUSE	85
ZÁVĚR	90
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	93
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	101
SEZNAM OBRÁZKŮ	102
SEZNAM TABULEK	103
SEZNAM PŘÍLOH	104

ÚVOD

Narození dítěte a první roky strávené s ním jsou považovány za nejkrásnější období v životě ženy. Idylický pohled na mateřství a péči o dítě však potlačuje i druhou rovinu, která je s těmito jevy spojena: žena se musí po určitou dobu vzdát své kariéry, svých snů, dosavadního způsobu života, poznamenáno je i její zdraví, ať již v důsledku těhotenství či intenzivní péči o dítě, která se vyznačuje nedostatkem spánku, nutností upozadit saturaci mnoha svých potřeb, včetně potřeb biologických, ve prospěch dítěte.

Nutnost být k dispozici dítěti s sebou přináší i změnu v rovině sociální. Již není možné zajít si s přáteli na příjemné posezení, kdykoliv žena chce. Mnoho sociálních kontaktů se kvalitativně i kvantitativně promění, neboť žena má na tyto aktivity méně času, mění se i obsah hovoru, zejména jsou-li přátelé ženy bezdětní a dále pokračují v životním stylu, který dříve přináležel i k ženě, s narozením dítěte se však většinou významně promění.

Cílem diplomové práce je analyzovat příčiny a následky sociální izolace žen na mateřské a rodičovské dovolené, se zřetelem k identifikaci jevů, které je vhodné zohlednit v životě těchto žen v souvislosti s možnou prevencí sociální izolace v daném období.

V teoretické části je pojednáno o fenoménu mateřské a rodičovské dovolené. Uvedeno je jejich legislativní vymezení, specifika životního stylu na mateřské a rodičovské dovolené. Pozornost je věnována tomu, jaký je obsah mateřské a rodičovské role, jaké změny do života ženy tento nový status přináší. Detailněji jsou popsány příčiny a následky sociální izolace žen na mateřské a rodičovské dovolené. Uvedená teoretická východiska jsou čerpána z odborné české i zahraniční literatury a výzkumů věnovaných dané problematice.

V praktické části je popsán výzkum, jehož cílem bylo zjistit, jaké faktory zapříčiňují sociální izolaci žen na mateřské a rodičovské dovolené a jak se život žen na mateřské a rodičovské dovolené promítá do jejich partnerského života, roviny zdraví a volnočasových aktivit. Jednalo se o kvantitativní výzkum, kterého se zúčastnilo 104 žen na mateřské a rodičovské dovolené. Formulovány byly dvě hypotézy, k jejichž ověření byl užit chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku.

Zjištěné výsledky jsou v diskusi vztaheny k výzkumným otázkám a teoretickým východiskům, hlavní výsledky jsou shrnuty v závěru práce, včetně uvedení doporučení zaměřených na prevenci sociální izolace žen na mateřské a rodičovské dovolené.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

První kapitola práce pojednává o změnách, které ženy zažívají v důsledku narození dítěte. Nejprve je uvedeno vymezení mateřské a rodičovské dovolené na základě platné české legislativy. Pozornost je věnována délce mateřské a rodičovské dovolené, možnostech jejich čerpání, včetně výše příspěvků. Dále se zabýváme postavením žen na trhu práce a výdělkem, který ženy mají a který je ovlivněn tím, že se rozhodly založit rodinu, porodit dítě a pečovat o něj. V závěru kapitoly jsou zmíněny změny v životním stylu žen na mateřské a rodičovské dovolené.

1.1 Legislativní vymezení mateřské a rodičovské dovolené

Koťátková (2014, s. 13-14) přibližuje, že v raném věku dítěte, tj. do jeho tří let, je v české legislativě zakotvená možnost čerpání rodičovské dovolené, která mimo jiné umožňuje soustředěnou péči rodiny o dítě, a to za finanční podpory státu. Tím, kdo s dítětem nejčastěji zůstává doma, bývá matka. Autorka zdůrazňuje, že takto dlouhá, zákonem umožněná péče o dítě, je v porovnání s většinou evropských či amerických států výjimečná. Nejedná se však o zbytečný luxus. Tento přístup reflektuje poznatky z vývojové psychologie, ale též z praxe, zejména co se týče jeselské péče. Dítě do tří let potřebuje pro svůj optimální vývoj zabezpečit bazální jistotu, které se mu dostává ve vztazích s nejbližšími osobami. Tím, že dítě zůstává s jedním z rodičů doma, získává dostatek prostoru a času pro přirozené vyžívání, formování základů osobnosti, které v ideálním případě vytvářejí bázi stability, která je v dospělém životě zúročena v jiných mezilidských vztazích. Podmínkou ovšem je, aby rodiče byli dostatečně osobnostně zralí a vnímali dítě a rané dětství jako významné. V opačném případě je podle autorky vhodnější zvážit jinou formu denní péče, a to mimo rodinu.

I když velká část matek (případně otců) nenahlíží ze své zkušenosti na tuto část života jako na dovolenou, tedy odpočinek, vymezení mateřské a dovolené nacházíme v zákoníku práce, společně s jinými formami dovolené.

Dle § 195 Zákona č. 262/2006 Sb., přísluší zaměstnankyni, která porodila dítě a pečuje o něj, dovolená po dobu 28 týdnů. Jestliže zaměstnankyně porodila zároveň dvě a více dětí, trvá mateřská dovolená 37 týdnů. Nástup na mateřskou dovolenou může být zahájen od začátku osmého týdne před stanoveným datem porodu, často však ženy nastupují

na mateřskou dovolenou (dále též MD) od počátku 6. týdne. Samotná délka péče o dítě v rámci mateřské dovolené se pak odvíjí od toho, kdy žena porodila, resp. v jaké délce zůstala na mateřské dovolené před porodem. Pokud porod nastal dříve a žena nevyčerpala 6 týdnů mateřské dovolené, počítá se délka MD v plném rozsahu, ode dne nástupu na ni. Jestliže však žena nevyčerpala 6 týdnů MD před porodem z jiného důvodu, po narození dítěte čerpá pouze 22 týdnů dovolené, případně 31 týdnů, jednalo-li se o vícečetný porod. Při narození mrtvého dítěte trvá MD 14 dní. Dle téhož zdroje také platí, že mateřská dovolená v souvislosti s porodem nesmí být nikdy kratší než 14 dní, nemůže ani skončit nebo být přerušena před uplynutím 6 týdnů ode dne porodu.

Těchto šest týdnů je důležitých nejen pro navazování prvotního kontaktu s dítětem, ale je významné i pro ženu, její zdravotní stav. Jak uvádí Slezáková (2007, s. 94), pro toto období po porodu se užívá termín šestinedělí. Jedná se o dobu, kdy mizí změny v organismu ženy vyvolané těhotenstvím a porodem, tělo se vrací do stavu před těhotenstvím, přičemž nejnápadnější změny se týkají reprodukčního systému. Navíc začíná vylučování hormonu prolaktinu, díky kterému začíná mléčná žláza produkovat nejprve mlezivo, tzv. kolostrum, přibližně čtvrtý den mateřské mléko.

Po skončení mateřské dovolené následuje dovolená rodičovská (RD). Podle § 196 Zákona č. 262/2006 Sb., má na ni zaměstnankyně nebo zaměstnanec nárok, pokud o to zažádají. Rodičovská dovolená přísluší matce po skončení MD, v případě otce je možné ji začít čerpat od narození dítěte. Rozsah si mohou rodiče určit sami, nicméně nesmí překročit dobu, kdy dítě dosáhne tří let. Pokud by dítě v průběhu čerpání RD zemřelo, podle § 198 je možné, aby daný rodič, který o dítě pečoval, zůstal na rodičovské dovolené ještě 2 týdny.

Po dobu čerpání mateřské a rodičovské dovolené dostává rodič, který o dítě pečuje, od státu finanční pomoc. Zatímco peněžitá pomoc v mateřství je dávkou hrazenou z nemocenského pojištění, rodičovský příspěvek patří mezi dávky státní sociální podpory. Na rodičovský příspěvek mají nárok všichni rodiče (resp. tedy ti, kteří pečují o dítě do 3 let), u peněžité pomoci v mateřství je tomu jinak v případě podnikatelek a podnikatelů. Ta je hrazena z nemocenského pojištění, které nemusí živnostníci a podnikatelé odvádět. Pokud tak činí, mají nárok na peněžitou pomoc v mateřství, v opačném případě mohou začít po narození dítěte čerpat rovnou rodičovský příspěvek. Nemocenské pojištění musí být hrazeno minimálně 270 dní v průběhu dvou let před očekávaným datem porodu, při-

čemž v posledním roce se musí jednat alespoň o 180 dnů. Výše peněžitě pomoci v mateřství se odvíjí od plateb nemocenského pojištění, je tedy u každého jedince jiná. To neplatí pro rodičovský příspěvek, který je ve výši 220 000 Kč (u dvojčat nebo více dětí narozených zaráz se jedná o 330 000 Kč). Rychlost čerpání je individuální, záleží na přání rodiče. Nejrychlejší možné čerpání je v rozsahu 6 měsíců, v minulosti se jednalo o 2 roky. Nejdelší délka je 4 roky. Výše rodičovského příspěvku se odvíjí od příjmu rodičů – pokud např. otec dítěte má příjem vyšší, může si zažádat o rodičovský příspěvek, musí však splnit podmínku, že zajistí dítěte řádnou celodenní péči, která však již může být realizována matkou dítěte. Další podmínkou je možnost využívat zařízení, v němž je pečováno o takto malé dítě (jesle, mateřská škola apod.), maximálně v rozsahu 46 hodin měsíčně (Veselíková, 2018).

Oproti předchozím letům tedy situace čerpání mateřské a rodičovské dovolené doznala značných změn, které mimo jiné vedou ke zlepšení finanční situace rodin s malými dětmi, především však umožňují ženám snáze a rychleji se vrátit na trh práce. Více je o tomto tématu pojednáno v následujícím textu.

1.2 Mateřská a rodičovská dovolená z ekonomického hlediska

Podle Bičákové a Kališkové (2015, s. 3-5) chování českých žen na trhu práce ve srovnání s jinými zeměmi Evropské unie (EU) výjimečné. Míra zaměstnanosti žen s dětmi nad 11 let je nejvyšší v celé EU, zároveň jsou však negativní dopady pobytu žen s malými dětmi na rodičovské dovolené na jejich uplatnění na trhu práce taktéž jedny z nejvyšších v EU, což je ovšem v tomto případě negativní zjištění. I v zahraničí existují podle autorek země, v nichž ženy pobývají se svými dětmi na rodičovské dovolené 3 roky, nicméně např. ve Španělsku činí délka placené rodičovské dovolené pouhé 4 měsíce. I když je možné, aby žena zůstala s dítětem doma jen 2 roky, většinou ženy využívají možnosti tříleté placené rodičovské dovolené. To, že však žena přeruší svoji zaměstnanost, vede také ke snížení produktivity práce, což je dáno více faktory. Žena během rodičovské dovolené většinou nezvyšuje aktivně své uplatnění na trhu práce (např. dále se nevzdělává, nezačne podnikat). Pokud se může vrátit do zaměstnání (její pracovní místo nebylo zrušeno), často kvůli nemocem dětí absenteje a své pracovní místo může ztratit. Jestliže se žena rozhodne zůstat

s dítětem doma po dobu 4 let, což jí zákon umožňuje, zaměstnavatel není povinen jí pracovní místo dále držet a žena se pak vrací na trh práce jako nezaměstnaná.¹ Tato skutečnost, včetně nutnosti pečovat o děti v případě nemoci apod., tak u žen zvyšuje riziko následné nezaměstnanosti a prodlužuje i její trvání. Jak autorky dodávají, „přes 60 % nezaměstnaných žen s dítětem do 6 let se stává nezaměstnanými bezprostředně po ukončení rodičovské dovolené.“ (Bičáková a Kalíšková, 2015, s. 5).

Pokud se podíváme na zaměstnanost žen a mužů, sledován je dlouhodobý trend nižší zaměstnanosti žen oproti mužům. V roce 1993 činila zaměstnanost žen 52,3 %, v případě mužů se jednalo o téměř 20 % více (71,3 %). Pokles zaměstnanosti byl u obou pohlaví zaznamenán v roce 2011, nicméně i v tomto případě byla zaměstnanost mužů (49,3 %) vyšší než zaměstnanost žen (68 %). V roce 2016 činila zaměstnanost žen 51,9 %, zaměstnanost mužů 68,4 %. Při podrobnějším zkoumání však zjišťujeme výraznější rozdíly ve věkových skupinách, kdy se ženám nejčastěji rodí děti, a tedy o ně také ženy pečují. V roce 2016 ve věkové skupině 30-34 let činila zaměstnanost žen 68,7 %, zaměstnanost mužů 97 %. Ve věkové skupině 35-39 let byla zaměstnanost žen v témže roce 79,3 %, zaměstnanost mužů 97,3 %. Ve věku 40-44 let, kdy již většina žen má starší děti a je zaměstnána či podniká, pokud tedy nejsou nezaměstnané, byla zaměstnanost žen 89,5 %, zaměstnanost mužů 96,8 %, tedy patrný je mnohem menší rozdíl mezi zaměstnaností obou pohlaví (ČSÚ, 2016a).

Hašková, Křížová a Dudová (2015, s. 1) uvádějí, že i když české matky zůstávají mimo trh práce ve srovnání s jinými evropskými zeměmi po dlouhou dobu, jakmile jsou děti starší a začínají docházet na základní školu, české matky naopak svojí zaměstnaností převyšují evropský průměr. Jak autorky shrnují: „pro ČR je typická vysoká zaměstnanost žen, které však namísto strategie kombinování pracovního a soukromého života v průběhu životní

¹ Z australské studie vyplynulo, že po skončení rodičovské dovolené se tři čtvrtiny žen vrací do zaměstnání, na své původní pracovní místo, a to do 18 měsíců od porodu. Pouze čtvrtina žen tuto možnost nemá, místo jim není ponecháváno. Ovšem pouze jedna třetina žen se vrací do zaměstnání na plný úvazek. Pětina žen pracuje na poloviční úvazek a téměř polovina žen na zkrácený, v rozsahu 1-19 hodin týdně (Hakim, 2002, s. 122). Low a Sanchez-marcos (2015, s. 5) uvádějí, že situace návratu žen do zaměstnání se v jednotlivých státech značně liší, je spojena s délkou rodičovské dovolené. V USA mohou ženy zůstat na RD 12 týdnů, nedostávají však žádnou finanční pomoc. Ve Švédsku je rozsah RD 70 týdnů, po dobu 10 týdnů dostává rodič náhradu mzdy ve výši 80 % a dalších 60 týdnů ve výši 64 %. V Norsku trvá RD 97 týdnů, prvních 9 týdnů získává rodič plnou mzdu, další týdny jen 33 %. Přesto je však zaměstnanost žen mnohem vyšší ve skandinávských zemích než v USA. Např. zaměstnanost žen s dvouletými dětmi je ve Skandinávii 72 %, v USA jen

dráhy v současných podmínkách své životní dráhy spíše etapizují a oddělují od sebe období vysokého počtu hodin věnovaných péči a vysokého počtu hodin věnovaných výdělečné činnosti.“

Se zaměstnaností žen, jejich obtížným postavením na trhu práce, souvisí také ekonomická situace, resp. výše mzdy, které ženy v průměru dostávají. Podle Pytlíkové (2015, s. 1) existují v České republice taktéž přetrvávající genderové rozdíly v oblasti výše mzdy. Průměrná měsíční mzda žen činí 78 % průměrné mzdy mužů. Největší genderové rozdíly v platu pak postihují ženy ve věku 35-39 let (tj. věku, kdy ženy často pobývají na rodičovské dovolené,² nebo mohou být nezaměstnané v důsledku skončení rodičovské dovolené a nemožnosti vrátit se do svého původního zaměstnání), kdy rozdíl v mediánu průměrné měsíční mzdy činí 32 %. Genderové rozdíly se pak dále zvyšují s počtem dětí. Rozdíl v mediánu u bezdětných žen byl 15 %. V případě srovnání muže a ženy s jedním dítětem je již tento rozdíl 20 %, se dvěma dětmi 32 % a se třemi či více dětmi 36 %.

Setkat se můžeme i s dalšími specifiky zaměstnanosti žen s malými dětmi. Podíl žen s dětmi předškolního nebo mladšího školního věku, které pracují na termínované pracovní smlouvě, je vyšší než podíl žen bezdětných, mající stejný typ pracovní smlouvy. To se mění u žen s dětmi ve věku 10 let, kdy již má pracovní smlouvu na dobu neurčitou 85 % žen. U žen s dětmi ve věku 0-5 let má termínovanou pracovní smlouvu, nebo dohodu o provedení práce či dohodu o pracovní činnosti (případně pracuje bez smlouvy) třetina výdělečně činných žen, u matek dětí ve věku 6-9 let se jedná o čtvrtinu výdělečně činných žen. Tyto ženy pak hodnotí svoji životní úroveň statisticky mnohem hůře než ženy mající pracovní smlouvu na dobu neurčitou. Zároveň také tyto ženy pracují na zkrácené pracovní úvazky, mají menší mzdy a vykonávají také méně kvalifikované práce. Ke svému původnímu zaměstnavateli se po skončení rodičovské dovolené vrací jen polovina žen (Hašková, Křížková a Dudová, 2015, s. 1-2).

54 %. Nicméně žena na RD je ve Skandinávii považována za pracující. Po odečtení podílu žen na RD tak činí zaměstnanost skandinávských žen, které opravdu pracují, 48 %. S věkem dítěte pak zaměstnanost žen narůstá.
² Podle Příhodové (2016) české ženy v průměru poprvé rodí ve 30 letech, v Praze se jedná o 31 let. Důvodem bývá studium, ale i nedostatek financí, objevují se i problémy s otěhotněním. Do 35 let ženy často cestují nebo budují kariéru. Dle ČSÚ (2016b) se v roce 2016 narodilo ženám ve věku 25-29 let celkem 33 408 dětí, ženám ve věku 30-34 let celkem 38 862 dětí a ženám ve věku 35-39 let celkem 20 015 dětí.

Jako velmi nepříznivá se dle Národního centra pro rodinu (2008, s. 9) jeví situace s nedostatkem zkrácených pracovních úvazků, které vítají zejména rodiče s dětmi. Je to dáno tím, že zkrácené pracovní úvazky umožňují rodičům snáze skloubit pracovní i rodinný život. V roce 2006 pracovalo na zkrácený úvazek v České republice pouze 6,5 % žen, i když ji preferovalo 29 % žen, které pečují o své děti. Dle téhož zdroje jsou v Evropské unii zkrácené úvazky mnohem rozšířenější: např. v Nizozemí je využívá 80 % žen-matek, ve Velké Británii či v severských zemích se jedná o 40 %.

Tento trend se postupně mění, nicméně velmi pomalu a zkrácených úvazků pro ženy na mateřské nebo rodičovské dovolené je stále nedostatek. Dle Goly (2015) pracovalo v roce 2013 na zkrácený úvazek 7,2 % žen, přičemž v témže roce pracovalo na zkrácený úvazek v 8 zemích Evropské unie více než 30 % žen (jednalo se např. Nizozemí, Švýcarsko, Rakousko či Belgie). V průměru v Evropské unii pracovalo ve stejném roce na zkrácený úvazek 12 % žen a obecně platí, že tento typ úvazku mají častěji ženy. Jak autor dále vysvětluje, zkrácené úvazky mají své výhody i nevýhody. Nevýhoda spočívá v nižším finančním ohodnocení, což je dle téhož zdroje jednou z příčin, proč mají v průměru vyšší hodinovou mzdu muži. Výhody jsou však značné: zaměstnavatelé mají možností tímto způsobem získat ženy-odbornice, které v daném okamžiku nemohou sice pracovat na plný úvazek, ale později mohou ve firmě zůstat, již tedy se znalostí chodu firmy a patřičnou praxí. Navíc bývá podle autora produktivita práce jedinců na zkráceném úvazku vyšší, než je tomu v případě úvazků celých. Dle Národního centra pro rodinu (2008, s. 10) pracuje jedinec při zkráceném úvazku 80-90 % pracovní doby, v případě zaměstnance na plný úvazek se jedná pouze o 60 %.

Pokud má žena zkrácený pracovní úvazek, může se svobodněji rozhodnout, jak s tímto časem naloží. Ženy vítají zkrácené úvazky i po skončení rodičovské dovolené, neboť pokud musí nastoupit na plný úvazek, znamená to umístování dětí do školních družin, klubů, zájmových kroužků. Zkrácený úvazek dává ženám jistotu, že mohou věnovat více času rodině. V opačném případě minimum volného času dělí mezi péči o domácnost a děti, na vlastní odpočinek příliš prostoru nemají. S nabídkou zkráceného úvazku se také zvyšuje šance, že se žena do zaměstnání vrátí dříve (Národní centrum pro rodinu, 2008, s. 9-10).

Pro sladování rodinného a pracovního života se v zahraničí užívají termíny *work-life balance* nebo *work-family balance*. Jak vysvětlují Jones, Burke a Westman (2006, s. 2-3), tyto

termíny implikují, že by měl být pracovní a rodinný život rozložen rovnoměrně, tj. v poměru 50:50. Nicméně v praxi nezřídka převažuje život pracovní, což má následně negativní dopad na život rodinný. Je charakteristické, že tato dualita a nároky z obou rovin (zaměstnání a práce) s sebou nutně přináší do životů dnešních lidí velké konflikty. Podle autorů platí, že pokud jedinec pocítuje dopad jedné roviny na druhou, většinou se jedná o vliv pracovního života na život rodinný. Značná angažovanost dnešního moderního života v pracovní oblasti vede ke snižování spokojenosti v manželství, zhoršení fyzického i psychického zdraví, v pracovní rovině se jedná o snížení pracovního výkonu a častější absence v zaměstnání.

Bičáková a Kalíšková (2015, s. 1, 8) uvádějí, že většina nezaměstnaných žen s dětmi ve věku 5-7 let bývá nezaměstnaná déle než 1 rok. Navíc výše podpory v nezaměstnanosti je u žen, které se vracejí na trh práce po rodičovské dovolené v délce 2 a více let, je mnohem nižší, než je tomu u osob, které jsou evidovány na úřadu práce po skončení pracovního poměru. Vliv na zaměstnanost žen po skončení rodičovské dovolené má i jejich vzdělání. Pokud se jedná o bezdětné ženy s nižším vzděláním (bez maturity), jejich nezaměstnanost je vyšší než u osob s vyšším vzděláním. Nicméně v případě žen s dětmi nastává opačná situace: ženy s dětmi, které nedisponují maturitním vzděláním, se ocitají ve dvojnásobně vyšším riziku nezaměstnanosti oproti mužům se stejným vzděláním, avšak u žen s vyšším vzděláním je toto riziko trojnásobné, opět ve srovnání s muži stejného vzdělání. Ovšem při porovnání rizika nezaměstnanosti obou skupin žen (s nižším a vyšším vzděláním) je toto vyšší u žen s nižším vzděláním (bez maturity). Přehled nezaměstnanosti žen je uveden v tabulce 1.

Tab. 1. Podíl nezaměstnaných v roce 2014

	Celkem		Bez maturitního vzdělání		S maturitou nebo vyšší vzdělání	
	muž	žena	muž	žena	muž	žena
Bez dětí do 14 let	4.2%	4.9%	6.1%	8.2%	2.5%	3.0%
S dětmi 0-14 let	2.8%	6.4%	4.9%	11.6%	1.3%	3.9%
s dětmi 0-3 roky	3.1%	3.3%	5.3%	5.7%	1.8%	2.5%
s dětmi 4-6 let	2.8%	10.9%	6.1%	18.8%	0.4%	6.4%
s dětmi 7-9 let	2.2%	7.3%	3.8%	11.9%	0.8%	4.8%
s dětmi 10-14 let	2.6%	6.2%	4.1%	10.9%	1.2%	3.1%
Celkem	3.5%	5.6%	5.6%	9.7%	1.9%	3.4%

Zdroj: Bičáková a Kalíšková (2015, s. 9)

V tabulce 1 si lze povšimnout, že zatímco např. nezaměstnanost žen bez maturitního vzdělání, mající děti ve věku 0-3 let, byla ve srovnání s muži přibližně stejná (5,3 % u žen a 5,7 % u mužů), u žen s vyšším vzděláním je rozdíl znatelnější (1,8 % u mužů a 2,5 % u žen). Výrazný skok pak sledujeme u osob s dětmi ve věku 4-6 let, tedy jedná se často o ženy, které se v důsledku svého rozhodnutí zůstat s dítětem doma do jeho 4 let ocitly v roli nezaměstnaných. V tomto případě bylo mezi muži (taktéž s dětmi) v roce 2014 nezaměstnaných 6,1 %, avšak žen 18,8 %. U žen s vyšším vzděláním byl rozdíl mezi muži mnohem vyšší: nezaměstnaných bylo 0,4 %, u žen činil tento podíl 6,4 %.

Je tedy zřejmé, že rodičovská dovolená s sebou přináší velký benefit pro dítě, patrně i pro matky, pro které je důležité zůstat s dětmi doma, pečovat o ně a individuálně se jim v rámci jejich osobnostního rozvoje věnovat, nicméně tato volba s sebou přináší i mnohá negativa. Nevýhody tohoto rozhodnutí jsou zřetelné v oblasti ekonomické (výdělek, postavení na trhu práce). Jak však bude dále v textu uváděno, zejména v kapitole třetí, tato situace s sebou přináší též možnou sociální izolaci, což má dále negativní dopad na kvalitu života, a to nejen dané ženy, ale i uvažovat lze i o snížení kvality života celé rodiny, především jedná-li se o ženu samoživitelku. Jaké další změny s sebou přináší tato role (tj. role ženy na rodičovské dovolené) uvádíme v následující podkapitole.

1.3 Mateřská a rodičovská dovolená z hlediska životního stylu

Již bylo zmíněno, že patrně velká část matek zůstávajících na mateřské a rodičovské dovolené tuto dobu jako odpočinek nevnímá. Za pozornost stojí v tomto ohledu nedávný návrh novely zákoníků práce, který dle ČTK (2018) přednesla Vládě České republiky skupina poslanců v čele s A. Juchelkou. Obsahem návrhu bylo přejmenování mateřské a rodičovské dovolené na mateřskou a rodičovskou péči. Mělo se jednat o symbolický akt ve smyslu uznání náročnosti tohoto období, významu péče o děti pro rodinu i stát, ocenění rodičům, kteří považují za důležité dítěti se v jeho prvních letech života věnovat. Návrh byl zamítnut mimo jiné i kvůli možnému zvýšení administrativních nákladů na straně zaměstnavatelů.

Péče o dítě je činností fyzicky i psychicky náročnou. Role, do níž žena po porodu svého dítěte (případně adopcí, surogátním mateřstvím apod.) vstupuje, je značně odlišná od té předchozí, kdy žena byla zodpovědná pouze sama za sebe. Proměňuje se osobní život ženy, život partnerský, těhotenství a porod má také dopad na zdraví ženy.

Cílem změn v mateřském organismu je připravit tělo ženy na zdárné těhotenství, zvládnutí porodu a kojení. Mění se stavba a funkce orgánů, procesy látkové výměny. Jedná se o velkou zatěžkávací zkoušku nejen pro ženy, ale i jejich blízké sociální okolí, neboť taktéž nervový systém je hormonálními změnami ovlivněn, přítomny jsou emoční výkyvy, silnější afekty. Zmírnění stresu a nežádoucích psychických doprovodných příznaků těhotenství i šestinedělí, resp. samotného setrvání na mateřské a rodičovské dovolené, napomáhá dobrá informovanost ženy a spokojenost v partnerském životě. Ženy přiberou na váze, což je pro některé z nich obtížně přijatelné, s ohledem na současný důraz na kult těla (Divišová a kol., 2011, s. 10-11).

U 0,1 % žen se po porodu může projevit laktační psychóza. Jedná se o závažnou poruchu, která ohrožuje život dítěte i matky. Žena ztrácí kontakt s realitou, objevují se příznaky charakteristické pro psychózu (bludy, halucinace), žena nemusí být schopna pečovat o dítě, existuje i riziko, že ublíží dítěti, případně sobě. Při jejím rozpoznání se je nejvhodnějším řešením okamžitá hospitalizace ženy, pokud možno i s novorozencem, a to na jednotce pro matku a dítě. Méně závažnou formu psychických obtíží představuje poporodní blues, které se objevuje u 80 % žen a vyznačuje se přecitlivělostí, plačtivostí, pocity osamělosti apod. Závažnější je poporodní deprese, kdy žena kromě pesimismu, úzkostí a celkového

negativního naladění, včetně snížené aktivity, nemusí být schopna starat se o dítě. S porodem pak souvisí v některých případech rozvoj posttraumatické stresové poruchy, u některých žen se objevuje úzkost, obsedantně-kompulzivní porucha, panika či sociální fobie (Hušková, 2009; Ayers a De Visser, 2015, s. 349).

Vrátíme-li se ke změnám, které vnáší narození dítěte do života ženy, z průzkumu Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity, realizovaném na vzorku 389 žen a 118 mužů, vyplynulo, že ženám nejvíce chybí čas pro ně samotné, ale též to, že již nemají pozornost okolí, na kterou byly dříve zvyklé – ty se nově soustředí na dítě a žena je primárně vsazena do role matky (Petrašová, 2009).

Co se týče kvality života žen na mateřské nebo rodičovské dovolené, Závodníková (2015, s. 91) se ve své bakalářské práci zaměřila právě na tuto oblast, kterou zkoumala na vzorku 24 žen ve věku 21-39 let. Ženy v době výzkumu pobývaly na mateřské nebo rodičovské dovolené. Výzkumem byla zjišťována kvalita života těchto žen, a to za pomoci dotazníků SEIQoL a MGI. Všechny tyto ženy hodnotily mateřství pozitivně, což mohlo být dáno i tím, že byly spokojené ve svých partnerských vztazích, a navíc se jednalo o ženy pravidelně navštěvující mateřské centrum. Nejdůležitějšími tématy, kterými se tyto ženy zabývaly, byla rodina, zdraví a mateřství. Nejvíce negativně byla hodnocena ekonomická stránka života, tj. nedostatek financí či jejich snížení v důsledku mateřské nebo rodičovské dovolené. Nejvíce spokojené byly ženy vdané, nejméně spokojené byly ženy rozvedené, spokojenost se též snižovala s věkem žen.

Je tedy zřejmé, že kvalita života žen na rodičovské dovolené závisí na mnoha faktorech – vnějších (finanční možnosti, partnerský vztah apod.), ale i vnitřních, které se patrně odvíjejí mimo jiné i od hodnotového systému žen.

Zabýváme-li se kvalitou života, je vhodné uvést, co tento koncept znamená. Rapley (2003, s. 52) uvádí, že s odhlédnutím od roviny zdraví, k níž bývá kvalita života často vztahována, lze o kvalitě života uvažovat v případech, kdy jsou relativně dobře saturovány potřeby jedince a život člověka je naplněn ve všech významných oblastech. Koncept má složku objektivní i subjektivní, nicméně subjektivní složka je významnější, neboť je důležité, jak člověk svůj život hodnotí. Na kvalitu života jedince má podle autorů vliv i jeho okolí, zejména rodina, přátelé, ale i místo, kde žije, dosažená úroveň vzdělání, způsob trávení volného času apod.

Právě volný čas ženám na rodičovské či mateřské dovolené chybí, byť se může tato skutečnost jevit jako paradoxní, když ženy při zajišťování péče o děti nejsou zaměstnané. Z tohoto důvodu je tedy vhodné také definovat, co je to volný čas, jak je nejčastěji chápán. Nejznámější vymezení volného času pochází patrně od francouzského sociologa J. Dumazediera, který volný čas chápal jako „souhrn činností, které může člověk provozovat s plnou libovůlí, buď pro odpočinek nebo pro pobavení, či pro rozvoj svých znalostí nebo nezištné školení, pro svou dobrovolnou účast na společenských záležitostech nebo svobodnou tvůrčí činnost poté, když se uvolnil ze závazků pracovních, rodinných i společenských.“ (Hájek a kol., 2004, 25). Volný čas žen na mateřské nebo rodičovské dovolené není časem, který ženy tráví se svými dětmi, resp. v diplomové práci vnímáme volný čas tak, jak bylo uvedeno.

Na trávení volného času žen na mateřské nebo rodičovské dovolené se zaměřila ve své bakalářské práci Junášková (2007, s. 40-47), která kromě dotazníkového šetření provedla rozhovory se dvěma matkami na rodičovské dovolené. Výzkumem bylo zjištěno, že volný čas nemají ženy s malými dětmi na mateřské nebo rodičovské dovolené takřka žádný. Jsou-li s dětmi, navštěvují např. centra pro rodiny, matky s dětmi apod., kde se však věnují aktivitám společně se svými dětmi. Soustředí se na takové kroužky, které napomáhají rozvoji dílčích schopností a dovedností jejich dětí, nikoliv jich samotných. Za cenné považovaly respondentky návštěvy Klubů maminek. Uváděly, že jim návštěvy klubu pomáhá zvýšit jejich možnosti uplatnění na trhu práce, ale též uvědomit si hodnoty, které jsou pro ně důležité. Tento čas si cení také z důvodu hlídání dětí, kdy tedy ženy mají alespoň krátký čas pouze pro sebe – i ten je ovšem vyplňován rozhovory o dětech, výchově apod. Některé respondentky uváděly, že jim chybí nabídky na hlídání dětí, které by pro ně byly finančně dostupné. Těchto nabídek by rády využily pro čas skutečně pouze pro sebe – chodily by např. cvičit. Pokud ženy mají k dispozici hlídání, děje se tak většinou ze strany prarodičů, případně kamarádek. Respondentky také uváděly, že je pro ně obtížné získávat informace o tom, jaká nabídka je pro tuto cílovou skupinu k dispozici. O zajímavých volnočasových aktivitách, často však takových, u kterých jsou přítomny i děti, se respondentky dozvídají zejména od kamarádek. Pokud respondentky tráví volný čas bez dětí, většinou se jedná o návštěvy kamarádek nebo příbuzných. Některé se však vzdělávají, působí v místní politice nebo se věnují sportu a koníčkům, kterými se zabývaly před narozením dětí, nicméně s narozením dětí nastalo nutně omezení času, které je možné věnovat pouze sobě.

Jandová (2014, s. 77-80) na vzorku 349 žen zkoumala, jaké možnosti trávení volného času mají ženy na mateřské nebo rodičovské dovolené a jak jsou se svým způsobem trávení volného času spokojeny. Výzkumem bylo zjištěno, že nejčastěji mají ženy na MD nebo RD 30-60 minut volného času denně, dále se jednalo o 1-2 hodiny denně, rozdíly mezi oběma skupinami nebyly v počtu osob výraznější. Volný čas naplňovaly tyto ženy kontaktem s partnerem, přáteli, spánkem a péčí o svůj zevnějšek. Celkem 57,9 % žen nebylo spokojeno s množstvím volného času. Méně ho měly ženy, které si přivydělávaly a kterých bylo ve výzkumném souboru třetina. Nebylo potvrzeno, že by spokojenost žen s trávením volného času závisela na finančních možnostech, činnostech, které ženy provozují či osobní pohodou respondentek.

Za pozornost stojí výzkum zaměřený na vzdělávání žen během mateřské nebo rodičovské dovolené. Výzkum byl součástí většího projektu Kooperace, který v letech 2013-2015 mapoval problematiku dalšího profesního vzdělávání. Výzkumu se zúčastnilo 402 žen na mateřské nebo rodičovské dovolené. Z výzkumu vyplynulo, že s nástupem na mateřskou nebo rodičovskou dovolenou přestávají být ženy v oblasti dalšího vzdělávání aktivní, byť se před narozením dětí vzdělávaly, nezdávka i v rámci terciárního vzdělávání. Pokud se vzdělávají, jedná se zejména o rekvalifikační kurzy, a to takové, které jsou hrazeny. Nejčastěji se hlásí na administrativní obory, kurzy pro pečovatelky o děti, pracovníky v sociálních službách, jednalo se také o kosmetické kurzy, pedikúru, manikúru. Autoři studie tak uvádějí, že nástup na mateřskou nebo rodičovskou dovolenou vede k potlačení potenciálu žen. Z výzkumného vzorku mělo 180 žen před nástupem na mateřskou dovolenou zkušenost s rekvalifikací, absolvováním různých seminářů, workshopů apod., přičemž 42 % těchto žen si daný kurz vybralo samo, 37 % jim takový kurz nabídl zaměstnavatel, 12 % úřad práce. Dále bylo zjištěno, že jsou ženy na mateřské či rodičovské dovolené silně motivované k dalšímu vzdělávání, a to z více důvodů: kromě přání získat po skončení mateřské nebo rodičovské dovolené dobré uplatnění na pracovním trhu, zejména dobře finančně ohodnocené, se jednalo také o potřebu seberealizace, najít si čas pro sebe, nebo se odreagovat od běžného životního režimu a starostí. Zjišťováno bylo též, jaké jsou hlavní bariéry v dalším vzdělávání těchto žen. Nejvýznamnější představovala finanční stránka vzdělávání, která tak činí další rozvoj v této oblasti pro mnoho žen nedostupný. Druhou nejčastěji uváděnou bariérou bylo hlídání dětí, které ženy často nemají zajištěné. Kurzy bývají mnohdy realizovány ve večerních hodinách, což je čas nevhodný s ohledem na péči o děti a rodinu,

ženy by navíc uvítaly kurzy s možností hlídání dětí. Nicméně zmiňován byl i pocit neúčelnosti, kdy tedy ženy nebyly přesvědčeny o tom, že jim tato značná investice (časová, finanční, volný čas apod.) bude k užítku. U některých žen bylo také patrné nedostatečné sebevědomí, obavy, že by již takovou aktivitu nezvládly (Šimečková, 2015, s. 25-35).

Na bariéry ve vzdělávání žen na rodičovské dovolené se v bakalářské práci zaměřila Krmenčíková (2015, s. 37-39, 50-52), která oslovila prostřednictvím dotazníku vlastní konstrukce celkem 70 žen na rodičovské dovolené. Nejčastěji respondentky uváděly, že jim v dalším vzdělávání brání nemožnost zajistit si hlídání dětí. Dále bylo uváděno, že respondentky mají příliš mnoho starostí s péčí o děti, tudíž nemají čas ani dostatek prostoru pro vzdělávání, nevyhovující byl čas konání kurzů, nedostatek informací o kurzech a jejich realizace ve větší vzdálenosti od místa bydliště žen. Nebyly zjištěny výraznější rozdíly mezi ženami, které se některé z forem vzdělávání zúčastnily v uplynulých 12 měsících. U matek se staršími dětmi bylo častěji zmiňováno, že jim nevyhovují kurzy jako takové – jejich zaměření, lokalita, čas konání. Ženy s vyšším vzděláním vykazovaly tendenci více si z nabídek vzdělání vybírat, nepocítovali výraznější potřebu se vzdělávat oproti ženám s nižším vzděláním, což dle autorky výzkumu bylo dáno mimo jiné i tím, že tyto ženy smysluplněji tráví svůj volný čas, mají více koníčků, v nichž se seberealizují.

Volný čas či vzdělávání lze přiřadit právě k oblasti seberealizace. Zemanová a Dolejš (2015, s. 53) vysvětlují, že na životní spokojenost lze nahlížet různými způsoby, přičemž v rámci tzv. eudaimonického paradigmatu se spokojený život dává do souvislosti s životem naplněným smyslem, společenskými hodnotami, seberealizací a vnímáním sama sebe jako plně funkční bytosti.

Životní spokojenost žen na mateřské nebo rodičovské dovolené zkoumala ve své bakalářské práci Hynčicová (2015, s. 48-65), která oslovila celkem 122 žen v této pozici. Za nespokojené se svojí rolí se označilo pouze 14 % respondentek. Za pozornost stojí, že nejvíce se cítily nespokojené ženy rozvedené, vyšší míru spokojenosti naopak vykazovaly matky, kterým bylo 41 a více let a též byly více spokojené ženy s vyšším vzděláním. Nespokojenost žen rozvedených lze podle autorky vysvětlit mimo jiné jejich finanční situací, kterou tyto respondentky hodnotily v porovnání s ženami vdanými a svobodnými častěji jako špatnou. Dále bylo zjištěno, že ženy na mateřské nebo rodičovské dovolené na sebe mají velmi málo času – pravidelně o sebe pečují pouze 16 % respondentek, více než pětina žen

pak na tyto aktivity nemá vůbec žádný čas, případně uváděly, že vliv mají finance. Ženy měly také uvést, jak se „cítí“ na mateřské nebo rodičovské dovolené. Uváděny bylo s nejvyšší četností následující: časově vytížená, nevyspalá, psychicky vyčerpaná, izolovaná, fyzicky vyčerpaná. Časovou vytíženost uváděly nejčastěji ženy svobodné a rozvedené, kdy tento aspekt u daných souborů žen převažoval, zatímco ženy vdané nejčastěji uváděly, že se cítí psychicky vyčerpané. Co se týče prožitku izolovanosti, tu nejčastěji uváděly ženy rozvedené, dále však ženy vdané a nejméně často ji uváděly ženy svobodné. Pokud byly respondentky vyzvány k tomu, aby uvedly, co k jejich spokojenosti přispívá, jednalo se nejčastěji o rodinu, přátele a ekonomickou situaci, naopak nejmenší vliv na prožitek spokojenosti mělo podle respondentek jejich sebehodnocení a též vyhlídka na budoucí pracovní život. Ve svém volném čase si ze všech tří skupin sledovaných žen (svobodné, vdané, rozvedené) nejčastěji přivydělávaly ženy svobodné, které také nejčastěji studovaly. Nejvyšší zaměstnanost byla zjištěna u žen rozvedených. Co se týče volného času, 59 % respondentek uvedlo, že si jej dokáže najít, pouze 10,7 % žen uvedlo, že jej skutečně mají. 18,9 % žen uvedlo, že volný čas nemají, neboť není k dispozici nikdo, kdo by jim pohlídal děti. Nečelých 5 % žen ovšem uvedlo, že nemají volný čas z tohoto důvodu, že by se obávaly svěřit své dítě cizí osobě. Pokud měly ženy uvést, jak svůj volný čas tráví, uváděny byly nejčastěji vlastní záliby, dále kultura, sport a sebevzdělávání.

Tento výzkum lze vnímat jako významný i pro tuto diplomovou práci, neboť se zabýval tématy, která se jeví jako relevantní i k tématu této absolventské práce. Bylo z něj tak mimo jiné čerpáno i při koncipování vlastního výzkumu. Výše uvedený výzkum poukazuje na důležitou skutečnost, tedy to, že nelze na ženy na mateřské nebo rodičovské dovolené nahlížet jako na homogenní skupinu – zřetelné byly ve sledovaných dílčích oblastech rozdíly mezi ženami svobodnými, vdanými a rozvedenými, nicméně ženy na mateřské a rodičovské dovolené se svým prožíváním určitých oblastí (finanční situace, vzdělávání, volný čas apod.) a stavem, v němž se ocitají, liší i dle věku nebo vzdělání. Pro námi vedený výzkum je pochopitelně cenné také zkoumání problematiky sociální izolace.

Nutno podotknout, že byť je téma sociální izolace žen na mateřské či rodičovské dovolené často „žité“, je fenoménem, o kterém ženy nezdědka samy hovoří, do určité míry je zároveň společenským tabu. Zcela jistě lze uvažovat o genderové problematice, kdy podle Mottlové (2016) česká společnost stále diskriminuje ženy, přičemž autorka se zaměřuje zejména na oblast ekonomickou. Ženy dle téhož zdroje tím, že za svoji práci dostávají nižší plat než

muži, pracují až čtvrtinu roku u svého zaměstnavatele zdarma, jako problematické se také jeví ohrožení chudobou, které se týká žen. Seus (2011, s. 47) konstatuje, že dnešní mladá generace již nečelí tak velkému tlaku na to, aby se ženy a muži chovali určitým způsobem, vstupovali do rolí, které jsou jim tradičně přisuzovány a zejména mladší generace tak podle autorky nenahlíží na ženy pouze jako na osoby, které jsou předurčeny zejména k rodinnému životu (péči o děti, partnera, domácnost), je očekáváno a ceněno, pokud žena pracuje či usiluje o profesní kariéru, avšak to, co zůstalo neměnné, je slučitelnost rodinného a pracovního života, která se dle téhož zdroje stává předmětem vyjednávání.

Sociální izolaci trpí podle Fine-Davis (2015, s. 219) obecně častěji ženy, a to ženy vyššího věku a též svobodné matky, ale i ženy svobodné. Svobodné ženy mnohdy studují, rozvíjejí svoji kariéru, avšak blízké sociální okolí je tlačí do role mateřské, a to i s ohledem na snižování možnosti otěhotnět s přibývajícím věkem. Pokud dají přednost kariéře, musí zároveň očekávat, že se ocitnou ve větší sociální izolaci.

Tématu sociální izolace se více věnujeme v kapitole třetí. Na tomto místě je však vhodné v souvislosti s problematikou volného času též uvést, že sociální izolace není pochopitelně dána pouze vnějším faktorem, tj. tím, že je žena nucena (či si volí) trávit většinu svého dne se svým dítětem nebo dětmi, pokud se rozhodne pečovat o ně v rámci rodičovské nebo mateřské dovolené. Nesouvisí pouze s problematickým (ve srovnání s muži nerovnoměrným) postavením žen ve společnosti či na trhu práce. Právě životní styl, tedy vhodný životní styl, může být prevencí před sociální izolací. I ocitnutí se na mateřské nebo rodičovské dovolené může být způsobem, jak svůj životní styl změnit, a to směrem ke zvýšení kvality života. Fingerman, Berg, Smith a Antonucci (2011, s. 229) uvádějí, že zejména v dospělosti si člověk buduje sociální síť, rozšiřuje ji a činí ji stabilnější, kdy rozvinutá sociální síť eliminuje prožitek sociální izolace, umožňuje lépe zvládat náročné životní situace, má pozitivní dopad na imunitní systém apod. Ve výhodě se pak podle autorů ocitají lidé vdaní nebo ženatí, neboť tento typ partnerského svazku nejen že vede k prodloužení délky života, ale měl by též přinášet více emoční a sociální podpory.

Je tedy zapotřebí vnímat případnou sociální izolaci žen na mateřské nebo rodičovské dovolené nikoliv pouze jako důsledek jejich nerovnoměrného postavení ve společnosti, na trhu práce, nedostatku financí apod., ale spíše jako kombinaci faktorů vnějších a vnitřních, tedy těch, které souvisejí s osobností jedince. Platí, že každý člověk je bytostí jedinečnou, což

tedy také znamená, že i mateřství bývá prožíváno různým způsobem. Tomuto tématu, tedy tomu, co především mateřství obnáší, se věnujeme dále v textu.

2 ROLE ŽENY NA MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

Ve druhé kapitole diplomové práce je pojednáno o roli ženy na rodičovské, případně mateřské dovolené. V úvodu je charakterizováno mateřství, specifika mateřské role, včetně postupného vrůstání do role matky. Pojednáno je též stručně o postavení ženy v rodině.

Dále je pozornost věnována potřebám žen na mateřské a rodičovské dovolené, přičemž jejich nedostatečná saturace, zejména jedná-li se o potřebu sociálního kontaktu, může vést k prožitkům sociální izolace, na kterou se v diplomové práci zaměřujeme především. V závěru kapitoly jsou popsány výhody a nevýhody statusu ženy na mateřské nebo rodičovské dovolené.

2.1 Vymezení mateřství

Jak uvádí Šmolka (2011, s. 24), „*dítě není povinnost; je to spíš možnost, pro někoho dar, pro jiného však z nejrůznějších důvodů děsivá noční můra.*“

Mateřství znamená zcela zásadní změnu v tom, kým žena je. Gjuričová a Kubička (2012, s. 60) uvádějí, že součástí identity ženy je mateřství. Ženy se cítí být matkami, chtějí být matkami. S narozením dítěte se proměňuje hodnotová orientace ženy, kdy se rozšiřuje její identita o pečující aspekt. Samotná zkušenost s mateřstvím však závisí na mnoha faktorech, k nimž patří např. také to, jaké o mateřství panují ideály a mýty. Být matkou je podle autorů zároveň významnou sociální rolí, která je od žen očekávána, a to jak v rodině, tak i ve společnosti. Sama matka se pak prožívá více či méně jako dobrá matka v závislosti na tom, jak sociální okolí hodnotí její vztahování se k dítěti, péči o ně, ale i to, jak se chová samo dítě (zda je řádně vychované, z pohledu vnějšího pozorovatele). Problematické uchopení mateřství může být spojeno s kolizí role profesní a mateřské. Identifikace s mateřskou rolí může obsahovat mnohé z toho, co je od ženy společností očekáváno, nicméně tato identifikace nemusí vždy nutně vycházet z prožívání ženy, ale jedná se spíše o podvolení se tlaku společnosti. Výsledkem tak může být jednání, kdy žena vnímá samu sebe jako nenahraditelnou v péči o dítě. To má dopad na její vztahování se k osobám, které se mohou na péči o dítě podílet (partner, prarodiče). Svým jednáním pak matka potvrzuje své původní přesvědčení o výlučnosti jejího postavení v péči o dítě, a to i přesto, že tuto roli zaujímat nechce.

Z tohoto tedy vyplývá, že identifikace s mateřskou rolí může být skutečná, reálná, nebo spíše naplněním přání okolí být matkou, a to s požadovanými atributy. Uvažovat pak můžeme o tom, že jednání ženy, která se ve skutečnosti s mateřskou rolí plně neztotožnila, je spíše odehráváním vlastních představ o tom, co je to být matkou. S tím pak může být spojena nespokojenost s vlastním životem či dokonce dítětem nebo mateřskou rolí. Jak uvádí Šedřová (2003, s. 13), mateřství není samo o sobě pozitivní. S ohledem na vztahovou rovinu je pro některé vztahy přínosné, jiné však zcela znemožňuje. Tlak společnosti na to, aby žena byla dobrou a spokojenou matkou, bytostí, která má pociťovat radost a štěstí, neboť se stala rodičem, může podle autorky vyvolávat u některých žen pocity selhání či viny, že této role nejsou schopny plně dostát.

Vztah matky k dítěti se rozvíjí postupně a vychází z určitých biologicky daných zákonitostí. Podle Hoskovcové (2006, s. 26) lze vztah či pouto existující mezi matkou a dítětem vysvětlit dvěma mechanismy: bondingem a attachmentem. Bonding dle téhož zdroje znamená „*krátký biologicky determinovaný proces, který se odehraje u matky krátce po porodu, během předpokládané senzitivní fáze mateřství. Jedná se o bezprostřední, ale trvalou emocionální reakci, která je u matky přirozeně vyvolána kontaktem s novorozencem.*“ Attachment nebo též vztahová vazba, pouto, se utváří mezi pečující osobou a kojencem a plně je rozvinuta až v jednom roku věku dítěte. Tato vazba může nabývat různých podob (bezpečná, vyhýbavá, nejistá, ambivalentní), nicméně v průběhu života se může měnit. To, jak je matka schopna vztahovat se ke svému dítěti, mimo jiné také saturovat jeho potřeby, formuje následně základ vztahování se dítěte k dalším osobám později v životě.

Interakce matky s dítětem nemusí vždy probíhat ideálně. Příčinou bývá jak chování novorozence (kojence), tak i matky samotné (roli má zdravotní stav – např. přítomnost deprese, kvalita vztahu s partnerem, ale i osobní zkušenost z vlastního vztahování se k ní ze strany jejích rodičů). Matce může však chybět pouze empatie pro věkově nejmladší děti, jejich chování, kdy dítě zprvu minimálně reaguje s okolím a je těžké porozumět jeho potřebám. Občasná asynchronie není zcela neobvyklá, vyskytuje se přibližně u 10 % vazeb mezi matkou a dítětem. Příčinou však přibližně v 10 % těchto případů bývá nejistota ve výchově nebo nedostatek uspokojení z mateřství a mateřské role. Při nevhodně rozvíjené vazbě může být narušen psychický vývoj dítěte, nebo též opožděn (Langmeier a Krejčířová, 2006, s. 41-42).

Lábusová (2007) uvádí, že na tom, jaký vztah matka k dítěti postupně rozvine, se podílí mnoho faktorů, kdy k těm nejvýznamnějším řadí zejména vztah ženy ke své vlastní matce a dále též zkušenost s pečující rolí. Neméně důležité je však podle autorky také to, zda žena dokáže dostatečně a vhodně pečovat sama o sebe. Autorka konstatuje, že pokud žena nezažila sama jako dítě dostatek lásky, vřelosti a péče, jen stěží toto může realizovat ve vztahu ke svému dítěti, čímž se ovšem tato zkušenost předává z generace na generaci. Podle autorky se navíc můžeme setkat u dnešních matek s fenoménem, který v minulosti přítomen nebyl: dnešní ženy se obávají mateřství (toho, zda tuto roli dostatečně zvládnout, zda zároveň nepřestanou být samy sebou apod.), ale též těhotenství, porodu, tedy stavů, které jsou biologicky dány a na které je též tělo ženy připraveno. Podle autorky navíc biologické naprogramování organismu ženy vede k tomu, že se průběžně vylučují v těle ženy hormony, které umožňují připravit se na mateřství a postupně jej i přijmout. Tím se ovšem příprava na mateřství nevyčerpává – vliv má „*propojení rozumu, odpovědnosti a citu*“. Vztah matky s dítětem se tedy postupně upevňuje, a to v závislosti na tom, jak matka tráví čas s dítětem (důležitá je nejen kvantita, ale též kvalita). Vzájemný společný rytmus dítěte a matky se dle téhož zdroje utváří přibližně až po třech měsících po porodu.

Na jinou proměnu mateřství v závislosti na společensko-historickém vývoji upozorňuje Šed'ová (2003, s. 13), která uvádí, že v moderních vyspělých státech se mateřství stává jevem intervalovým.³ V tradičních společnostech je podle autorky nahlíženo na mateřství jako na samozřejmé a celoživotní poslání ženy, kterému je navíc podřízeno prakticky vše v životě ženy, v západních společnostech se jedná pouze o určitý interval, kdy se žena věnuje dítěti, a to v rámci přerušení svého pracovního života, který je pojmán jako život reálný, hlavní, z něž se žena pouze na určitý úsek spojený s péčí o dítě vyčleňuje. Podle autorky však tato skutečnost ovlivňuje přístup žen k výchově dětí, resp. mateřství: dnešní ženy mají méně dětí, než tomu bylo v minulosti, a chtějí tedy tuto roli, která je navíc pojmána pouze jako dočasná, zvládnout co nejlépe, ideálně dokonale. Šed'ová (2003, s. 13) podobně jako Lábusová (2007) uvádí, že dnešním mladým matkám však chybí zkušenost s péčí o dítě – v minulosti bylo běžné, že ženy vychovávaly své děti společně v určité komunitě, což dnes již takto realizováno není. Absence potřebných zkušeností, společně se

³ Šed'ová (2003, s. 13) se v tomto odkazuje na práci Kitzinger, která užila přívlastek „intervalová podoba“ v souvislosti s mateřstvím ve svém díle *Women as mothers*, vydaném v roce 1980.

společenským tlakem na dokonalé zvládnutí mateřské role, který žena přijímá, vedou následně podle autorky k tomu, že se ženy cítí v této roli nekompetentně či provinile.

Lábusová (2007) dále uvádí, že mateřství je prožíváno těžce zejména ženami, které podléhají tlaku na dokonalost: není však možné dokonale zvládnout např. roli mateřskou a roli zaměstnankyně. Dle autorky *„pokud nemají muže, který by s nimi férově sdílel péči o rodinu a domácnost, pokud jim nevyjde vstříc zaměstnavatel např. snížením úvazku a pokud nenajdou potřebný prostor pro sebezpečí, nezřídka upadnou do stavu přepracování, který může vést až k totálnímu vyčerpání či dokonce ke zhroucení.“*

Již v předchozí kapitole bylo uváděno, že role matky, resp. trávení mateřské nebo rodičovské dovolené, se odvíjí od statusu ženy, tj. liší se, je-li žena svobodná, vdaná nebo rozvedená. Přestože o mateřství pojednáváme jako o jevu přínáležejícímu matce, nelze jej oddělit od rodičovství. Možný (2006, s. 148-152) uvádí, že rodičovství představuje jeden z nejvýznamnějších přechodů v lidském životě a zároveň soudí, že se tato role značně proměnila s vývojem antikoncepce. Rodičovství ve formě přechodu je podle autora silně prožíváno ženami, a to právě kvůli společenskému tlaku. Zároveň jsou však podle autora rodičovství i mateřství přechody, které nelze zvrátit a na které také nebývá jedinec sociálně připraven. Autor vysvětluje, že těhotenství se vyznačuje zejména iluzemi a představami o dítěti, které se má narodit. Především prvorodičky pak zažívají šok z nové situace, na kterou nebyly připraveny, což opět souvisí s proměnou společnosti, kdy dříve bylo běžné, že lidé žili v širších rodinách, zažívali narození sourozenců, kterých bylo více, pečovali o ně apod. Rodičovství či mateřství tak může být podle autora i krizí.

Šed'ová (2006, s. 6) v návaznosti na svůj výzkum, kterého se zúčastnilo 6 žen v mladé dospělosti, ocitající se na mateřské nebo rodičovské dovolené, připodobňuje pojmání mateřství mnohými ženami k heroickému eposu. To je podle autorky značně ovlivněno tlakem na ženy-matky, aby byly ve svých rolích dokonalé. Z žen se tak stávají hrdinky, k čemuž přispívá i zvládání náročných situací spjatých s touto rolí. Tuto roli vnímá autorka jako protiváhu proti mýtu dobré matky. Autorka své šetření prováděla na vzorku matek, které byly se svojí mateřskou rolí spokojené, jevily se jako šťastné. To může být dle téhož zdroje způsobeno právě tím, jaký postoj tyto ženy zaujaly vůči mateřství, resp. vůči mýtu dobré matky. Nechtějí být dokonalé, přiznávají se některá svá pochybení, či si je omlouvají potřebou nenaplňovat ideál dokonalé matky.

Z toho tedy také plyne, že je velkou měrou záležitostí ženy, jak ke svému mateřství přistoupí, kdy důležité je to, zda podlehne či nepodlehne očekávání velké části společnosti, že je zapotřebí tuto roli zvládnout perfektně, a navíc by žena měla být v této roli šťastná a spokojená. I to však lze dle našeho názoru vnímat jako mýtus, který je ovšem stále některými lidmi (zejména staršími generacemi) předáván, a tedy i uchovávan ve společnosti.

2.2 Potřeby žen na mateřské a rodičovské dovolené

Potřeba je chápána jako stav nedostatku nebo přebytku, touha dosáhnout určitého cíle. Potřeby se mohou vázat k rovině biologické, psychické i sociální. Pro potřeby je dále charakteristické, že se vyznačují dynamickou silou. Mají tedy vliv na jednání člověka, jsou úzce spojeny s motivací dosahovat různých cílů. Pokud jedinec pociťuje v některé z těchto oblastí nedostatek, objevuje se v dané rovině nerovnováha (resp. v celém organismu, osobnosti), kdy je pak cílem člověka tuto rovnováhu znovu obnovit (Šamánková, 2011, s. 12).

Společnost ANIMA CZ REGION 3 (2012, s. 2-5) na základě vzdělávacích kurzů pro ženy a též kurzů zaměřených na podporu zaměstnanosti žen v rámci *Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost* abstrahovala pět hlavních potřeb, které ženy na rodičovské dovolené mají a které jsou dle tohoto zdroje následující: potřeba zdravého sebevědomí, potřeba času pro rodinu, potřeba vzdělávání, potřeba finančních prostředků a potřeba obstát na trhu práce. Co se týče zdravého sebevědomí, z výzkumu vyplynulo, že ženy, které se těchto kurzů zúčastnily, nedisponovaly příliš vysokým sebevědomím, což bylo dáno třemi hlavními faktory: jako první byla identifikována absence zpětné vazby: ženy v rámci svého profesního působení byly zvyklé na to, že se jim dostává zpětné vazby, a to průběžně. Zpětná vazba mívá v pracovní oblasti nejčastěji formu finanční odměny, ale též ocenění, prestiže apod. Dle stejného zdroje však matky nebývají se zpětnou vazbou příliš spojeny. Výkony, které ženy v této roli dosahují, se spíše stávají prostředkem k navázání a udržení vztahu, navíc nejsou nijak finančně ohodnoceny. I velká radost z mateřství se tak postupně může proměňovat, právě proto, že žena v ní není dostatečně oceňována. Dále se jedná o znalost obsahu a významu péče: a mateřskou roli nejsou ženy připravovány, navíc není explicitně stanoveno, jaké výkony by měla žena v této roli podávat. Třetí příčinou je význam péče pro osobní růst rodiče. V tomto ohledu je dle téhož zdroje důležité, aby se žena zaměřovala na rodičovskou kompetenci, kterou lze vnímat jako jednu z významných kompetencí člověka a je možné ji i dále rozvíjet. To souvisí s postojem ženy vůči mateřství.

Potřeba času pro rodinu obnáší dle téhož zdroje nutnost zvážit, kolik času chce na mateřské nebo spíše rodičovské dovolené strávit. Pro mnoho žen je významné nepřestat se osobnostně rozvíjet (věnovat se svým zájmům, vzdělávat se), mít zaměstnání nebo jistotu zaměstnání. Tyto ženy pak mohou vykazovat tendenci setrvat na rodičovské dovolené kratší dobu. Potřeba vzdělávání byla dána do souvislosti s uplatněním na trhu práce: dle téhož zdroje se do svého původního zaměstnání vrací po skončení mateřské nebo rodičovské dovolené přibližně jen polovina žen, toto číslo se zvyšuje v závislosti na vzdělání ženy. Potřeba vzdělání je tak ale spíše potřebou objektivní, nikoliv vždy subjektivně vnímanou. Přináší zejména ženám vysokoškolsky vzdělaným, který se také rychleji vrací na trh práce, s čímž souvisí i jejich vyšší zájem o absolvování vzdělávání během rodičovské dovolené. Dle téhož zdroje ženy se středoškolským vzděláním preferují co nejdelší pobyt na rodičovské dovolené a o návratu na trh práce začínají uvažovat až krátce před jejím skončením. Nejmenší motivaci ke vzdělávání během mateřské nebo rodičovské dovolené mají ženy s nejnižším vzděláním, pro které je ovšem také mateřství velmi často tou nejdůležitější hodnotou. Stejný zdroj však zároveň upozorňuje na skutečnost, že tyto ženy nemají většinou pocit, že na ně na trhu práce čekají zajímavé příležitosti a o vzdělávání se tak rozhodují teprve poté, co již opakovaně zažily selhání při hledání nebo získání zaměstnání. Potřeba finančních prostředků vede k tomu, že ženy dříve ukončují plnou péči o dítě a vracejí se na trh práce, či jej ani s narozením dítěte zcela neopustí. To je dáno i tím, že většina rodin je dvoupříjmových a kompenzace příjmu formou rodičovského příspěvku nepokrývá dřívější náklady rodiny, které se navíc s narozením dítěte zvětší. Z výzkumu vyplynulo, že si ženy v souvislosti s uplatněním na trhu práce příliš nevěří, nicméně mateřská nebo rodičovská dovolená s sebou přináší získání a nových kompetencí: dle stejného zdroje až 84 % ze všech 44 tzv. soft skills, které jsou vysoce hodnoceny u pracovních pohovorů, si jedinec osvojuje v rámci realizace činností v rodině. Je tedy zapotřebí umět vše, co se žena v této nové roli naučí nebo posílí, vhodně prezentovat a vnímat spíše jako svoji přednost, nikoliv nevýhodu oproti např. bezdětným uchazečům o zaměstnání.

Pochopitelně toto nahlížení na potřeby žen na mateřské či rodičovské dovolené je značně ovlivněné daty, z nichž uvedený zdroj při koncipování tohoto přehledu vycházel. Opět je zapotřebí zdůraznit, že každá žena je jedinečná. Podle Hakim (2006, s. 288) je však možné ženy 21. století rozdělit do tří následujících velkých skupin, a to na ženy orientované na rodinný život (těchto žen je přibližně 20 %. Jejich hlavní životní prioritou je rodinný

život a děti. Preferují nechodit do zaměstnání, profesní kvalifikaci vnímají spíše jako kulturní než osobní kapitál, počet dětí, které tyto ženy mají, je značně ovlivněn sociální politikou státu. Nepotřebují být dominantní, nejsou soutěživé, zaměřují se spíše na kohezi a komunitu), ženy orientované na pracovní život (také těchto žen je dle autorky přibližně 20 %. Jedná se většinou o ženy bezdětné. Jejich hlavní prioritou je zaměstnání a aktivity spojené s veřejným životem (politika, sport). Investují hodně do svého vzdělání, nejsou závislé na sociální politice státu a jsou ekonomicky odpovědné. Tyto ženy jsou do určité míry opakem první skupiny žen: bývají soutěživé, jsou orientovány na výkon, mají rády kvalitu v různých oblastech života a jsou spíše individualistkami) a adaptivní ženy (tato skupina je zastoupena přibližně 60 % žen, které mají jako významné hodnoty zaměstnání i rodinu, děti. Chtějí pracovat, ale nechtějí být práci zcela oddány. Profesní kvalifikaci získávají zejména kvůli uplatnění na trhu práce. Podle autorky je tato skupina velmi závislá na politice státu. Svými charakteristikami se ocitají ve středu dalších dvou skupin, nelze přesně stanovit profil ženy příslušejícího do této skupiny).

Potřeb, které ženy mohou na mateřské nebo rodičovské dovolené mít, lze pochopitelně uvést velké množství. V závěru tohoto krátkého pojednání můžeme uvést další významnou potřebu, která je dána narozením dítěte. To zcela pozměňuje partnerský vztah rodičů, kteří dosud měli prostor pouze pro sebe, zatímco po narození dítěte je zapotřebí dělit pozornost mezi partnera a dítě. Zejména muži se mohou s touto novou rolí obtížně vyrovnávat, neboť nejen že neměli možnost se na rodičovství připravovat tak, jako žena (těhotenství, porod), ale tím, že o malé dítě většinou také pečuje žena, musí být svědky toho, jak jejich partnerka, mnohdy jim dříve plně oddaná, začíná svoji pozornost zaměřovat často výlučně na dítě.

V souvislosti s tím upozorňuje Franke (2016, s. 25) na nutnost naučit se vhodně v páru balancovat mezi rodičovstvím a partnerstvím. Toho lze docílit otevřenou diskusí, ale též důsledným plánováním času pro rodinu jako celek, ale též pro rodiče samotné.

2.3 Specifika mateřské a rodičovské dovolené

Předtím, než se blíže zaměříme na výhody a nevýhody mateřské či rodičovské dovolené pro samotné matky, je vhodné stručně uvést obecné benefity, ale i nevýhody konkrétních forem realizace mateřské nebo rodičovské dovolené, zejména tedy s ohledem na stát a dítě.

Dle Bogenschneidera (2014, s. 90-91) je jisté, že investice do dítěte v podobě dlouhodobé péče o něj se vyplatí z dlouhodobého hlediska. Jak vysvětluje Helus (2015, s. 144), osobnost dítěte se utváří v období prvních 4 let. Jedná se o separačně-individuační proces, který vyžaduje zvýšenou pozornost primárního pečovatele. Dítě potřebuje stabilní oporu, dostupnou, optimálně reagující na potřeby dítěte.

Je jisté, že pobyt dítěte v jeslích, střídání v péči o dítě různými osobami, zejména jedná-li se o delší dobu, nedává dítěti možnost vyvíjet své *Já* ve stabilním a neměnném prostředí, čímž se také značně eliminuje možnost dítěte vytvořit si k primárnímu pečovateli jistou vazbu, která je důležitá pro rozvíjení vztahů v pozdějším životě. Pokud není matka dítěti po dobu prvních 3-4 let dítěti dostupná (nebo otec či jiná osoba v roli primárního pečovatele), rozvíjí se podle Heluse (2015, s. 143) u jedince fixace na matku, později na jiné osoby, ale např. i závislostní chování apod., opačným případem je apatie a rezignace na mezilidské vztahy. V obou případech však narůstá riziko vzniku patologie.

Bogenschneider (2014, s. 90-91) uvádí, že investice do delší mateřské nebo rodičovské dovolené (finanční podpora státu) má i odvrácenou stranu, která se může projevit např. na daních: ve Švédsku činí daně 47 % HDP, zatímco v USA pouze 27 %. Švédsko je navíc příkladem, na kterém lze ilustrovat následky dílčích přístupů k rané péči o dítě. Himmelstrand (2011, in Bogenschneider, 2014, s. 91) uvádí, že se švédská mládež vyznačuje nižším emočním zdravím, žáci dosahují horších výsledků v matematice a ve větší míře se u nich vyskytuje problémové chování, což autor přisuzuje časnému odloučení dětí od matky. To nenastává hned. Až do 1 roku věku se neocitá žádné dítě v jiné než rodinné péče, což stát financuje, nicméně ve věku 1,5 roku je již 92 % dětí vychováváno mimo rodinné prostředí, a to po část dne nebo celý den. Tento systém vznikl v důsledku ekonomické krize v 90. letech minulého století, a dosud se nepodařilo jej výrazněji změnit.

Vrátíme-li se k přínosům nebo nevýhodám pro matky, Možný (1990, s. 83) uvádí, že péče o dítě vytváří významné dilema, které je vyjádřeno konfliktem mezi dvěma významnými hodnotami, jakými jsou sebeobětování a seberealizace. I sebeobětování přináší podle autora libé pocity, nicméně v současné době je vnímáno spíše jako ztráta, s ohledem na důraz na vlastní osobnostní rozvoj. V partnerství, především však ve vztahu k dětem, je podle autora sebeobětování alespoň do určité míry nutností.

Podle Šedové (2003, s. 16, 19, 23-24) přináší zejména začátky rodičovství matce únavu, fyzické vyčerpání, nedostatek času pro sebe, partnera, domácnost, chybějící finanční prostředky. Z emocí se jedná o radost, euforii, ale též vztek a podrážděnost, nejsilnější emoci je pocit viny, neboť matky neustále zkoumají, zda jednají vůči dítěti dobře. V rovině vlastností a dovedností může nastávat ztráta určitých kompetencí, např. profesních, rozvíjí se však i empatie, trpělivost či odpovědnost. Mateřství je též pojímáno jako úkol, který vede k profesnímu růstu.

Nevýhodám byla věnována pozornost zejména v první kapitola práce. Ty se týkají jak zhoršení uplatnění na trhu práce, tak i možných partnerských krizí, ale i krizí osobních. S tím souvisí téma sociální izolace, o němž je více pojednáno v následující kapitole.

3 PROBLEMATIKA SOCIÁLNÍ IZOLACE ŽEN NA MATEŘSKÉ A RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

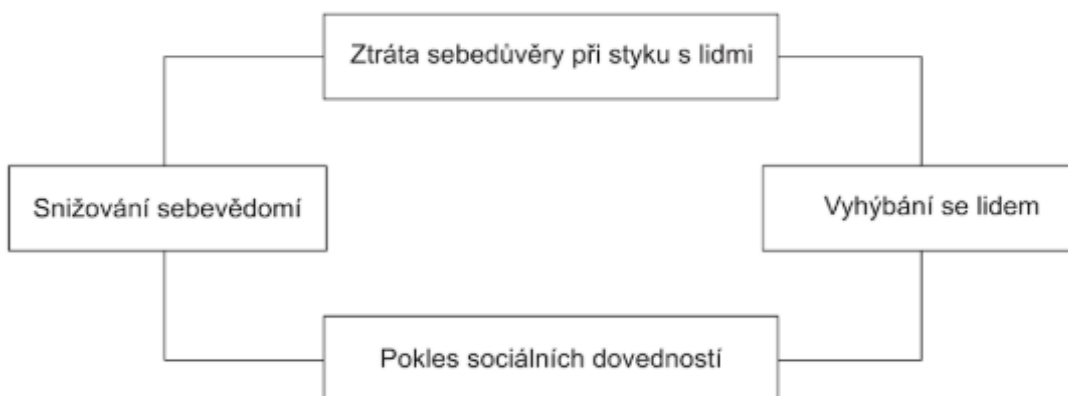
Třetí kapitola pojednává o problematice sociální izolace žen na rodičovské dovolené. Termín sociální izolace je nejprve stručně charakterizován a dále jsou uvedeny příčiny, které k sociální izolaci žen na rodičovské dovolené vedou. V závěru kapitoly je pojednáno o dopadu sociální izolace na kvalitu života žen na rodičovské dovolené, ale též na dítě a společnost.

3.1 Charakteristika sociální izolace

Výrost a Slaměník (1997, s. 291) považují sociální izolaci za jednu z forem osamění, kdy jedinec opustí dosud známé prostředí (např. se přestěhuje), resp. jednat se může o prostor sociální, vyplněný rodinou, přáteli, a ocitá se v prostředí novém, v němž nedisponuje sociálními kontakty. Než jsou tyto kontakty navázány, prožívá dotyčný osamění a sociální izolaci. Kromě toho však autoři rozlišují také izolaci emocionální, u které člověk pociťuje absenci blízkého, důvěrného vztahu, byť může být obklopen velkým množstvím lidí.

Praško a Prašková (2007, s. 36) vnímá sociální izolaci jako synonymum pro samotu a uvádějí, že její příčinou mohou být i psychické obtíže, které mohou být spojeny např. se sociální fobií, panickou poruchou apod. Autoři také přibližuje bludný kruh, který se následně může vytvořit jako důsledek sociální izolace, či jí může předcházet. Schéma je uvedeno na obrázku 1.

Obrázek 1. Příčiny a následky sociální izolace

Zdroj: Praško a Prašková (2007, s. 37)

Na obrázku 1 si můžeme povšimnout dopadů (ale i příčin) sociální izolace, které se nacházejí na úrovni jedince, v jeho osobnostní struktuře či prožívání (snížené sebevědomí), ale též v rovině chování (vyhýbání se druhým).

Slaměnik (2011, s. 87-88) vysvětluje, že sociální izolace, zejména není-li dobrovolná, vede k závažným psychickým důsledkům, což je dáno potřebou navazovat a vstupovat do sociálních kontaktů. Jedná se o tzv. potřebu afiliace, která značí tendenci vyhledávat přínosné, resp. kladně emočně nabitě sociální vztahy. Zejména vztahy nejbližší, intimní, jsou pro člověka velmi důležité, neboť poskytují emoční podporu v náročných životních situacích. Těchto přínosů však může být více. Vztahy dávají možnost srovnání, představují tak určitou formu sociální kontroly. Nabízejí také spolupráci, ocenění, mohou vést k redukci stresu. Nejbližší vztahy se vyznačují intimitou, která slouží mimo jiné k sebepotvrzování. Tyto nejbližší intimní vztahy pak mohou nabývat kvality jedinečného vztahu, který člověk ve svém životě zažil, tj. vztahy mezi dítětem a matkou (nebo primárním pečovatelem), ve smyslu attachmentové vazby.

Sociální izolace nebo též osamělost je podle Tylové, Kuželové a Ptáčka (2014, s. 151-152) nepříjemným subjektivním stavem, který vzniká v důsledku nedostatečného zapojení do sociálních kontaktů, z nichž jsou významné vztahy s přáteli a známými. Osamělost, která v návaznosti na sociální izolaci vzniká, může vést k somatickým i duševním poruchám a bývá i jednou z příčin úmrtí. Vede k depresi, nedostatečné kvalitě spánku, úzkostem, poruchám paměti, narušuje kognitivní funkce. Dochází také ke zvýšení rizika vysokého krevního tlaku, zhoršuje se imunitní systém. Se sociální izolací se pojí také samota, která není ovšem totéž jako osamělost: dle autorů lze samotu vymezit jako „*absenci kontaktů a vztahů s ostatními lidmi, jako určitý subjektivní stav jedince.*“ (Tylová, Kuželová a Ptáček, 2014, s. 152).

Ze studie Britského červeného kříže a společnosti CO-OP (Smith, 2018; British Red Cross and Co-op, 2016, s. 5) vyplynulo, že 80 % žen, kterým bylo v době narození jejich dítěte méně než 30 let, pocívalo osamělost, přičemž jako hlavní důvod byl zmiňován nedostatek peněz, což uvedlo 60 % oslovených žen. Dále se jednalo o pocit únavy (55 %), přání zůstat s dětmi doma (47 %) a způsob péče o dítě (38 %).

Z výzkumu Lipmana et al. (2010, s. 5-8) vyplynulo, že je prožitek sociální izolace ženy ocitající se na mateřské nebo rodičovské dovolené zesilován pocitem, že žena selhává v roli matky, či selhala v roli partnerky. Při vhodné intervenci, ve smyslu zajištění sociální opory i posílení rodičovských kompetencí, se intenzita těchto prožitků snížila.

Lee, Vasileiou a Barnett (2017) uvádějí, že lze rozlišit tři druhy sociální izolace: transientní, která se vyskytuje příležitostně a vyvolává pocity samoty, osamělosti, dále situační, která je vyvolána určitými okolnostmi v životě, mající vnější i vnitřní příčiny, a chronická, která trvá déle než 2 roky, kdy jedinci chybí dostatek sociálních vazeb. S mateřstvím se pojí zejména situační sociální izolace, kdy podle autorů téměř třetina žen-prvorodiček zažívá pocity osamění a nedostatek sociálních kontaktů poté, co se jim narodí dítě. Příčinami jsou ztráty (odchod ze zaměstnání, přerušení sociálních kontaktů), nedostatečná nebo neadekvátní sociální podpora, prožitek krize. Jak autoři uvádějí, vliv má i tlak sociálního okolí na ženy v roli matky, kdy je tato role spojována s radostnými pocity, štěstím, není považováno za vhodné, aby se žena cítila negativně a nebyla ve své roli plně spokojena. Stereotypy o mateřství a mateřské roli formují ženino očekávání týkající se jejího vstupu a naplňování mateřské role, kdy se případné negativní pocity dostávají v konfrontaci péči o dítě a možnosti ženy realizovat činnosti, na které byla zvyklá. Pokud se žena navíc hodnotí jako selhávající v této roli, dochází ke snížení jejího sebevědomí, což se může odrážet v její účasti na sociálním životě. Rozvíjí se tak sociální izolace, prohlubuje se. Tím se ovšem dostává žena do spirály, z níž je obtížné vystoupit, neboť právě participace na sociálním životě, včetně kontaktu s lidmi v obdobné situaci (matkami a otci na rodičovské dovolené apod.), umožňuje lépe se zorientovat v nové situaci, najít způsob, jak změnit aktuální způsob života, zvýšit vlastní sebevědomí.

Sociální izolaci však také zažívají častěji lidé, jejichž sociální dovednosti nejsou dostatečně rozvinuty. To vede k obtížnějšímu navazování sociálních kontaktů, ale též často chybné interpretaci situací sociálního kontaktu, kdy jedinec nemusí být schopen rozpoznat nabídku sociální opory, případně mu chybí schopnosti a dovednosti, jak požádat o pomoc ze strany druhých. Tito lidé také mnohdy nevhodně reagují na nabídku sociálního kontaktu: mohou ji odmítat, neboť zdůrazňují svoji nezávislost, jednat mohou neobvykle, čímž zabraňují tomu, aby byl sociální kontakt dále rozvíjen (Hobfoll, 2013, s. 247-249).

3.2 Příčiny sociální izolace žen na mateřské a rodičovské dovolené

Šedřová (2003, s. 17), uvádí, že s mateřstvím se nutně proměňuje vztahová síť ženy. Pouto utvářené mezi dítětem a ženou se promítá do všech nejbližších vztahů. Ty se mohou zkvatnit, ale i zhoršit. Autorka vychází ze svého kvalitativního výzkumu, kterého se zúčastnilo 6 žen na rodičovské dovolené. Tyto probandky uváděly, že již mají méně času setkávat se s lidmi z bezdětného období, byť ta nejpevnější přátelství zůstávají. Mění se však zájmy, témata rozhovoru, což může vést k určitému odcizení. Ženy navazují nové sociální kontakty – často se jedná taktéž o matky na mateřské nebo rodičovské dovolené. Tento kontakt však nemusí být zcela naplňující, bývá často účelový a vyznačuje se značným stereotypem (obsah rozhovorů je centralizován kolem nové situace ženy). Dle téhož zdroje „*může být život uvnitř „mateřského ghetta“ vnímán jako stereotypní a únavný*“.

Zcela jistě nastává sociální izolace u žen, které se přestěhují do nového bydliště. Typickým příkladem jsou pak tzv. zelené vdovy. Dle Ederové (2014) se jedná o ženy žijící v satelitních městečkách, tedy na okrajích měst, které mají bohaté partnery, kteří je finančně zabezpečí. Jejich úkolem bývá starat se o domácnost, děti, perfektně vypadat a poskytovat klidné a dokonalé zázemí partnerovi. Mnohdy však mezi mužem a ženou probíhá minimální kontakt, který ženám nepostačuje k naplnění potřeby afiliace. Důsledkem této situace bývá často rozpad vztahu, ale i snížené sebevědomí, únik v podobě závislostního chování apod. Sociální izolaci trpí častěji dle Lipman et al. (2010, s. 1) také ženy samoživitelky, které mnohdy pocházejí z nižší sociální vrstvy, mají nižší vzdělání.

Škrháčková (2018, s. 42-50) se ve své bakalářské práci zaměřila na sociální izolaci žen na mateřské dovolené. Osloveno bylo celkem 9 probandek, s nimiž byly vedeny polostrukturované rozhovory. Výzkumem bylo zjištěno, že zejména na začátku mateřství pociťovaly některé ženy samotu v důsledku nízké adaptace jejich partnerů na změněnou situaci – zatímco ženy se jí přizpůsobily, muži pokračovali ve svém zaběhlém životním stylu. Jak však autorka uvádí, příčin sociální izolace bylo probandkami uváděno více. Péče o dítě znamená intenzivní péči, což vede k velmi omezenému kontaktu s druhými lidmi. Pokud ten se odehrává, často je u něj přítomno samo dítě – autorka sama při vedení rozhovorů zažila četné přerušování rozhovorů kvůli chování dětí (pláč apod.), kdy tedy matky byly nuceny saturovat potřeby dětí, a to na úkor daného sociálního kontaktu. Některé ženy se denně vidají pouze s partnerem – významným sociálním kontaktem se tak pro ně stává např. i návštěva

lékaře. Probandky se snaží o pravidelný kontakt s druhou osobou alespoň jednou týdně. Jak autorka dále uvádí, omezení sociálních kontaktů prožívají ženy jako ztrátu nebo oběti vůči mateřství. Omezena je svoboda, autonomie a flexibilita ženy. Tuto změnu prožívaly mnohé probandky velmi často těžce, jako šok. Nebyly na tuto situaci připraveny. Nutností tak bylo vyhledávání nových přátel, většinou opět matek s malými dětmi.

Výzkum na vzorku 7 žen s dětmi ve věku 4-9 měsíců realizovaly Lee, Vasileiou a Barnett (2017), které zkoumaly průběh sociální izolace u těchto žen, začátek sociální izolace i způsob jejího zvládnutí. Jednou z příčin, proč sociální izolace u těchto žen nastala, byla dána původním očekáváním a nepřipraveností těchto žen na změnu související s narozením dítěte: ženy uváděly, že byly obeznámeny s tím, že se např. málo vyspí, avšak netušily, jaká může být realita a co jim tato skutečnost do života vnese. Nebyly připraveny ani na úzkost a nejistotu, plynoucí z mateřské role, která byla zesilována tím, že se jim nedostávalo ze strany sociálního okolí větší pomoci a sociální opory. K tomu se přidávaly obavy z toho, zda o své dítě umí vhodně pečovat, jak zvládat nečekané situace. Sociální izolaci pociťovaly i ženy, které měly pomáhající a starostlivé partnery a podporující sociální okolí, nicméně tím, že odpovědnost za péči o dítě spočívala primárně na nich, zaobíraly se myšlenkami na nutnost poskytovat co nejlepší péči, pochybnostmi o tom, zda jsou takovou péči schopny svému dítěti zajistit, samy se do určité míry začaly stahovat ze sociálního světa, více uzavírat do sebe. Specifickou situací představovaly problémy s kojením: pokud ženy nebyly schopné kojit, každý pohled na láhev s umělou výživou pro dítě v nich zesiloval pocit vlastního selhání, vyvolával představy odsouzení ze strany blízkého i širšího sociálního okolí, společnosti, což opět vedlo ke stahování se ze sociálního světa. Každé pomyslné selhání v mateřské roli, ve smyslu odchylky od vnímaného ideálu perfektní matky, činilo tyto ženy citlivější vůči možnému odsouzení ze strany druhých. Rozdíl v očekávání a realitě existoval i v souvislosti s četností kontaktů ze strany blízkých, kamarádů z minulosti: vnímaná četnost kontaktu byla považována za nedostatečnou, což si ženy vysvětlovaly jako nezájem o ně samotné. Tyto prožitky vedly k tomu, že v menší míře samy byly v sociálním kontaktu se svými blízkými méně aktivní, případně docházelo k většímu příklonu k nejbližším osobám (partner, rodiče). Kromě toho zažívaly ženy i fyzickou izolaci, cítily se uvězněné v domě, v domácnosti s dítětem, zejména v případě porodních komplikací, v souvislosti se zdravotním stavem svým nebo dítěte, kojením. Ženy pociťovaly osamělost i v situacích, kdy byly obklopeny druhými, a to v důsledku prožitku, že nikdo plně nero-

zumí, v jaké situaci se nacházejí, tedy nepocit'ovaly spojení s nejbližšími, chyběl jim dostatek empatie ze strany druhých. Prohlubovala se také vzdálenost mezi ženami a jejich partnery – měli možnost společně trávit méně času, změnila se náplň společného času. Dítě se v některých případech stávalo subjektem, který oba partnery rozděloval, ve smyslu partnerských hádek týkajících se toho, kdo má o dítě pečovat, kdo nese hlavní odpovědnost, též v návaznosti na nedostatek ocenění za péči o dítě, kterého se jim nedostávalo ze strany jejich partnerů. Ke změně napomohl kontakt se ženami v obdobné situaci, momenty, kdy bylo možné napsat jiné matce uprostřed noci, která též nespala z důvodu péče o dítě, cenné byly dlouhé diskuse na téma mateřství, rodičovství, péče o dítě, kdy docházelo k normalizování jejich pocitů a vzniku prožitku, že je jejich stav i prožívání zcela v pořádku, že je možné cítit nespokojenost i v situaci, kdy se žena stará o dítě a měla by být tímto kontaktem zcela uspokojena a naplněna. Ovšem některým respondentkám tento kontakt nepomáhal, zejména prožívaly-li odsouzení či obecně negativní formu hodnocení v souvislosti s tím, jak své mateřství prožívaly a žily.

Obranou proti sociální izolaci může být opětovný vstup na trh práce, kde může žena znovu získat větší účast na společenském kontaktu. Kubátová (2010, s. 235) upozorňuje s odkazem na dílo G. Lipovetského na významnou skutečnost, která může vést k zmírnění sociální izolace žen, a to v souvislosti s dvojí kariérou (mateřskou, profesní), což je jedním z řešení, jak se bránit stále ještě tradičnímu dělení mužství a ženství, kdy je mužství spojováno s veřejnou sférou, (profese) zatímco ženství se sférou soukromou (rodina, domácnost). Tím, že žena zůstává na rodičovské dovolené, pečuje o dítě, stará se o domácnost, zároveň však má uplatnění i v pracovní rovině, získává dvojí uspokojení, navíc též určité dominantní postavení, kdy může rozhodovat o mnohém z rodinného života, tedy může i více rozhodovat o svém trávení volného času, kontaktu s druhými, vytyčit si hranice svého životního prostoru.

3.3 Následky sociální izolace žen na mateřské a rodičovské dovolené

Za pozornost stojí výzkum Eastwooda et al. (2012, s. 1-3, 7-11), kteří na vzorku 15 389 australských matek (vzorek byl získán ze zdravotní databáze) zkoumaly faktory, které vedou k mateřské depresi. Autoři vysvětlují, že depresi trpí v moderních vyspělých státech 13-20 % žen, přičemž u 15,5 % australských žen byl zjištěn výskyt deprese v souvislosti s narozením dítěte. Autoři dále uvádějí, že poporodní deprese souvisí s faktory, jakými jsou

prenatální deprese, sebedůvěra, zátěž vyvolaná péčí o dítě, prenatální úzkost, prožívaný stres v životě, kvalita partnerského vztahu, dřívější výskyt deprese v anamnéze, temperament dítěte, poporodní blues, rodinný status, socioekonomický status a to, zda bylo rodičovství plánované. Ve studii byl zkoumán vliv očekávání matky, místo jejího narození (zda tedy byla rodilou Australankou), temperament dítěte, subjektivně prožívané zdraví, sociální síť matek, faktor plánovaného nebo neplánovaného rodičovství, faktory demografické a socioekonomické. Výzkumem bylo zjištěno, že k hlavním faktorům vedoucím k depresi patřila chudoba (obtížné finanční životní okolnosti) a sociální izolace, která byla zjištěna vyšší u nerodilých Australanek, především však u žen, které vychovávaly dítě samy a nedostávalo se jim dostatečné emoční a sociální podpory.

Koukolík (2018, s. 208) uvádí, že deprese (ať již poporodní, či se vyskytující v průběhu rodičovství), vede též k poškození psychického vývoje dítěte, zejména co se týče vyšší míry prožívaného stresu. Následkem bývá často nevhodné nebo rizikové chování těchto dětí.

Jak však upozorňují Rogersová a Wellerová (s. 100-101), dnešní ženy mohou sociální izolaci eliminovat tím, že vstupují do online prostoru. V něm mohou nalézt nejen zaměstnání, ale též nové sociální kontakty. Ženy na mateřské nebo rodičovské dovolené dokáží nalézt čas pro návštěvu sociálních sítí, blogování apod., často nezáměrně začnou tímto způsobem podnikat, zároveň si však vytvářejí sociální síť, která je jim neustále dostupná, a to i díky moderním komunikačním prostředkům, jakými jsou chytré telefony.

Přesto však mnohé ženy čelí poměrně dramatickým následkům sociální izolace způsobené odchodem na mateřskou nebo rodičovskou dovolenou. Sociální izolace může vést kromě zdravotních obtíží také k partnerským krizím, již zmíněnému závislostnímu chování, tedy i k výrazné proměně osobnosti. Podle Vágnerové (2007, s. 132) není neobvyklé, že v důsledku sociální izolace je výrazně narušena celková životní spokojenost žen na rodičovské dovolené.

Kadushin (1988, in Jenny, 2011, s. 31) v rámci svého výzkumu zanedbávaných dětí zjistil, že tento typ chování (tj. zanedbávání dětí) souvisí mimo jiné právě se sociální izolací matek. To se týká zejména osamělých matek, resp. matek, které vychovávají své děti bez partnera. Velmi často jim tak chybí dostatek sociální opory, nemají vzhledem k nutnosti pečovat o dítě bez větší pomoci blízkých dostatek kontaktů s přáteli, méně jsou také zapojeny do místní komunity. Ve výzkumu se matky zanedbávající své děti často označovaly jako

sociálně izolované, žijící v nepřátelském sousedství. Toto okolí, sousedé apod., hodnotilo dané matky jako deviantní, které se vyhýbaly kontaktu se sousedy. Dle Jenny (2011, s. 31) účast na sociálním životě v komunitě napomáhá kvalitě vztahu mezi matkou a dítětem, důležité je též, jaké je sociální okolí ženy s dítětem: sociální izolaci, ale i možnosti rozvíjet kvalitní vztah s dítětem, napomáhá, vyznačuje-li se místní komunita vysokou podporou aktiv zaměřených na rodinu, dostupnou a kvalitní péčí o dítě, nabídkou volnočasových aktivit.

K negativním následkům sociální izolace žen na mateřské a rodičovské dovolené patří i rozpad vztahu s partnerem. V důsledku prožívané sociální izolace se žena cítí stále více nespokojena ve své roli. Velmi často dochází k fixaci na partnera, od kterého je očekávána pomoc, navíc partner je vnímán ženou jako osoba, která jí má saturovat všechny nenaplněné potřeby, které vznikají v důsledku nové sociální role. Nedostatečně rozvíjený a existující kontakt se sociálním okolím má kompenzovat partner, ženou je očekáváno, že bude většinu svého času věnovat partner ženě, nové rodině. Nicméně v každém vztahu platí, že by se mělo jednat o prostor umožňující osobnostní růst a naplňování vlastních potřeb, které se mohou lišit od potřeby partnera. Pokud muž tedy neplní roli, jakou žena očekává, nenahrazuje ženě absentující sociální kontakt, vznikají v partnerském vztahu konflikty, které vycházejí i z nesvobody, kterou partner pociťuje. Muž se pro ženu stává zdrojem emočního, intelektuálního i duchovního uspokojení, může být jediným legitimním kontaktem s vnějším světem, nicméně partner může tuto roli odmítnout. Pokud není nalezena shoda a vhodný konsensus, jak tuto situaci řešit, partnerský svazek může zaniknout, což ještě více zesiluje sociální izolaci ženy (Myrdal a Klein, 2001, s. 148).

Podle Lipman et al. (2001, s. 2) má sociální izolace žen, pokud přetrvává i po skončení mateřské či rodičovské dovolené, též výrazný negativní dopad na děti, které následně vyrůstají v rodinách sociálně izolovaných. Objevují se u nich ve větší míře emoční problémy, problémy v chování, bývají také více nemocné, mají obtíže v sociálních vztazích a horší školní výsledky.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 POPIS VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V následující kapitole je přiblížen koncept výzkumu a jeho průběh. Nejprve je uveden stanovený výzkumný problém, cíl výzkumu, výzkumné otázky a též hypotézy, u nichž je vysvětleno, z jakých teoretických východisek byly formulovány.

V závěru kapitoly je popsána metodologie výzkumu, se zřetelem k užitým metodám a technikám sběru dat a jejich analýzy.

4.1 Výzkumný problém, cíl výzkumu, výzkumné otázky a hypotézy

Výzkumný problém: specifika sociální izolace žen na mateřské a rodičovské dovolené.

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké jsou faktory zapříčiňující sociální izolaci žen na mateřské a rodičovské dovolené a jak se život žen na mateřské a rodičovské dovolené promítá do jejich partnerského života, roviny zdraví a volnočasových aktivit. Prvním dílčím cílem bylo analyzovat vnější faktory vedoucí k sociální izolaci žen na mateřské a rodičovské dovolené. Druhým dílčím cílem bylo analyzovat vnitřní faktory vedoucí k sociální izolaci žen na mateřské a rodičovské dovolené. Třetím dílčím cílem bylo analyzovat životní styl žen na mateřské a rodičovské dovolené.

V návaznosti na cíle výzkumu byla formulována hlavní výzkumná otázka, od níž byly odvozeny tři dílčí výzkumné otázky. Zároveň byly formulovány hypotézy, které vycházely z výzkumných otázek a též z teoretických východisek či výzkumů dříve realizovaných na toto téma.

Hlavní výzkumná otázka: V čem spočívá sociální izolace žen na mateřské a rodičovské dovolené, se zřetelem k jejímu dopadu na rovinu zdraví, partnerského života a účasti na volnočasových aktivitách?

Dílčí výzkumné otázky:

VO1: Jaké vnější faktory vedou k sociální izolaci žen na mateřské a rodičovské dovolené?

Na základě poznatků uvedených v rámci teoretických východisek předpokládáme, že hlavním faktorem sociální izolace žen na mateřské dovolené je nedostatek financí. Formulovány byla nulová a alternativní hypotéza v následujícím znění:

H1₀: Mladší ženy uvádějí jako důvod sociální izolace na MD/RD nedostatek financí stejně často jako ženy starší.

H1_A: Mladší ženy uvádějí jako důvod sociální izolace na MD/RD nedostatek financí častěji než ženy starší.

Za ženy mladší byly považovány ženy ve věku do 30 let, resp. ve věku 18-29 let, za ženy věkově starší byly považovány matky dětí ve věku 30 a více let.

VO2: Jaké vnitřní faktory vedou k sociální izolaci žen na mateřské a rodičovské dovolené?

Lze předpokládat, že to, jak žena prožívá svoji mateřskou roli, má následně vliv i na to, jaké je její prožívání samotné mateřské či rodičovské dovolené. V návaznosti na tato zjištění tedy byla formulována následující hypotéza (resp. opět byla u hypotézy určena hypotéza nulová a alternativní):

H2₀: Ženy, které se hodnotí jako méně kompetentní v mateřské roli, uvádějí stejně často jako ženy, které se cítí více kompetentní v mateřské roli, že se ocitají v rámci mateřské nebo rodičovské dovolené v sociální izolaci.

H2_A: Ženy, které se hodnotí jako méně kompetentní v mateřské roli, uvádějí častěji než ženy, které se cítí více kompetentní v mateřské roli, že se ocitají v rámci mateřské nebo rodičovské dovolené v sociální izolaci.

VO3: Jaký je životní styl žen na mateřské a rodičovské dovolené?

V tomto případě bylo zkoumáno, jakou konkrétní podobu má život ženy na mateřské nebo rodičovské dovolené, přičemž dotazníkové položky akcentovaly zejména rovinu účasti

na volnočasových aktivitách, zdravého životního stylu, ale i partnerského života. Záměrem bylo zmapovat, jaká jsou v tomto ohledu specifika žen na mateřské nebo rodičovské dovolené. S ohledem na tuto skutečnost nebyla formulována žádná hypotéza.

4.2 Metodologie výzkumu

Výzkum byl koncipován jako kvantitativní. Reichel (2009, s. 40-41) vysvětluje, že se jedná o výzkum, v němž je postup jasně dán, užívány jsou standardizované postupy k získání i analýze dat, je možné také ověřit hypotézy. Je zkoumáno několik aspektů u velkého počtu objektů, získané výsledky lze generalizovat.

Metodou výzkumu bylo dotazování, technikou výzkumu byl dotazník vlastní konstrukce. Při jeho sestavování bylo vycházeno z cíle výzkumu a též ze stanovených výzkumných otázek a hypotéz. V úvodu dotazníku byli respondenti seznámeni s cílem výzkumu a využitím zjištěných dat. Dotazník tvořily otázky otevřené, polouzavřené a uzavřené. V závěru dotazníku byly respondentům položeny otázky identifikační, které byly využity k popisu výzkumného souboru a ověření stanovených hypotéz.

Ke sběru dat byl využit webový portál www.vyplnto.cz, na kterém je možné umístit dotazník, na který následně odpovídají lidé, kteří webovou stránku navštíví. Je možné zadat, pro koho je dotazník určen. V tomto případě tedy byly kritérii věk respondentů (určena byla spodní hranice požadovaného věku, tj. 18 let, věkově dále nebyl výzkumný soubor určen, i když bylo předpokládáno, že horní hranicí bude maximálně věk 50 let, neboť i v tomto věku se v současné době ocitají ženy na mateřské či rodičovské dovolené), dále pohlaví (dotazník byl určen pro ženy) a hlavním kritériem byl pobyt ženy na mateřské nebo rodičovské dovolené. Dotazník byl na serveru umístěn v období od 1. března do 12. března. Následně byl sběr dat ukončen, výsledky byly získány formou excelové tabulky. Podoba dotazníku je uvedena v příloze P1.

Výběr respondentů do výzkumného souboru tedy byl příležitostný, navíc byla užita technika sněhové koule. Dotazník administrovala autorka práce v okruhu svých známých, kteří jej dále předávaly osobám splňujícím stanovená kritéria. Navíc byl odkaz na online dotazník umístěn na sociální síť Facebook, odkud byl dále šířen. Data tedy byla získána elektronicky, část dotazníků byla následně předána autorce práce původně oslovenými osobami,

kteře shromáždily dotazníky v okruhu svých známých a jejich známých, a to v podobě papírové.

Předtím, než byl dotazník administrován, byl proveden předvýzkum, který dle Dismana (2011, s. 122) umožňuje otestovat nástroj, který má být ve výzkumu užit. Předvýzkumu se zúčastnily dvě ženy z okruhu blízkých osob autorky práce, na základě jejichž zpětné vazby byla pozměněna formulace některých otázek, aby byly srozumitelnější, především však byly k vybraným otázkám přidány další položky jako alternativy odpovědí, případně byla otázka uzavřená změněna na otázku polouzavřenou. Osoby, které se předvýzkumu zúčastnily, nebyly zařazeny do výzkumného souboru.

Analýza dat byla provedena v programu Microsoft Office, Excel. K vyhodnocení dotazníkových položek, které byly uzavřené nebo polouzavřené, byla užitá popisná statistika. Zjišťována byla absolutní a relativní četnost odpovědí. Dále byl v případě otázek č. 22 a 23 zjišťován modus (tj. hodnota, která se v daném souboru dat objevuje nejčastěji) a medián, který dělí data na dvě stejně velké skupiny. Tyto hodnoty podávají přesnější informace než hodnota průměru, nicméně průměr je též u dílčích položek v rámci daných otázek uveden. U těchto otázek respondentky volily své odpovědi na pětistupňové škále.

K ověření hypotéz byl užit chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Chráska (2016, s. 65-66) vysvětluje, že v úvodu musí nejprve badatel formulovat nulovou a alternativní hypotézu (v rámci nulové hypotézy je formulován předpoklad, že mezi zkoumanými jevy neexistují statisticky významné rozdíly, alternativní hypotéza naopak vyjadřuje předpoklad, že mezi zkoumanými jevy statisticky významné rozdíly naopak existují). O přijetí nebo zamítnutí hypotéz je následně rozhodnuto na základě výpočtu testového kritéria χ , které se počítá jako:

$$\chi^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O}$$

kde: χ – testové kritérium,

P – pozorovaná četnost,

O – očekávaná četnost

Σ – součet výpočtů pro každé pole tabulky Chráska (2016, s. 65-66).

Data získaná z otevřených otázek byla analyzována pomocí metody vytváření trsů. Miovský (2006, s. 221) popisuje, že při užití metody vytváření trsů pracuje badatel s daty kvalitativními, které třídí do skupin, přičemž lze volit různé kritérium: jednat se může o překryv časový, prostorový, tematický apod. V popisovaném výzkumu byl užit překryv tematický, tj. data byla shlukována dle obdobného významu do trsů. Následně byly tyto trsy označeny názvem vyjadřujícím jejich obsah a data byla kvantifikována, tj. určen byl počet odpovědí v každém trsu a podíl odpovědí v daném trsu na celkovém počtu odpovědí.

Zachována byla etika výzkumu, kdy byl kladen důraz na důkladné seznámení respondentek s cílem výzkumu, anonymita respondentek byla zajištěna volbou sběru data.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V následující kapitole je podán přehled zjištěných výsledků. Nejprve je podána charakteristika výzkumného souboru, a to dle otázek uvedených v závěru dotazníku.

Dále jsou prezentovány výsledky z dotazníkového šetření, a to dle stanovaných výzkumných otázek. Podán je přehled odpovědí dle rozdělení výzkumného souboru na ženy na MD a RD, kdy jsou tyto výsledky prezentovány v tabulce, a to s uvedením absolutní četnosti odpovědí (N) a četnosti relativní (%).

V závěru kapitoly jsou uvedeny výsledky týkající se ověření hypotéz.

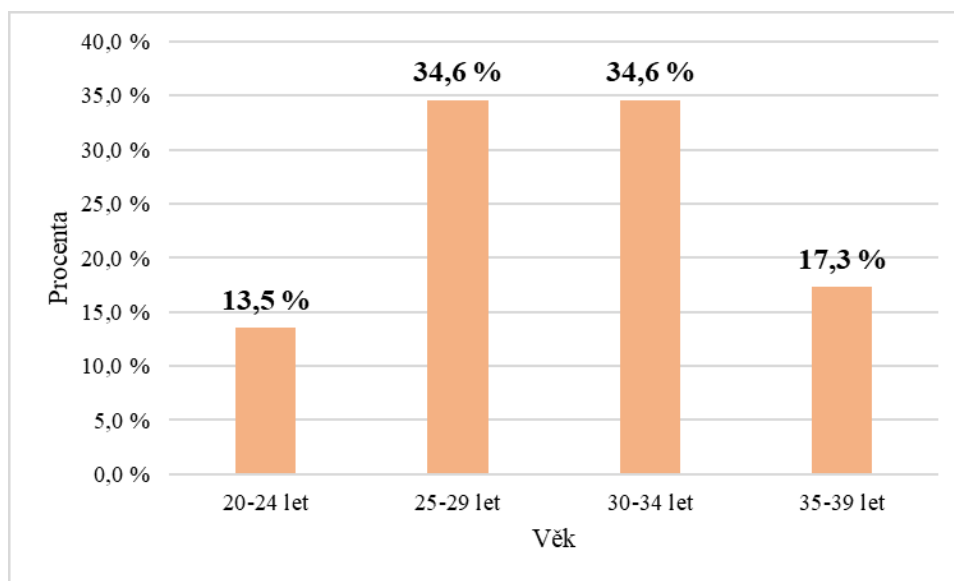
5.1 Charakteristika výzkumného souboru

V závěru dotazníku bylo umístěno více identifikačních otázek, z nichž většina sloužila k charakteristice výzkumného souboru, některé byly následky užity k ověření stanovených hypotéz.

Výzkumný soubor tvořilo celkem 104 žen. Celkem 52 kompletně vyplněných dotazníků bylo získáno prostřednictvím online dotazníku uvedeného na serveru www.vyplnto.cz. Osobní administrací dotazníku, s využitím techniky sněhové koule, bylo získáno dalších 61 dotazníků, ovšem 9 z nich muselo být vyřazeno pro absenci odpovědí na některé otázky, kdy byly vynechány většinou odpovědi na otevřené otázky, případně nebyly zodpovězeny identifikační otázky či byly vynechány odpovědi na otázky č. 22 a 23, v nichž byla otázka položena formou tabulky s uvedenými oblastmi, ke kterým se respondentky vyjadřovaly prostřednictvím pětistupňové škály.

Rozložení výzkumného souboru z hlediska věku respondentek je uvedeno v grafu 1.

Graf 1. Věk respondentek

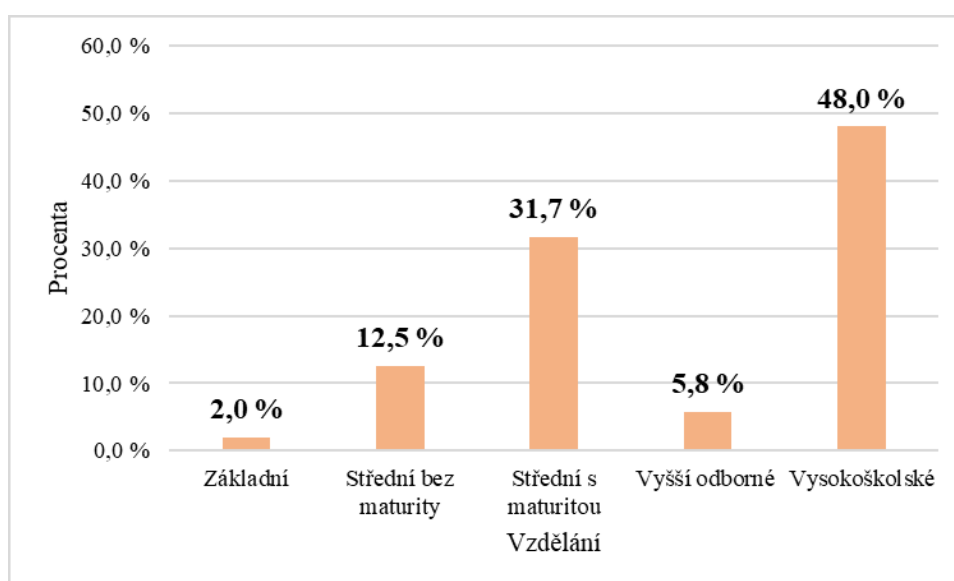

Zdroj: autorka práce

Z grafu 1 je zřejmé, že stejnou měrou byly zastoupeny respondentky ve věku 25-29 let a dále ve věku 30-34 let, kdy v každé z těchto skupin respondentek bylo 36 (34,6 %) žen. Nejméně početnou skupinu tvořily ženy ve věku 20-24 let, kterých bylo pouze 14 (13,5 %).

V grafu č. 2 je podána charakteristika výzkumného souboru z hlediska nejvyššího dosaženého vzdělání.

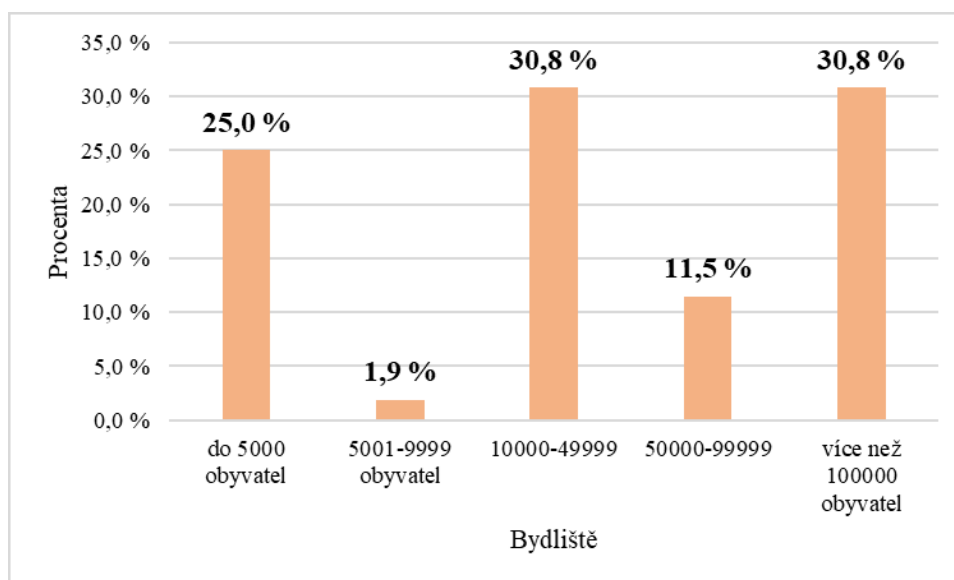
Graf 2. Vzdělání respondentek

V grafu 2 si lze povšimnout, že téměř polovina respondentek, konkrétně 50 (48 %) žen, dosáhlo vysokoškolského vzdělání a dalších 33 (31,7 %) žen uvedlo, že je jejich nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské s maturitou. Ve výzkumném souboru byly pouze 2 ženy se základním vzděláním a 6 (5,8 %) žen se středoškolským vzděláním bez maturity.

Zkoumáno bylo také, kde ženy bydlí, resp. jaká je velikost obce, v níž žijí, neboť pochopitelně tento aspekt může být důležitý s ohledem na sociální izolaci žen: v obcích s větším počtem obyvatel lze předpokládat větší sportovní, kulturní vyžití, byť samozřejmě tyto vnější okolnosti ještě neznamenají, že je žena může využívat. Charakteristika výzkumného souboru z hlediska velikosti obce, v níž ženy bydlí, je podána v grafu 3.

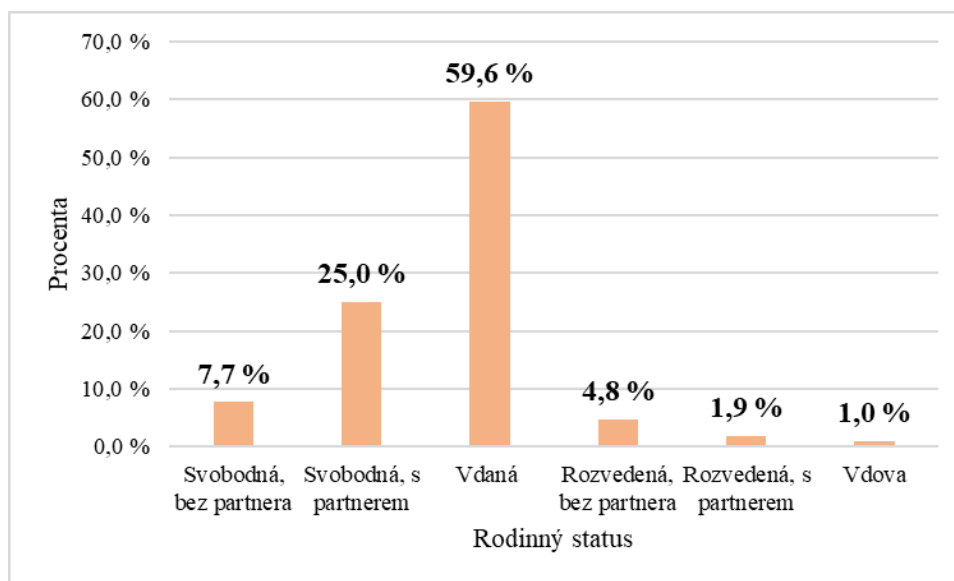
Graf 3. Bydliště respondentek

Stejnou měrou byly ve výzkumném souboru zastoupeny ženy žijící v obci o velikosti obyvatel 10 000 – 49 999 a v obci o velikosti obyvatel více než 100 000, kdy se vždy jednalo o 32 (30,8 %), tj. většina respondentek žije ve městě. Jen 2 ženy uvedly, že žijí v obci s počtem obyvatel 5 001 - 9 999 a v obci do 5 000 obyvatel žije 26 (25 %) žen.

Graf 4 zachycuje rozložení výzkumného souboru z hlediska rodinného statusu.

Graf 4. Rodinný status respondentek

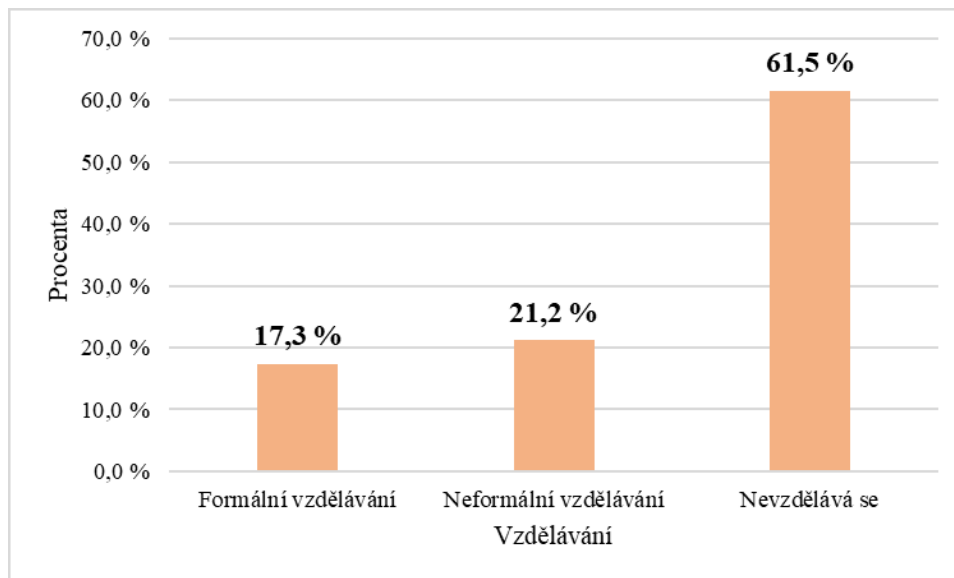

Z grafu 4 vyplývá, že většina respondentek (62 (59,6 %) žen) je vdaných, dalších 26 (25 %) žije s partnerem, ale jsou svobodné a 2 ženy mají též partnera, ale jsou rozvedené. Ve výzkumném souboru byla jedna vdova. Na další identifikační otázku uvedlo 92 (88,5 %) respondentek, že aktuálně žije v partnerském vztahu.

Za pozornost stojí, že 66 (63,5 %) respondentek je navíc kromě toho, že pobývá na mateřské či dovolené, zaměstnáno, nebylo rozlišováno, o jaký typ pracovního úvazku se jedná.

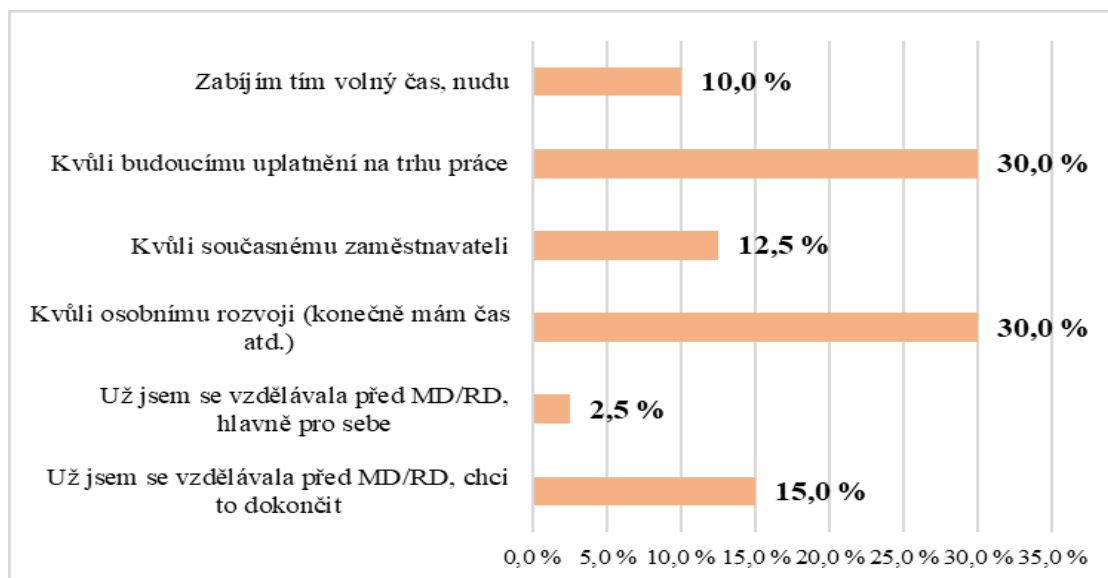
V grafu 5 je uveden stav vzdělávání respondentek v době realizace výzkumu. V současné době se většina respondentek (64 (61,5 %) žen) nevzdělává. Formálního vzdělávání (škola, akreditovaný kurz) se účastní 18 (17,3 %) žen, neformálního 22 (21,2 %) žen.

Graf 5. Vzdělávání respondentek

Respondentky, které uvedly, že se účastní formálního vzdělávání, byly vyzvány k tomu, aby uvedly, jaká je jejich motivace k dalšímu vzdělávání. Přehled zjištěných výsledků je uveden v grafu 6.

Graf 6. Motivace k současnému vzdělávání

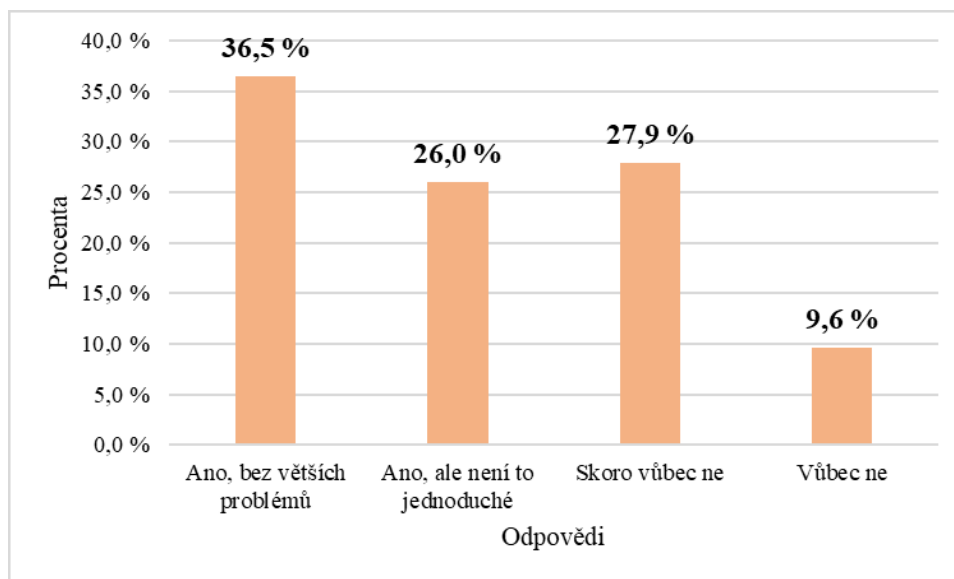

Nejčastěji bylo uváděno, že motivací k současnému vzdělávání je osobní rozvoj (ženu to zajímá, má na to konečně na MD/RD čas) a budoucí uplatnění na trhu práce. Každou z těchto variant odpovědí zvolilo 12 (30 %) žen, které se v době realizace výzkumu

vzdělávaly. Celkem 4 (10 %) respondentky uvedly, že tímto způsobem „zabíjí volný čas, nudu“, kvůli současnému zaměstnavateli tak činí 5 (12,5 %) těchto respondentek.

Další identifikační otázkou bylo zjišťováno, zda mají respondentky možnost hlídání svého dítěte/svých dětí. Výsledky jsou uvedeny v grafu 7.

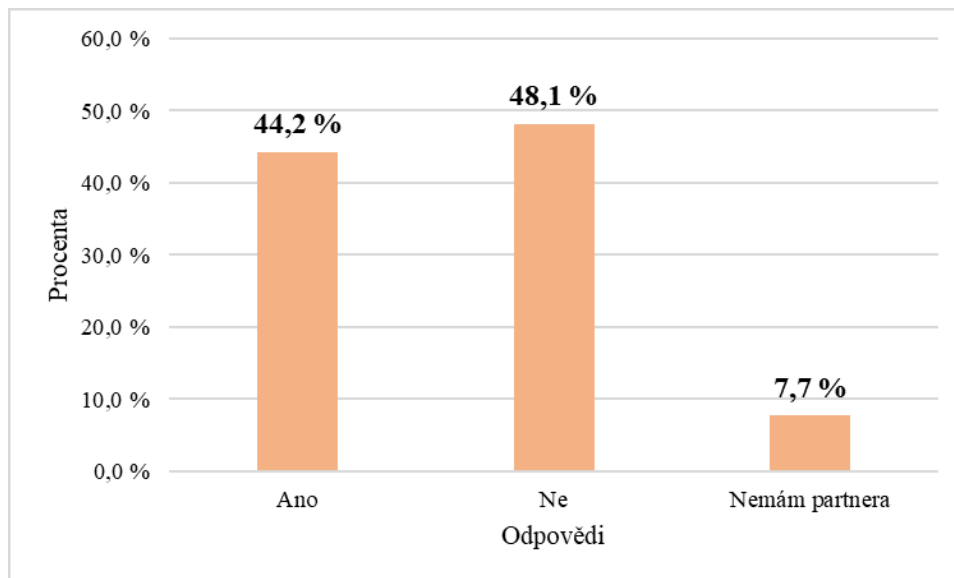
Graf 7. Možnost hlídání dítěte

Z grafu 7 vyplývá, že možnost hlídání dítěte jinou osobou, než jsou ony samy, mají, nicméně jen 38 (36,5 %) žen uvedlo, že mohou hlídání svého dítěte někým jiným využít bez větších problémů, pro dalších 27 (26 %) žen to však není „vůbec snadné“. Celkem 29 (27,9 %) žen zvolilo možnost „skoro vůbec ne“ a dalších 10 (9,6 %) respondentek odpovědělo, že tuto možnost „vůbec“ nemají.

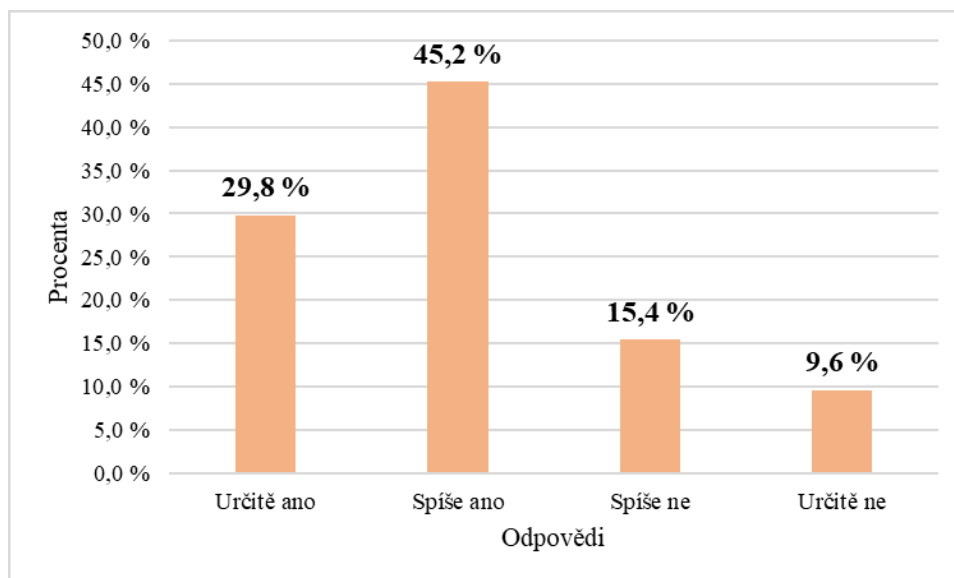
V grafu 8 jsou zachyceny odpovědi respondentek na to, zda na sebe mají s partnerem čas. Jen 46 (44,2 %) žen uvedlo, že se svým partnerem na sebe mají společně čas, zápornou odpověď zvolilo 50 (48,1 %) respondentek. Celkem 8 (7,7 %) žen uvedlo, že partnera nemá.

Graf 8. Společný čas s partnerem

Dále bylo zjišťováno, zda si ženy mateřskou nebo rodičovskou dovolenou užívají. Výsledky jsou prezentovány v grafu 9.

Graf 9. Užívání si mateřské nebo rodičovské dovolené

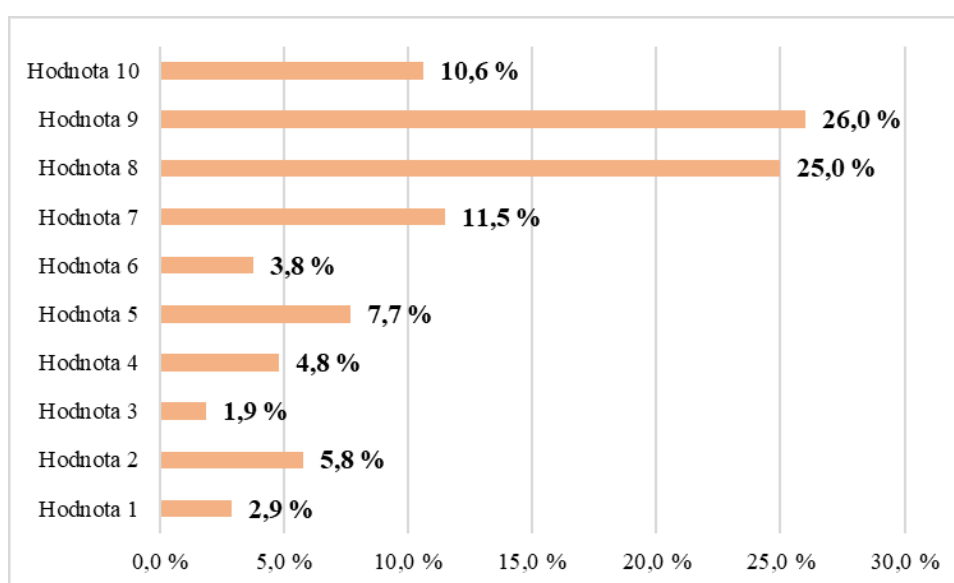

Většina oslovených žen si svoji mateřskou nebo dovolenou užívá, přičemž nejčastěji byla volena možnost odpovědi „spíše ano“ (47 (45,2 %) žen). Spíše si svoji MD/RD neužívá 16 (15,4 %) respondentek, dalších 10 (9,6 %) žen uvedlo, že si MD/RD neužívá vůbec.

Respondentky měly také uvést, jak se cítí v mateřské roli, kdy byl tento aspekt posuzován na stupnici 1-10, kde 1 = nejméně, 10 = nejvíce. Jednalo o otázku dále využitou při verifi-

kaci hypotézy H2, o možný vnitřní faktor vedoucí k sociální izolaci ženy na mateřské či rodičovské dovolené. Nicméně tyto faktory byly v dotazníku zkoumány pouze u části výzkumného souboru (tj. pouze u žen, které se domnívají, že se ocitají v sociální izolaci). Zároveň se jedná o aspekt, který byl identifikován Lipmanem (2010) jako faktor mající výrazný vliv na prožitek sociální izolace ženy na mateřské nebo rodičovské dovolené (viz kapitola 3.1). Z tohoto důvodu byl dotaz vydělen zvlášť a určen pro všechny respondentky. Zjištěné výsledky jsou uvedeny v grafu 10.

Graf 10. Pocit kompetentnosti v roli matky

V grafu 10 si lze povšimnout, že nejčastěji volily respondentky hodnotu 9 (27 (26 %) žen, dále hodnotu 8 (26 (25 %) žen a 10 (11 (10,6 %) žen. Hodnotu 1 uvedly 3 ženy, hodnotu 2 celkem 6 žen a hodnotu 3 pouze 2 ženy.

Poslední identifikační otázka se týkala toho, zda jsou ženy na mateřské nebo rodičovské dovolené. Celkem 42 (40,4 %) žen uvedlo, že je na mateřské dovolené, dalších 62 (59,6 %) žen odpovědělo, že se ocitá na rodičovské dovolené.

5.2 Výsledky dotazníkového šetření

5.2.1 Vnější faktory vedoucí k sociální izolaci žen na MD a RD

První výzkumná otázka (VO1) zněla: Jaké vnější faktory vedou k sociální izolaci žen na mateřské a rodičovské dovolené? K této VO1 se v dotazníku vztahovaly položky č. 1-5,

13 a 15. Přehled zjištěných výsledků, vždy s přesným uvedením názvu otázky, je uveden dále v textu.

Otázka č. 1. Co Vám brání větší účasti na společenském životě (volnočasové aktivity, čas s přáteli apod.)?

Na tuto otázku byly respondentům nabídnuty čtyři konkrétní varianty odpovědí, pátou možností byla volba vlastní odpovědi. Respondentky mohly uvádět více odpovědí. Žádná z respondentek nezvolila možnost „b) Nevhodná nabídka volnočasových aktivit, s ohledem na péči o dítě.

V tabulce 2 je uveden přehled zjištěných výsledků.

Tab. 2. Bariéry v účasti na společenském životě

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Nedostatek volného času	72	54,2 %	41	69,5 %	31	41,9 %
Nedostatek financí	26	19,6 %	9	15,3 %	17	23,0 %
Nedostupnost nabídky volnočasových aktivit (vzdálenost)	22	16,5 %	6	10,2 %	16	21,6 %
Jiné	13	9,7 %	3	5,0 %	10	13,5 %
Celkem	133	100,0 %	59	100,0 %	74	100,0 %

Z tabulky je zřejmé, že většina respondentek (konkrétně 72 (52,4 %) žen) odpovídala, že jim ve větší účasti na společenském životě brání nedostatek času, a to u obou sledovaných skupin, nicméně ženy na MD odpovídaly častěji, že jim ve větší účasti na společenském životě brání nedostatek volného času (jednalo se o 69,5 % žen na MD a 41,9 % žen na RD). Další nejčastěji uváděnou odpovědí byl nedostatek financí (26 (19,6 %) žen). Celkem 22 (16,5 %) žen odpovědělo, že nabídka volnočasových aktivit je dostatečná, ale pro ně samotné je nedostupná, a to kvůli vzdálenosti místa, kde se tyto aktivity konají.

Celkem 13 (9,7 %) žen zvolilo vlastní odpověď. Pět žen uvedlo, že jim ve větší participaci na sociálním životě nebrání „nic“, další 4 respondentky odpověděly, že „nedostatek energie“. Ostatní odpovědi byly uváděny vždy jen jednou respondentkou a byly následující: „*nechci se vzdálit od dětí*“, „*kojení (tj. závislost dítěte na mně)*“, „*manžel mi to nechce dovolit*“, „*nemožnost hlídání dětí*“.

Otázka č. 2. Podporuje podle Vás stát začlenění žen na mateřské a rodičovské dovolené do společenského života?

Přehled zjištěných výsledků je uveden v tabulce 3.

Tab. 3. Názory na podporu státu žen při participaci na společenském životě

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Určitě ano	2	1,9 %	2	4,8 %	0	0,0 %
Spíše ano	18	17,3 %	11	26,2 %	7	11,3 %
Spíše ne	57	54,8 %	25	59,5 %	32	51,6 %
Určitě ne	27	26,0 %	4	9,5 %	23	37,1 %
Celkem	104	100,0 %	42	100,0 %	62	100,0 %

Z tabulky 3 je zřejmé, že se většina respondentek domnívá, že stát nepodporuje začlenění žen na MD/RD do společenského života. Více než polovina respondentek (57 (54,8 %) žen) zvolilo odpověď „spíše ne“, dalších 27 (26 %) respondentek možnost „určitě ne“. Zápornou odpověď podávaly častěji ženy na RD, které ve větší míře volily odpověď „určitě ne“ (jednalo se o 23 (37,1 %) žen na RD, a jen 4 (9,5 %) žen na MD).

Respondentky mohly také svoji odpověď doplnit, čehož využilo 17 žen. Většinou ženy uváděly, že se nejedná o záležitost státu, ale spíše občanské vybavenosti města, ve které žena žije, na starosti mohou mít tyto záležitosti neziskové organizace, sociální služby apod. Zmiňována byla také společnost a „očekávání“, že se má žena věnovat především dítěti. Celkem pět respondentek uvádělo, že není k dispozici dostatek nabídek nebo prostor podporujících vzájemný kontakt žen na mateřské či rodičovské dovolené.

Otázka č. 3. Podporuje Vás Vaše blízké sociální okolí (partner, rodiče, kamarádky apod.) k větší účasti na společenském životě (návštěva kulturních, sportovních akcí apod.)?

Respondentky opět volily ze čtyřech možných odpovědí. Z tabulky 4 je zřejmé, že s výrokem většina respondentek souhlasila. Celkem 34 (38,5 %) žen zvolilo odpověď „určitě ano“ a dalších 40 (32,7 %) žen možnost „spíše ano“. Jen 12 (11,5 %) respondentek uvedlo jako svoji odpověď možnosti „určitě ne“. Odpovědi žen na MD a RD se lišily: ženy

na MD nejčastěji volily možnost „spíše ne“ (jednalo se o 13 (31 %) žen na MD a jen 5 (8,1 %) žen na RD), ženy na RD nejčastěji volily odpověď „spíše ano“ (30 (48,4 %) žen na RD, stejnou odpověď uvedlo 10 (23,8 %) žen na MD).

Tab. 4. Podpora žen ze strany sociálního okolí při participaci na společenském životě

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Určitě ano	34	38,5 %	12	28,6 %	22	35,4 %
Spíše ano	40	32,7 %	10	23,8 %	30	48,4 %
Spíše ne	18	17,3 %	13	31,0 %	5	8,1 %
Určitě ne	12	11,5 %	7	16,6 %	5	8,1 %
Celkem	104	100,0 %	42	100,0 %	62	100,0 %

Respondentky mohly opět svoji odpověď doplnit. Získáno bylo 23 odpovědí, většinou přibližujících, jak nebo jaké podpory se ženám dostává („*Manžel hlídá mladší děti, abych se starším mohla jít do kina nebo do cukrárny. Mamka občas hlídá všechny 3, abych měla volno pro sebe.*“, „*Pokud má partner čas, pohlídná dítě a já mám volno. Rodiče nás obou skoro vůbec nehlídají ze zdravotních důvodů. Z tohoto důvodu mám malou účast na společenském životě.*“). Většinou ženy uváděly, že čas nemají, resp. proč ho nemají – samy nechtějí, „*manžel si to nepřeje*“ (tato odpověď byla ve výrazném rozporu s odpovědi jiné respondentky: „*Proč podporuji? Požádám je o to.*“), chybí dostatek financí, příležitostí, u rodičů bylo uváděno, že hlídají jiné děti, chodí též do zaměstnání, takže nemají příliš prostoru hlídat děti.

Otázka č. 4. Máte u svého sociálního okolí (rodina – manžel/přítel, rodiče) podporu v seberealizaci, a to ve smyslu vzdělávání při mateřské a rodičovské dovolené?

Tab. 5. Podpora žen při vzdělávání za strany sociálního okolí

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Určitě ano	34	32,7 %	8	19,1 %	26	42,0 %
Spíše ano	32	30,8 %	13	31,0 %	19	30,7 %
Spíše ne	30	28,9 %	18	42,9 %	12	19,3 %
Určitě ne	8	7,6 %	3	7,0 %	5	8,0 %
Celkem	104	100,0 %	42	100,0 %	62	100,0 %

Respondentky opět měly na tuto otázku odpovědět kladně nebo záporně, s využitím dvou variant odpovědi. Většina respondentek s výrokem souhlasila. Celkem 34 (32,7 %) žen uvedlo, že u svého okolí má „určitě“ podporu v seberealizaci, ve smyslu vzdělávání při MD/RD, dalších 32 (30,8 %) žen zvolilo možnost „určitě ano. Variantu odpovědi „určitě ne“ uvedlo 8 (7,6 %) žen. Nejčastější odpovědi žen na MD bylo „spíše ne“ (odpověď uvedlo celkem 18 (42,9 %) žen na MD a 12 (19,3 %) žen na RD), ženy na RD nejčastěji uváděly odpověď „určitě ano“ (celkem 26 (42 %) žen na RD a 18 (42,9 %) žen na MD).

Otázka č. 5. Máte u svého sociálního okolí (manžel/přítel) podporu v seberealizaci, a to ve smyslu zaměstnání při mateřské/rodičovské dovolené?

Tab. 6. Podpora žen při zaměstnání ze strany sociálního okolí

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Určitě ano	30	28,9 %	2	4,8 %	28	45,2 %
Spíše ano	30	28,9 %	9	21,4 %	21	33,9 %
Spíše ne	26	25,0 %	19	45,2 %	7	11,3 %
Určitě ne	18	17,2 %	12	28,6 %	6	9,6 %
Celkem	104	100,0 %	42	100,0 %	62	100,0 %

Otázka byla obdobná jako předchozí, ovšem v tomto případě se respondentky vyjadřovaly k podpoře v oblasti zaměstnání, a to ze strany manžela nebo přítele. S výrokem opět většina respondentek souhlasila. Stejnou měrou byly uváděny odpovědi „určitě ano“ a „spíše ano“, kdy každou z těchto variant zvolilo 30 (28,9 %) respondentů. Dalších

26 (25 %) respondentů uvedlo odpověď „spíše ne“, 18 (17,2 %) respondentů odpověď určitě ne“.

Odpovědi žen na MD a RD se opět rozcházely, ženy na MD častěji uváděly zápornou odpověď, na rozdíl od žen na RD. Nejčastěji ženy na MD volily odpověď „spíše ne“ (jednalo se o 19 (45,2 %) žen na MD a 7 (11,3 %) žen na RD), zatímco ženy na RD nejčastěji uváděly odpověď „určitě ano“ (28 (45,2 % žen na RD a 2 (4,8 %) ženy na RD).

Otázka č. 13. V čem spatřujete hlavní příčinu toho, že případně zažíváte sociální izolaci?

Pakliže respondentky na otázku č. 12 uvedly, že se ocitají v sociální izolaci, pokračovali ve vyplňování dalších otázek, v opačném případě odpovídaly až na otázku č. 16. Na otázky č. 13-15 tak odpovídalo jen 66 respondentek, z nichž se jednalo o 20 žen na MD a 46 respondentek na RD.

U otázky č. 13 volily respondentky pouze ze dvou možných odpovědí. Měly se rozhodnout, zda hlavní příčinu sociální izolace spatřují v podmínkách vnějších či naopak vnitřních.

Celkem 40 (60,6 %) respondentek uvedlo variantu „a) Vnější faktory (stát nevytváří podmínky, mateřská role je spojena s určitou izolací, obětováním)“, dalších 26 (39,4 %) respondentek zvolilo variantu „b) Vnitřní faktory (neumím si zařídit život tak, jak bych chtěla – najít si čas pro sebe, nechce se mi vzdělávat, je pro mne těžké odpoutat se od dítěte apod.)“.

Otázka č. 15. Který vnější faktor považujete za hlavní důvod, proč se ocitáte v sociální izolaci? Můžete uvést více odpovědí.

U této otázky volily respondentky z nabízených možností představujících vnější faktory sociální izolace, tedy jednalo se o okolnosti, které respondentky samy nemohou větší měrou ovlivnit. Respondentky mohly uvést více odpovědí, při určování relativní četnosti bylo vycházeno z celkového počtu odpovědí uvedených danou skupinou respondentek (ženy na MD/RD).

Tab. 7. Vnější faktory jako důvody sociální izolace ženy na MD/RD

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Nemám peníze	18	18,6 %	3	8,6 %	15	23,8 %
Nemám hlídání, pomoc	38	38,7 %	13	37,1 %	25	39,7 %
Taková je MD/RD	20	20,4 %	15	42,9 %	5	7,9 %
Místo pobytu mi to neumožňuje	14	14,2 %	2	5,7 %	12	19,0 %
Jiné	8	8,1 %	2	5,7 %	6	9,6 %
Celkem	98	100,0 %	35	100,0 %	63	100,0 %

Nejčastěji byla v celém souboru respondentek uváděna možnost „b) Nemám hlídání a další pomoc, která by mi umožňovala sociální kontakt, o který stojím“, kterou uvedlo 38 respondentek (podíl činil 38,7 %). Tuto odpověď též volily nejčastěji ženy na RD (25 osob), ženy na MD nejčastěji volily variantu „c) Žena na rodičovské/mateřské dovolené se nutně ocitá v sociální izolaci, takový tento institut je“ (15 respondentek, podíl odpovědí z celkového počtu činil 42,9 %), tuto odpověď zvolilo jen 5 žen na RD (podíl činil 7,9 %). Respondentky na RD častěji uváděly možnost „a) Nemám na to finance“ (15 respondentek, podíl činil 23,8 %, u žen na MD se jednalo o 3 respondentky, podíl činil 8,6 %), ženy na RD též častěji uváděly, že je příčinou místo pobytu, tj. variantu „d) Žiji v místě, který sociální kontakt příliš neumožňuje“ (tuto odpověď uvedlo 12 žen na RD, podíl činil 19 %, u žen na MD se jednalo o 2 osoby, podíl činil 5,7 %).

Uvedeno bylo též 8 vlastních odpovědí, nejčastěji se jednalo o období varianty nízké nebo nevhodné nabídky volnočasových aktivit v místě bydliště nebo absenci hlídání, dvě respondentky zmiňovaly kojení, což by ale bylo možné přiřadit k variantě „c“, tj. okolnostem, které jsou spjaty s institutem mateřské či rodičovské dovolené.

5.2.2 Vnitřní faktory vedoucí k sociální izolaci žen na MD a RD

Druhá VO2 byla ve znění: Jaké vnitřní faktory vedou k sociální izolaci žen na mateřské a rodičovské dovolené? K této výzkumné otázce se v dotazníku vztahovaly položky č. 6-12, 14 a 16.

Otázka č. 6. Máte zájem vzdělávat se během mateřské/rodičovské dovolené?

Tab. 8. Zájem vzdělávat se během MD/RD

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Určitě ano	40	38,5 %	19	45,2 %	21	33,9 %
Spíše ano	30	28,9 %	7	16,7 %	23	37,1 %
Spíše ne	24	23,1 %	10	23,8 %	14	22,6 %
Určitě ne	10	9,5 %	6	14,3 %	4	6,4 %
Celkem	104	100,0 %	42	100,0 %	62	100,0 %

Ze zjištěných výsledků vyplývá, že většina respondentek má zájem se během pobytu na mateřské nebo rodičovské dovolené vzdělávat, což platí i pro respondentky z každé z těchto dvou skupin. Celkem 40 (38,5 %) žen zvolilo odpověď „určitě ano“, což byla nejčastěji volená odpověď a též ji nejčastěji uváděly ženy na MD (19 (45,2 %) i ženy na RD (21 (33,9 %), přičemž ženy na MD ji volily častěji, ovšem ženy na RD častěji volily variantu „spíše ano“ (23 (37,1 %) žen na RD, a jen 16,7 %) žen na MD.

Zápornou odpověď uvedlo celkem jen 34 (32,6 %) žen, častěji se jednalo o ženy na mateřské dovolené (variantu „spíše ne“ či „určitě ne“ v celkovém součtu zvolilo 16 (38,1 %) žen na MD a 28 (29 %) žen na RD).

Respondentky mohly opět svoji odpověď doplnit, blíže přiblížit, resp. v tomto případě bylo navrženo jako povinné doplnění této odpovědi. K jejich analýze byla použita metoda vytváření trsů. Některé výroky bylo možné rozdělit do více kategorií, tedy bylo získáno více odpovědí, než činil celkový počet respondentek. Určen byl podíl odpovědí v každém z vytvořených trsů. Přehled abstrahovaných trsů a počet odpovědí, které k nim byly přiřazeny, jsou uvedeny v tabulce 9.

Tab. 9. Příčiny (ne)zájmu vzdělávat se během MD/RD

Odpovědi	N	%
Není čas (hlídání)	21	17,8 %
Není chuť, energie	18	15,2 %
Nejsou peníze	6	5,1 %
Není nic vhodného	4	3,4 %
Nechci studovat, chci se plně věnovat dítěti	7	5,9 %
Už nechci studovat (mám dostudováno)	5	4,2 %
Studuji, ze zájmu	14	11,9 %
Studuji, kvůli oboru	17	14,4 %
Studuji, kvůli zaměstnavateli	9	7,7 %
Plánuji to, teď to nejde	17	14,4 %
Celkem	118	100,0 %

Z tab. 9 je zřejmé, že nejčastěji respondentky uváděly, že nemají čas, tedy hlavně kvůli tomu, že nemají zajištěné hlídání, což uvedlo 21 respondentek (podíl odpovědi z celkového počtu činil 17,8 %). Jednalo se např. o tyto výroky: *Moji rodiče jsou ještě v produktivním pracovním věku, tudíž není možné hlídání.* „*Rodiče zaměstnaní, partnera nemám, tudíž neexistuje možnost se dostatečně vzdálit od dětí.*“

Dále byla uváděna nedostatečná „chuť“ nebo „energie“ věnovat se studiu (18 respondentek, podíl odpovědí činil 15,2 %). Tyto výroky byly např. následující: *„Zatím ne, není čas ani síla, mám doma 3 děti“*, *„Náročné dítě“*, *„Po celodenní péči o tři děti nemám energii“*, *„Pokud dítě spí, mám čas na úklid domácnosti, pokud zbyde volný čas, nemám chuť ani náladu sednout k učení s bolavými zády“*, *„Ráda bych si buď doplnila vzdělání, či nějaký zajímavý kurz k seberealizaci, ale bohužel nejsou ani finanční prostředky, přítel nemá čas ani chuť a s dětmi se tyto kurzy osobně docházet nedají...Moji rodiče jsou ještě v produktivním pracovním věku, tudíž není možné hlídání.“* (obsah tohoto výroku byl přiřazen k více trsům).

Vždy celkem 17 respondentek uvedlo, že studuje, a to kvůli oboru (*„Doma s dítětem může člověk lehce "zakrýt" a ztratit přehled. Ráda bych si udržela rozhled v oblasti, kterou jsem studovala, i když nemám prostor se jí věnovat.“*, *„Pracuji v oblasti, kde je vzdělání její nedílnou součástí.“*, *„Pracuji v oboru, kde je potřeba se neustále vzdělávat. Pokud bych se po dobu rodičovské dovolené nevzdělávala "ujel by mi vlak v mém oboru".“*), nebo že studium plánuje, v současné době to ale není možné: *„Chci si doplnit vzdělání kvůli práci.“*,

„Chci si např. udělat zbrojní průkaz.“, „Mám v plánu doplnit si vzdělání.“, „Mám zájem o jazykové vzdělání.“, „Ráda bych si během RD udělala kurz na účetnictví. Zatím je syn moc malý, ale později bych se do toho ráda pustila.“

Celkem 4 respondentky uvedly, že zájem studovat mají, ale k dispozici není kurz apod., který by mohly využít: „Kdyby byli nějaké kurzy na práci z domova tak bych do toho šla.“

K sedmi výroky, vyjadřujících přání plně se věnovat dítěti, patřily např. následující: „Chci hlavně veškerý můj čas trávit se synem a dát mu to nejlepší.“, „Užívám si dítěte, nechci nic jiného.“

Otázka č. 7. Máte zájem být zaměstnaná během mateřské/rodičovské dovolené (jako zaměstnanec, OSVČ apod.)?

Tab. 10. Zájem být zaměstnaná během MD/RD

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Určitě ano	28	26,9 %	5	11,9 %	23	37,1 %
Spíše ano	36	34,6 %	12	28,6 %	24	38,7 %
Spíše ne	14	13,5 %	9	21,4 %	5	8,1 %
Určitě ne	26	25,0 %	16	38,1 %	10	16,1 %
Celkem	104	100,0 %	42	100,0 %	62	100,0 %

Jak je patrné tab. 10, s výrokem většina respondentek (64 (61,5 %) žen) souhlasila, nejčastěji uváděnou odpovědí bylo „spíše ano“, kterou zvolilo 36 (34,6 %) respondentek.

Ovšem při zohlednění pobytu ženy na mateřské nebo rodičovské dovolené bylo zjištěno, že s výrokem většinou souhlasily ženy na rodičovské dovolené (kladnou odpověď uvedlo 47 (75,8 %) žen, tj. tři čtvrtiny, nejčastěji uváděnou odpovědí bylo „spíše ano“, kterou zvolilo 24 (38,7 %) žen na RD), zatímco ženy na mateřské dovolené s tímto výrokem většinou nesouhlasily (jednalo se o 25 (59,5 %) žen, nejčastěji uváděnou odpovědí bylo „určitě ne“, kterou zvolilo 16 (38,1 %) žen na MD).

Také v tomto případě měly všechny respondentky „povinně“ svoji odpověď doplnit. Přehled zjištěných výsledků je uveden v tab. 11.

Tab. 11. Příčiny (ne)zájmu být zaměstnaná během MD/RD

Odpovědi	N	%
Ano, kdyby byla možnost	5	7,7 %
Jen jako brigádu, částečný úvazek	12	18,5 %
Finanční motiv	15	23,1 %
Potřeba sociálního kontaktu	2	3,1 %
Potřeba seberealizace	4	6,2 %
Ne, chci se věnovat dítěti, rodině	27	41,4 %
Celkem	65	100,0 %

Do příčin nebylo zahrnuto 66 odpovědí uvádějících, že tyto ženy již pracují.

Kromě této odpovědi však respondentky uváděly důvody, proč mají zájem pracovat, případně jaký názor na tuto oblast mají. Celkem 27 žen odpovědělo, že se chce věnovat dítěti, rodině, nechtějí být zaměstnané (podíl odpovědi činil 41,4 %): „*Čas na mateřské chci věnovat dítěti ne práci.*“, „*Chci si nejdůležitější období s mým dítětem užít.*“, „*Matka by měla veškerý čas věnovat dětem. Později by toho mohla litovat. Pracovala jsem každý den do 5 hodin, v říjnu se mi narodil syn a jsem si na 90 % jistá, že do této práce se nevrátím, pokud mi nezkrátí pracovní dobu. Je smutné, že ženy studují, udělají si kariéru, s mateřstvím často vše končí, nebo později začínají odznovu.*“,

Dále 12 respondentek odpovídalo, že mají zájem být zaměstnané, ovšem nikoliv na plný úvazek, ale např. formou brigády, částečného úvazku, uvažují také o podnikání: „*Brigáda při 4leté mateřské dovolené je určitě pozitivum, jak finanční tak realizační stránky.*“, „*Chci pokračovat v práci, kterou mam ráda, byť i na částečný úvazek.*“, „*Ráda bych chodila někam na brigádu, bohužel to nejde, jelikož manžel pracuje 6 dní v týdnu a tak teď hledám práci alespoň z domova.*“.

Zmiňován byl také motiv finanční (15 respondentek): „*Doma není co dělat a peníze se hodí.*“, „*Finanční přilepšení*“, „*Finanční nezávislost*“, „*Potřebuji víc peněz*“, „*Podnikám, abychom přežily*“.

Otázka č. 8. Co děláte pro to, abyste se neocitla v důsledku péče o dítě v rámci mateřské/rodičovské dovolené v sociální izolaci (osamělá, doma, bez přátel apod.)?

Tato otázka byla otevřená. Metodou vytváření trsů byly opět výroky analyzovány a seskupeny. Přehled zjištěných výsledků je uveden v tab. 12.

Tab. 12. Preventivní chování respondentek vůči sociální izolaci

Odpovědi	N	%
Když mám hlídání, chodím za kulturou, přáteli	79	61,2 %
Vyhledávám jiné maminky	17	13,2 %
Jsem aktivní v kontaktu s přáteli	13	10,1 %
Pracuji	11	8,5 %
Nic (jsem v izolaci)	9	7,0 %
Celkem	129	100,0 %

Z tabulky 12 vyplývá, že nejčastěji využívají respondentky čas, kdy se jim podaří, aby o dítě pečoval někdo jiný než ony samy, a v takovém případě odcházejí z domova za kulturou, přáteli apod., což uvedlo 79 respondentek (podíl odpovědí činil 61,2 %). Výroky některých respondentek byly následující: „Navštěvuji se s přáteli, rodinou, chodím na různé kurzy a besedy.“, „Snažím se aspoň občas vyrazit bez dětí do společnosti.“, „Stýkám se s kamarádkami, věnuji se alespoň občas svým koníčkům, s rodinou cestujeme...“, „Trajdáme po venku, když nás někdo někam zve, jdeme. Se starší dcerou jsem chodila plavat...Dětské hřiště a kavárny. Přátelé, co mají podobně staré děti. Spojení příjemného s užitečným.“

Dále bylo uváděno vyhledávání jiných matek s dětmi či setkávání se s nimi v rámci aktivit s dětmi (17 odpovědí, podíl činil 13,2 %). Samostatný trs tvořily odpovědi, v nichž respondentky uváděly, že jsou či musí být aktivní, aby měly kontakt s druhými lidmi. Jednalo se o 13 odpovědí, podíl činil 10,1 % a uváděny byly např. následující výroky: „Aktivně oslovuji své kamarádky k setkávání, účastním se skupinky maminek, cvičení s dětmi, nabízím hlídání a jinou pomoc ostatním maminkám, díky čemuž mám s nimi kontakt, mimo mateřskou oblast mám spoustu aktivit, zejména dobročinných.“ (pochopitelně tento výrok, podobně jako jiné, předchozí, byl přiřazen k více trsům), „volám kamarádkám, matce, chodím na procházky s ostatními.“, „zvu rodinu nebo přátele k nám domů.“

Za pozornost stojí, že 11 žen uvedlo jako způsob prevence vůči sociální izolaci to, že pracují: „*1x týdně chodím na 4 hodiny do práce. Pracovně telefonuji několikrát denně, jsem v kontaktu s kolegy.*“

Celkem 9 respondentek uvedlo, že nedělají nic, do tohoto trsu byly zařazeny i výroky, že se respondentky ocitají v sociální izolaci, jedna z respondentek uvedla: „*bohužel nic, jsem v sociální izolaci*“, výrok další respondentky byl následující: „*Já jsem v sociální izolaci, částečně mi to nevadí.*“

Otázka č. 9. Máte zájem seznamovat se s jinými matkami na mateřské/rodičovské dovolené?

Tab. 13. Zájem respondentek o seznamování se s jinými ženami na MD/RD

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Určitě ano	36	34,6 %	4	9,5 %	32	51,6 %
Spíše ano	28	26,9 %	12	28,6 %	16	25,8 %
Spíše ne	26	25,0 %	16	38,1 %	10	16,1 %
Určitě ne	14	13,5 %	10	23,8 %	4	6,5 %
Celkem	104	100,0 %	42	100,0 %	62	100,0 %

V tabulce 13 si lze povšimnout, že většina respondentek (64 (61,5 %) respondentek) má zájem seznamovat se s jinými matkami, ovšem tento výsledek byl dosažen výrazněji častějším souhlasem ze strany matek na rodičovské dovolené: celkem 32 (51,6 %) žen na RD uvedlo, že má „určitě“ zájem o toto seznamování, tj. jednalo se o více než polovinu žen na RD, stejnou odpověď uvedly jen 4 (9,5 %) žen na MD. Ženy na mateřské dovolené naopak s výrokem většinou nesouhlasily, nejčastěji volily odpověď „spíše ne“, a to konkrétně 16 (38,1 %) žen na MD, a jen 16,1 % žen na RD. Pouze 4 (6,5 %) respondentky, které byly v době výzkumného šetření na rodičovské dovolené, uvedly, že „určitě“ nemají zájem o seznamování se s jinými matkami na mateřské nebo rodičovské dovolené, naopak stejnou odpověď uvedla více než pětina respondentek na MD, konkrétně se jednalo o 10 (23,8 %) žen na MD.

Otázka č. 10. Dokážete si i v rámci mateřské/rodičovské dovolené najít čas pro sebe?

Tab. 14. Schopnost nalézt čas pro sebe

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Určitě ano	22	21,2 %	10	23,8 %	12	19,4 %
Spíše ano	40	38,5 %	15	35,7 %	25	40,3 %
Spíše ne	36	34,5 %	15	35,7 %	21	33,9 %
Určitě ne	6	5,8 %	2	4,8 %	4	6,4 %
Celkem	104	100,0 %	42	100,0 %	62	100,0 %

Z tabulky 14 vyplývá, že si většina respondentek dokáže během své mateřské nebo rodičovské dovolené najít čas pro sebe. Nejčastěji uváděnou odpovědí bylo „spíše ano“, kterou zvolilo 40 (38,5 %) respondentek. Odpovědi respondentek na mateřské a rodičovské dovolené se příliš nelišily: respondentky na MD nejčastěji uváděly, a to stejnou měrou, že se jim „spíše“ daří najít čas pro sebe (15 (35,7 %), ale též že se jim toto „spíše nedaří“, ženy na RD nejčastěji uváděly, že se jim „spíše daří“ nalézt čas pro sebe. Kladnou odpověď, variantu „určitě ano“, častěji uváděly ženy na MD (10 (23,8 % respondentek na MD a 12 (19,4 %) respondentek na RD).

Otázka č. 11. Toužíte po větším sociálním kontaktu?

Tab. 15. Touha po větším sociálním kontaktu

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Určitě ano	40	38,5 %	7	16,7 %	33	53,2 %
Spíše ano	34	32,7 %	12	28,6 %	22	35,5 %
Spíše ne	24	23,1 %	18	42,9 %	6	9,7 %
Určitě ne	6	5,7 %	5	11,8 %	1	1,6 %
Celkem	104	100,0 %	42	100,0 %	62	100,0 %

Většina respondentek (74 (71,2 %) žen) uvedla kladnou odpověď, nicméně odpovědi respondentek pobývajících na mateřské a rodičovské dovolené se výrazně lišily: ženy na mateřské dovolené nejčastěji uváděly, že po větším sociálním kontaktu netouží, což uvedlo 23 (54,7 %) respondentek na MD, přičemž nejčastěji uváděnou odpovědí u těchto respondentek byla možnost „spíše ne“ (jednalo se o 18 (42,9 %) žen), ženy na rodičovské dovo-

né podávaly nejčastěji kladnou odpověď (konkrétně ji uvedlo 55 (88,7 %) žen na RD, více než polovina těchto respondentek (33 (53,2 %) žen) zvolila variantu „určitě ano“.

Otázka č. 12. Domníváte se, že se ocítáte v souvislosti s mateřskou/rodičovskou dovolenou v sociální izolaci?

Tab. 16. Hodnocení vlastní sociální izolovanosti respondentkami

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Určitě ano	20	19,2 %	5	11,9 %	15	24,2 %
Spíše ano	46	44,3 %	15	35,7 %	31	50,0 %
Spíše ne	26	25,0 %	17	40,5 %	9	14,5 %
Určitě ne	12	11,5 %	5	11,9 %	7	11,3 %
Celkem	104	100,0 %	42	100,0 %	62	100,0 %

Většina respondentek 66 (63,5 %) soudí, že se ocítá v souvislosti s mateřskou nebo rodičovskou dovolenou v sociální izolaci, nicméně při bližším pohledu na tabulku 16 je zřejmé, že tento názor sdílely především respondentky na RD: polovina z nich zvolila možnost „spíše ano“ a dalších 15 (24,2 %) uvedlo možnost „určitě ano“, zatímco ženy na MD s výrokem většinou nesouhlasily: nejčastěji tyto respondentky uváděly možnost „spíše ne“ (jednalo se o 17 (40,5 %) těchto respondentek), možnost „určitě ano“ uvedlo jen 5 (11,9 %) žen na MD.

V této části se dotazník větvil: pakliže respondentky uváděly kladnou odpověď, měly pokračovat ve vyplňování dotazníku další, tj. 13. otázkou, při zvolení záporné odpovědi pokračovaly až otázkou č. 16. Na otázky č. 13-15 tak odpovídalo jen 66 respondentek, z nichž se jednalo o 20 žen na MD a 46 respondentek na RD.

Otázka č. 14. Který vnitřní (osobnostní) faktor považujete za hlavní důvod, proč se ocítáte v sociální izolaci? Můžete uvést více odpovědí.

Tab. 17. Hlavní vnitřní faktor sociální izolace respondentek

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Jsem spíše introvert	14	11,8 %	2	4,9 %	12	15,4 %
Neumím navazovat kontakty	18	15,1 %	4	9,8 %	16	20,5 %
MD/RD mě vyčerpává, nemám chuť, energii	16	13,4 %	11	26,8 %	5	6,4 %
Žena má být hlavně s dítětem	22	18,5 %	14	34,1 %	6	7,7 %
Špatná volba partnera	14	11,8 %	6	14,6 %	8	10,3 %
Neumím si najít čas pro sebe	22	18,5 %	0	0,0 %	22	28,2 %
Jsem pohodlná být aktivní	8	6,7 %	2	4,9 %	6	7,7 %
Jiné	5	4,2 %	2	4,9 %	3	3,8 %
Celkem	119	100,0 %	41	100,0 %	78	100,0 %

U této otázky volily respondentky z nabízených možností představujících vnitřní, tedy z většiny osobní faktory, včetně názorů, přesvědčení, jako důvod sociální izolace, tedy jednalo se o okolnosti, které mohou respondentky samy větší měrou ovlivnit. Respondentky mohly uvést více odpovědí, při určování relativní četnosti bylo vycházeno z celkového počtu odpovědí uvedených danou skupinou respondentek (ženy na MD/RD).

V tabulce 14 si lze povšimnout, že stejnou měrou bylo nejčastěji uváděno přesvědčení, že má být žena n MD/RD primárně s dítětem (odpověď uvedlo 22 respondentek, podíl činil z celkového počtu 119 odpovědí 18,5 %, tuto odpověď také nejčastěji uváděly ženy na MD) a dále se jednalo o volbu varianty „f) nedostatečné zaměření sama na sebe: neschopnost najít čas pro sebe“, kterou zvolilo tedy též 22 respondentek, jednalo se ale jen o respondentky aktuálně na RD, neboť tuto odpověď neuvedla žádná z respondentek ocitajících se v době realizace výzkumného šetření na MD.

Respondentky pobývající na MD uváděly nejčastěji variantu „d) přesvědčení, že když je žena na mateřské/rodičovské dovolené, měla by být hlavně s dítětem, což uvedlo 14 těchto respondentek, podíl z celkového počtu odpovědí činil 34,1 %. Danou variantu zvolilo 6 respondentek aktuálně na RD (7,7 % činil podíl z celkového počtu odpovědí).

Ženy na RD o sobě častěji uváděly, že jsou introverty (podíl odpovědí 15,4 %, u žen na MD jen 4,9 %), též že neumějí navazovat kontakty (20,9 %, ženy na MD jen 9,8 %). Ženy na MD volily častěji oproti ženám na RD odpověď „c) schopnost zvládat zátěž: mateřská/rodičovská dovolená mě vyčerpává“.

Celkem 5 respondentek uvedlo vlastní odpověď. Uváděny byly vnější okolnosti (absence hlídání) a dále se jednalo o následující výroky: „*S jinými matkami si nerozumím a mé kamarádky děti nemají a připadá mi, že už si s nimi tolik nerozumím.*“, „*Neschopnost opustit dítě*“.

Otázka č. 16. Je pro Vás těžké odpoutat se od dítěte a věnovat se jen sobě?

Na tuto otázku již opět odpovídali všichni respondenti. Zjištěné výsledky jsou prezentovány v tabulce 18.

Tab. 18. Obtížnost odpoutání se od dítěte ve prospěch času pro sebe

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Určitě ano	18	17,3 %	6	14,3 %	12	19,4 %
Spíše ano	32	30,8 %	20	47,6 %	12	19,4 %
Spíše ne	34	32,7 %	11	26,2 %	23	37,1 %
Určitě ne	20	19,2 %	5	11,9 %	15	24,1 %
Celkem	104	100,0 %	42	100,0 %	62	100,0 %

Z tab. 18 je zřejmé, že s výrokem většina respondentek nesouhlasila (34 (32,7 %) respondentek zvolilo možnost „spíše ne“ a dalších 20 (19,2 %) uvedlo možnost „určitě ne“), ovšem převažujícím způsobem nesouhlasnou odpověď uváděly jen ženy na RD, které též nejčastěji volily možnost „spíše ne“ (23 (37,1 %) respondentek), ženy na MD naopak s výrokem nejčastěji souhlasily (téměř polovina těchto respondentek, konkrétně 20 (47,6 %) respondentek) uvedlo možnost „spíše ano“ a dalších 6 (14,3 %) možnost „určitě ano“).

Doplňující odpověď, která nebyla povinná, uvedlo pouze 5 žen, které vyjadřovaly obtížnost vzdání se od dítěte, i kvůli specifickým okolnostem: „*Po hodně špatném porodu a zbytečné separaci dítěte v nemocnici nejsem schopna odejít z dohledu*“, „*Mám o děti nadměrné obavy a pořád se potřebuju ujistovat, že je vše v pořádku*“, „*Je těžké dítě někomu pře-*

nechat, ráda s ním trávím čas“. Další dvě odpovědi naopak vyjadřovaly důvěru v osoby, které dítě hlídají, tudíž pro ženy není těžké se od dítěte na určitý čas odpoutat.

5.2.3 Životní styl žen na MD a RD

Třetí výzkumná otázka byla ve znění: Jaký je životní styl žen na mateřské a rodičovské dovolené? K této výzkumné otázce se v dotazníku vztahovaly položky č. 17-23.

Otázka č. 17. Uveďte prosím, kolik času v průměru čistě jen pro sebe (koníčky, odpovědek apod.) v týdnu (od pondělí do neděle) máte:

U této otázky byl z důvodů snazší orientace nabídnut přehled určitých intervalů nebo časových bloků, z nichž mohly respondenty volit svoji odpověď. Zjištěné výsledky jsou uvedeny v tab. 19.

Z tabulky 19 vyplývá, že jen 2 respondenty uvedly vlastní odpověď, kdy jedna uváděla, že nemá čas žádný, tj. tuto odpověď bylo možné přiřadit k první variantě „Méně než 1 hodinu“, učiněno tak ale nebylo, neboť se jednalo o odpověď vlastní, další respondentka uvedla: „Každý večer, když dám syna spát, bohužel na úkor spánku“.

Tab. 19. Délka času pro sebe

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Méně než 1 hodinu	12	11,5 %	5	11,9 %	7	11,3 %
1-2 hodiny	26	25,0 %	14	33,3 %	12	19,4 %
3-5 hodin	20	19,2 %	8	19,1 %	12	19,4 %
Pravidelně 1-2 hodiny	6	5,8 %	1	2,4 %	5	8,1 %
Vícekrát do týdne 1-2 hodiny	14	13,5 %	6	14,2 %	8	12,8 %
Vícekrát do týdne více než 2 hodiny	4	3,9 %	2	4,8 %	2	3,2 %
Celý půlden	6	5,8 %	1	2,4 %	5	8,1 %
Celý den	2	1,9 %	0	0,0 %	2	3,2 %
Kolik času potřebuji	12	11,5 %	5	11,9 %	7	11,3 %
Jiné	2	1,9 %	0	0,0 %	2	3,2 %
Celkem	104	100,0 %	42	100,0 %	62	100,0 %

V tab. 19 si lze povšimnout, že nejčastěji uváděly respondentky, že mají během týdne 1-2 hodiny času pro sebe. Celkově tuto variantu uvedlo 26 (25 %) respondentek a jednalo se též o nejčastěji uváděnou variantu žen na MD (14 (33,3 %) osob), kdy tuto odpověď uvedlo jen 12 (19,4 %) žen na RD, které též stejnou měrou odpovídaly, že mají v průměru každý týden 3-5 hodin času pouze pro sebe, své zájmy apod.

Z tab. 19 je též zřejmé, že nebyly zjištěny výrazné rozdíly u odpovědí méně než hodinu a „kolik času potřebuji“ – vždy byl zjištěn stejný počet odpovědí pro každou z variant u obou skupin žen (odpověď uvedlo 5 (11,9 %) žen na MD a 7 (11,3 %) žen na RD). Žádná žena na MD neuvedl, že má pro sebe každý týden volný celý den, což zmínily 2 (3,2 %) respondentky na RD.

Otázka č. 18. Popište prosím, jak běžně trávíte všední den (pondělí až pátek) den:

Tato otázka byla otevřená. Všechny respondentky popisovaly den tak, že byl tento popis pojat jako „běžný režim“ a nebyl zahrnut do analýzy s cílem vytvořit takto speciální trs. Konkrétní trsy byly vytvářeny u jevů, které se z běžného režimu vymykaly. Popis „běžného režimu“ dne respondentky byl např. následující: *„Kojení, hygiena, snídane, hraní si s dítětem, kojení, úklid, hraní si s dítětem, oběd, krmení dítěte, úklid, procházka, chvíle volna na vlastní aktivity, kojení, hraní si s dítětem, povídání s manželem, kojení, hraní si s dítětem, koupání dítěte, kojení...“* (resp. „chvíle volna na vlastní aktivity již nebylo běžně uváděno, tyto výpovědi byly zařazeny k volnočasovým aktivitám), *„Odvedení dvou dětí do školky, procházka se třetím dítětem, krmení, polední spánek s třetím dítětem, odpolední vyzvednutí dvou dětí, příprava večere, koupání, uspávání nejmladšího dítěte, čtení starším dětem.“*, *„Ráno vstaneme se synem, snídáme, čistíme zoubky, jdeme si hrát (nebo na procházku), dáme oběd, jdeme spinkat (mezitím úklid, prádlo nebo tak něco), dáme si svačinku, hrajeme si (nebo procházka, hřiště apod.), večere, koupání, uložení, vaření, dodělávání zbytku věcí, co se nestihlo přes den.“*

Přehled zjištěných odpovědí, které byly mimo tento „běžný režim“ je uveden v tabulce 20.

Tab. 20. Trávení všedního dne respondentkami mimo běžný režim

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Volnočasové aktivity	10	14,3 %	4	16,7 %	6	13,0 %
Přátelé pravidelně	6	8,6 %	0	0,0 %	6	13,0 %
Přátelé občas	8	11,4 %	2	8,3 %	6	13,0 %
Studium	4	5,7 %	0	0,0 %	4	8,7 %
Práce	12	17,1 %	3	12,5 %	9	19,7 %
Práce občas	2	2,9 %	1	4,2 %	1	2,2 %
Čas s partnerem	24	34,3 %	13	54,1 %	11	23,9 %
Péče o sebe	4	5,7 %	1	4,2 %	3	6,5 %
Celkem	70	100,0 %	24	100,0 %	46	100,0 %

V tab. 20 si lze povšimnout, že z aktivit, které nejsou v rámci dne respondentek běžné, dominuje čas strávený s partnerem, který uvedlo celkem 24 žen (podíl činil 34,3 %), v případě žen na MD se jedná o aktivitu, kterou uvedla polovina respondentek, které některou z aktivit mimo „běžný režim“ uvedly (13 respondentek, podíl činil 54,1 %), u žen na RD se jednalo o 11 respondentek (23,9 % činil podíl).

Pravidelně každý den nevidá přátele žádná z respondentek na MD, v případě žen na RD se jednalo o 6 osob (podíl činil 13 %), podobně ani studium každý den neuvedla žádná z žen na MD, ale uvedly jej 4 ženy na RD (podíl činil 8,7 %).

Co se týče zaměstnání, pravidelně se práci věnuje 12 respondentek (podíl činil 17,1 %), častěji se tak děje u žen na RD. Práci se nepravidelně, tj. nikoliv každý den, věnují další 2 ženy (pochopitelně některé ženy tuto odpověď nemusely uvést, byť se práci (zaměstnání) věnují občas, ovšem dotaz se týkal běžného dne).

Pouze 2 ženy uvedly, že mají čas pro péči o sebe (zmiňována byla např. kosmetika) a dalších 6 respondentek uvedlo volnočasové aktivity (sport, sledování televize, uváděny byly „koníčky“).

Jedna z respondentek (jediná) popsala tento běžný den negativně, v následujícím znění: „*Jakákoli činnost, včetně péče o domácnost, je proložená péčí o děti. Nemůžu ani v klidu uvařit oběd. Často jsem vyčerpaná, ráno se nechci probudit, každý den je stejný, ať je to pondělí nebo sobota. Ráno vstát, poklidit, přichystat snídani, umýt po snídani, čas s dítětem...i ten popis by byl dlouhý, ale monotónní. Děti, práce v domácnosti, žádný čas na sebe, žádný odpočinek, málo spánku, minimum času s partnerem, občas hádky...*“

Otázka č. 19. Věnujete se nějaké oblasti, ve které se realizujete (koníček, vzdělání, práce, účast na komunitním životě apod.)?

Tab. 21. Seberealizace respondentek

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Určitě ano	32	30,8 %	6	14,3 %	26	41,9 %
Spíše ano	32	30,8 %	8	19,0 %	24	38,7 %
Spíše ne	22	21,5 %	13	31,0 %	9	14,6 %
Určitě ne	18	17,3 %	15	35,7 %	3	4,8 %
Celkem	104	100,0 %	42	100,0 %	62	100,0 %

Většina respondentek (64 (61,6 %) žen) má čas věnovat se oblasti, která pro ně představuje formu realizace, přičemž opět se častěji jedná o ženy na RD, z nichž většina má čas na svoji realizaci. Odpověď „určitě ano“ zvolilo 26 (41,9 %) žen na RD, ale jen 6 (14,3 %) žen na MD, odpověď „určitě ne“ uvedlo 15 (35,7 %) žen na MD a 3 (4,8 %) žen na RD.

Také u této otázky mohly respondentky svoji odpověď doplnit, avšak doplňující odpovědi byly získány pouze od 33 žen. Nejčastěji bylo uváděno, že kvůli péči o dítě nemají na svoji realizaci čas, 6 žen napsalo, že se seberealizují prací. Z dalších, konkrétních aktivit, se jednalo o následující: běhání, zdravý životní styl, snižování odpadu, výchova a vývoj dětí, čtení, háčková, sbor dobrovolných hasičů, setkávání žen a chystání programů pro děti.

Otázka č. 20. Jaký sociální kontakt u Vás převládá (kromě kontaktu s dítětem, partnerem, rodiči apod.)?

Tab. 22. Typ převládajícího sociálního kontaktu

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Kamarádky z dřívější	64	61,5 %	23	54,8 %	41	66,2 %
Matky v obdobné situaci	20	19,3 %	5	11,9 %	15	24,2 %
Noví přátelé	2	1,9 %	0	0,0 %	2	3,2 %
Pracovní	3	2,9 %	1	2,4 %	2	3,2 %
Jiné	15	14,4 %	13	30,9 %	2	3,2 %
Celkem	104	100,0 %	42	100,0 %	62	100,0 %

Z tabulky 22 vyplývá, že u respondentek v rámci sociálního kontaktu převládá kontakt s kamarádkami (i matkami) z dřívějška, což uvedlo 64 (61,5 %) všech respondentek. Tato odpověď byla také nejčastěji uváděna ženami na MD (23 (54,8 %) žen) i RD (41 (66,2 %) žen). Druhou nejčastěji uváděnou odpovědí bylo „s matkami v obdobné situaci“, s nimiž se častěji stýkají ženy na RD (15 (24,2 %) respondentek) než ženy na MD (5 (11,9 %) žen).

Uvedeno bylo též 15 vlastních odpovědí. Jednalo se o kombinace nabízených odpovědí, zmiňován byl „manžel“, případně další příbuzní.

Otázka č. 21. Daří se Vám na mateřské/rodičovské dovolené dodržovat zásady zdravého životního stylu?

Odpovědi na tuto otázku jsou uvedeny v tabulce 23, z níž je patrné, že se většině respondentek daří během mateřské či rodičovské dovolené dodržovat zásady zdravého životního stylu.

Tab. 23. Úspěch v dodržování zásad zdravého životního stylu

Odpovědi	Celkem		Mateřská dovolená		Rodičovská dovolená	
	N	%	N	%	N	%
Určitě ano	12	11,5 %	7	16,7 %	5	8,1 %
Spíše ano	40	38,5 %	21	50,0 %	19	30,7 %
Spíše ne	38	36,5 %	11	26,2 %	27	43,5 %
Určitě ne	14	13,5 %	3	7,1 %	11	17,7 %
Celkem	104	100,0 %	42	100,0 %	62	100,0 %

Celkově byla nejčastěji uváděna možnost „spíše ano“ (40 (38,5 %) respondentek), ovšem ženy na mateřské dovolené výrazně častěji uváděly kladnou odpověď (variantu „určitě ano“ uvedlo 7 (16,7 %) žen, variantu „spíše ano“ polovina těchto žen) než ženy na RD (odpověď „určitě ano“ uvedlo 5 (8,1 %) žen, odpověď „spíše ano“ 19 (30,7 %) žen). Ženy na RD nejčastěji uváděly odpověď „spíše ne“ (jednalo se o 24 (43,5 %) žen na RD).

Otázka č. 22. V uvedené tabulce prosím na stupnici 1-5 (1 = nejvíce, 5 = nejméně) vyznačte, jak je pro Vás daná oblast důležitá:

U této otázky byly respondentům předloženy dílčí položky, k nimž měly uvádět své hodnocení důležitosti dané oblasti, kdy hodnotou 1 byla vyjádřena největší důležitost, hodnotou 5 naopak nejmenší důležitost. Pro každou položku byl zjišťován modus, medián, průměr

a směrodatná odchylka, a to pro celý výzkumný soubor. Zjištěné odpovědi jsou uvedeny v tabulce 24.

Tab. 24. Významné jevy v životě respondentek

Odpovědi	Modus	Medián	Průměr	Směrodatná odchylka
Finanční rovina	2	2	2,1	0,96
Péče o dítě	1	1	1,4	0,92
Čas jen pro sebe	2	3	3	1,11
Kontakt s druhými	2	2,5	2,6	0,95
Seberealizace	2	3	2,8	1,25
Nemusím chodit do práce	5	3	3,3	1,41
Vztah s partnerem	1	1	1,8	1,33
Mé zdraví	1	1,5	1,9	1,16

Ze zjištěných výsledků vyplývá, že nejdůležitější jsou pro respondentky tři oblasti, a to v tomto pořadí: péče o dítě, vztah s partnerem a vlastní zdraví. U péče o dítě a vztahu s partnerem byla hodnota modus i medián rovna 1, při posouzení průměru se jeví rovina péče o dítě jako důležitější (průměr u péče o dítě činil 1,8, u vztahu s partnerem 1,8). Naopak nejméně důležité je pro respondentky to, že nemusejí chodit do práce (modus = 5, medián nabyl hodnoty 3, průměr = 3,3, směrodatná odchylka = 1,41), dále se jednalo o seberealizaci a kontakt s druhými.

Otázka č. 23. V uvedené tabulce prosím na stupnici 1-5 (1 = nejvíce, 5 = nejméně) vyznačte, jak jste s danou oblastí spokojena:

U týchž položek, jako tomu bylo u otázky č. 22, měly respondentky uvést, jak jsou s danými oblastmi spokojeny. Výsledky jsou opět s užitím hodnot modus, mediána, průměr a směrodatná odchylka uvedeny v tabulce 25.

Tab. 25. Spokojenost s vybranými jevy v životě

Odpovědi	Modus	Medián	Průměr	Směrodatná odchylka
Finanční rovina	2	2,5	2,7	1,28
Péče o dítě	1	2	1,7	0,82
Čas jen pro sebe	4	3,5	3,4	1,19
Kontakt s druhými	3	3	2,8	1,14
Seberealizace	2	3	3,2	1,22
Nemusím chodit do práce	3	3	2,7	1,33
Vztah s partnerem	1	2	2,7	1,42
Mé zdraví	2	2	2,2	1,06

V tabulce 25 si lze povšimnout, že spokojenost s uvedenými oblastmi není u respondentek příliš vysoká. Největší spokojenost byla zjištěna s oblastí péče o dítě (modus = 1, medián = 2, průměr = 1,7, směrodatná odchylka = 0,82) a dále s oblastí vztahu s partnerem (modus 1, medián 2, průměr 2,7, směrodatná odchylka 1,42).

Nejmenší spokojenost vyjadřovaly respondentky s časem pro sebe (modus = 4, medián = 3,5, průměr = 3,4, směrodatná odchylka = 1,19), dále se jednalo o kontakt s druhými (modus = 3, medián = 3, průměr = 2,8, směrodatná odchylka = 1,14) a to, že nemusí chodit do práce (modus = 3, medián = 3, průměr = 2,7, směrodatná odchylka = 1,33).

Otázka č. 24. Uveďte prosím 5 věcí, okolností, které byste ráda ve svém životě změnila, abyste se cítila ve své mateřské roli, na mateřské/rodičovské dovolené, více spokojená:

Tato otázka byla opět otevřená. Trsy byly vytvářeny tak, aby zachytily i dílčí variace odpovědí (bylo např. rozlišováno hlídání dětí obecně a hlídání dětí partnerem). Výsledky jsou uvedeny v tabulce 26.

Tab. 26. Co v životě změnit pro vyšší spokojenost v mateřské roli

Odpovědi	N	%
Čas pro sebe	32	13,3 %
Seberealizace	24	10,0 %
Finance	24	10,0 %
Čas partnera s dítětem	17	7,1 %
Být víc v pohodě	14	5,8 %
Nic, jsem spokojená	14	5,8 %
Hlídnání dítěte	13	5,4 %
Čas s partnerem	11	4,6 %
Sociální kontakt	11	4,6 %
Lepší bydlení	9	3,7 %
Čas s přáteli	9	3,7 %
Nevím	8	3,3 %
Podpora rodiny	8	3,3 %
Čas s přáteli	7	2,9 %
Spánek	6	2,5 %
Ideální dítě	6	2,5 %
Zhubnout	5	2,1 %
Více času na dítě	4	1,7 %
Cvičení	4	1,7 %
Lepší vztah s příbuznými	3	1,2 %
Možnost být i sama, bez nikoho	3	1,2 %
Jiné	9	3,6 %
Celkem	241	100,0 %

Nejčastěji si respondentky přály mít více času pro sebe (32 odpovědí), dále možnost seberealizace a více financí, což vždy shodně uvedlo 24 respondentek. Celkem 17 žen uvedlo více času partnera s dítětem, kdy nejčastěji bylo specifikováno, že by se mělo jednat o hlídání dítěte. Dále 14 respondentek uvedlo, že by neměnilo nic, nic jim nechybí, ovšem stejný počet respondentek si přeje větší duševní pohodu, vyrovnanost (jedna z žen uvedla: „Možnost hlídání, nalezení sebe samotné, času pro sebe - v první řadě jsem nejdůležitější já, protože když nebudu zdravá/spokojená, těžko se postarám o děti. Trpím depresemi, sebeпоškozováním, právě v souvislosti s chováním otce dětí ke mně i dětem“, další odpověď byla: „Abych nebyla přecitlivělá a stresář.“).

Do trsu „ideální dítě“ byly zařazeny výroky týkající se zdraví dítěte, což uvedly 2 ženy, ale též to, aby se dítě rychleji osamostatnilo, lépe (více) spalo.

Trsy „seberealizace“ a „čas pro sebe“ obsahovaly výroky, které v sobě přímo tyto odpovědi obsahovaly. Do trsu „seberealizace“ byly dále zařazeny odpovědi týkající se času věnovaného koníčkům, přičemž cvičení se objevovalo ve 4 výrocích, nijak blíže nespecifikováno, stejně jako „zhubnout“, tedy tyto odpovědi byly vyčleněny zvlášť. Podobně byl např. vytvořen trs „spánek“, pokud se takto přímo respondentky vyjadřovaly, byť by se tento výrok dal přiřadit k trsu „čas pro sebe“, nicméně nedostatek spánku je charakteristický pro ženy na mateřské či rodičovské dovolené, tedy byl opět vyčleněn zvlášť.

Celkem bylo též uvedeno 9 odpovědí, které nebylo možné přiřadit k žádnému trsu. Jednalo se o výroky týkající se lepší nabídky předškolních zařízení, pomoc s venčením psa, „*Možnost volby délky mateřské dovolené (byla jsem OSVČ a délka dovolené mi byla „udělena“)*“, „více nabídek prostor či aktivit pro čas s dětmi, péče o sebe, zlepšení vlastního zdraví, nalézt partnera, sex, alkohol.

5.2.4 Ověření hypotéz

Formulovány byly celkem dvě hypotézy. Hypotéza H1_A byla ve znění: Mladší ženy uvádějí jako důvod sociální izolace na MD/RD nedostatek financí častěji než ženy starší.

K této hypotéze se v dotazníku vztahovala položka č. 15, v níž respondentky měly uvést, v čem spatřují vnější příčinu své sociální izolace. Respondentky mohly uvést více odpovědí. Na danou položku odpovídaly pouze ženy, které u otázky č. 12 uvedly, že se dle vlastního hodnocení ocitly v důsledku mateřské nebo rodičovské dovolené v sociální izolaci. Na otázku č. 12 uvedlo celkem 66 žen, že se ocitá v sociální izolaci. U otázky č. 15 uvedlo 18 žen, že příčinu své sociální izolace spatřují v nedostatku financí (jako faktor sociální izolace byla zvolena varianta odpovědi „Nemám na to finance“). Celkem bylo u této otázky uvedeno 96 odpovědí, tedy dalších 78 odpovědí se vztahovalo k jiným faktorům (absence hlídání dítěte, místo bydliště apod.).

K ověření hypotézy byl užit chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulky, kdy byly porovnávány odpovědi žen mladších (20-29 let, v celém výzkumném souboru bylo těchto žen 50) a žen starších (30-39 let, jednalo se celkem o 54 žen), a to konkrétně volba odpovědi „a“ na otázku č. 5 a volba ostatních možných odpovědí. Přehled zjištěných výsledků (pozorované a očekávané četnosti odpovědí) je uveden v tabulce 27.

Tab. 27. Ověření hypotézy č. 1

Respondenti	FINANCE	JINÉ	Celkem
	Skutečná (očekávaná) četnost	Skutečná (očekávaná) četnost	
Mladší	12 (7,35)	28 (32,65)	40
Starší	6 (10,65)	52 (47,35)	58
Celkem	18	80	98

Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 6,091$. Kritická hodnota testového kritéria chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,05 a 1 stupeň volnosti $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$.

Vypočítaná hodnota testového kritéria 6,091 je větší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu **byla přijata alternativní hypotéza** a zamítnuta byla nulová hypotéza (tj. byl zjištěn statisticky významný rozdíl mezi zkoumanými proměnnými).

Na základě ověření hypotézy č. 1 lze tvrdit, že mladší ženy uvádějí jako důvod sociální izolace na MD/RD nedostatek financí častěji než ženy starší.

Druhá hypotéza H_{2A} byla ve znění: Ženy, které se hodnotí jako méně kompetentní v mateřské roli, uvádějí častěji než ženy, které se cítí více kompetentní v mateřské roli, že se ocitají v rámci mateřské nebo rodičovské dovolené v sociální izolaci.

K této hypotéze se tedy opět vztahovala otázka č. 12 mapující prožitek sociální izolace respondentek a též identifikační otázka zjišťující pocit kompetentnosti ženy v mateřské roli, kdy konkrétně byly porovnávány odpovědi žen, které se cítí kompetentní v mateřské roli a odpovědi žen, které se v této roli kompetentně necítí.

Kompetentnost byla zjišťována předposlední identifikační otázkou. Respondentky měly svůj pocit kompetentnosti uvést na desetibodové škále. Hodnota 1 značila nejnižší pocit kompetentnosti, hodnota 10 nejvyšší. V závislosti na charakteru získaných dat byl užit chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku, vyloučeny byly odpovědi označující střední hodnotu 5 (8 žen). Hodnoty 1-4, tj. nejmenší pocit kompetentnosti, uvedlo 16 žen, hodnoty 6-10 (silnější pocit kompetentnosti) uvedlo 80 žen.

Na otázku č. 13 uvedlo 66 žen, že se cítí být sociálně izolované, 38 žen pocit sociální izolace nemá. Porovnávány byly tedy odpovědi pouze 66 žen. Zjištěné výsledky jsou uvedeny v tabulce 28.

Tab. 28. Ověření hypotézy č. 2

Respondenti	IZOLACE ANO	IZOLACE NE	Celkem
	Skutečná (očekávaná) četnost	Skutečná (očekávaná) četnost	
Kompetentní	52 (50,83)	28 (29,17)	80
Nekompetentní	9 (10,17)	7 (5,83)	16
Celkem	61	35	96

Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 0,443$. Kritická hodnota testového kritéria chí-kvadrátu pro hladinu významnosti 0,05 a 1 stupeň volnosti $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$.

Vypočítaná hodnota testového kritéria 0,443 je menší než kritická hodnota. Z tohoto důvodu **byla přijata nulová hypotéza** a zamítnuta byla alternativní hypotéza (tj. nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl mezi zkoumanými proměnnými).

Na základě ověření hypotézy č. 1 lze tvrdit, že ženy, které se hodnotí jako méně kompetentní v mateřské roli, uvádějí stejně často jako ženy, které se cítí více kompetentní v mateřské roli, že se ocitají v rámci mateřské nebo rodičovské dovolené v sociální izolaci.

6 DISKUSE

První dílčí výzkumnou otázkou bylo zjišťováno, jaké vnější faktory vedou k sociální izolaci žen na mateřské a rodičovské dovolené.

Při dotazu na největší bariéry v účasti žen na MD/RD na společenském životě byl uváděn nedostatek času (54,2 % všech odpovědí), který častěji zmiňovaly ženy na MD (69,5 %) než ženy na RD (41,9 %). Rozdíl v odpovědích žen na MD a RD není překvapující, neboť narození dítěte přináší mnoho změn do života ženy. Jedná se o zcela novou situaci, na kterou se musí žena adaptovat, nalézt nový řád v životě, který se velkou měrou odvíjí od potřeb dítěte. S postupným sžíváním s dítětem a vrůstáním dítěte do rodiny se vytváří nová organizace rodinného života, dyadického vztahu matky s dítětem, situace není nová, lze tedy v relativně pravidelném režimu hledat i prostor pro vlastní osobu. Zjištěné výsledky lze vztáhnout k výzkumu Faltusové (2017, s. 40), která na vzorku 107 žen na MD/RD zkoumala spokojenost žen s dostatkem volného času. Celkem 52 % žen uvedlo, že je spokojeno, tedy zjištěna byla větší spokojenost žen s volným časem, kterým disponují, nicméně rozdíly nejsou příliš výrazné a je zřejmé, že nedostatek volného času je jevem, který se s mateřskou nebo rodičovskou dovolenou úzce pojí.

Respondentky většinou (80,1 %) nepocítují nedostatek podpory ze strany svého sociálního okolí při začleňování do společenského života, uvítaly by však větší podporu žen na MD/RD, ve smyslu širší nabídky aktivit pro matky s dětmi či pouze pro matky malých dětí v místě bydliště.

Celkem 67,4 % respondentek by se rádo vzdělávalo, což by napomohlo mimo jiné též snížení případné sociální izolace, ovšem často studiu brání absence hlídání dětí, která je další vnější příčinou sociální izolace žen. V tomto ohledu lze do určité míry rozporovat tvrzení většiny žen, že mají podporu ve svém sociálním okolí při účasti na společenském životě: tato podpora je patrně zejména psychická, verbální. Pokud měly např. ženy v závěru dotazníku uvést, co by rády ve své situaci změnily, kromě času, kterého by chtěly ženy více pouze pro sebe, na své aktivity, k seberealizaci, bylo též zmiňováno, že si přejí, aby jejich partner trávil s dítětem více času, a to zejména kvůli hlídání dítěte.

Vnější faktory dle 60,6 % respondentek jsou hlavní příčinou sociální izolace, kterou pocítují (tato data se vztahují pouze k ženám, které uvedly, že se ocitají v sociální izolaci – jednalo se o 66 (63,5 %) respondentek). Z těchto vnějších faktorů bylo zmiňována nejčastě-

ji hlídání dítěte (38,7 %), dále samotný charakter MD/RD, kdy je nutné o dítě pečovat, věnovat mu čas (tento čas ovšem respondentky svému dítěti věnovat chtějí) a též nedostatek financí. Dle Junáškové (2007, s. 40-45) je nemožnost hlídání pro ženu na MD/RD většinou obtížně zvládnána, ženy raději navštěvují kluby pro maminky s dětmi, a to právě kvůli možnost alespoň na chvíli být bez dítěte, byť následně tento čas nemusí být naplněn optimálně.

V rámci hypotézy č. 1 byl zkoumán výzkumný předpoklad, že mladší ženy uvádějí jako důvod sociální izolace na MD/RD nedostatek financí častěji než ženy starší. Hypotéza byla potvrzena, zjištěné výsledky jsou tak v souladu s výzkumem, z něž bylo vycházeno, kdy bylo na vzorku matek ve věku do 26 let zjištěno, že u 80 % z nich je nejčastější příčinou prožitku sociální izolace nedostatek financí (Smith, 2018; British Red Cross and Co-op, 2016, s. 5). Nicméně tento výsledek není překvapující, neboť v tomto věku mnohdy ještě ženy nemají vybudovanou kariéru, podobně jako jejich partneři, mnohdy mohou být z velké části odkázáni v péči o dítě na pomoc blízkých, zatímco u starších párů lze již předpokládat, že partneři disponují větším zázemím, včetně finančního zajištění. Respondentky mimo jiné uváděly, že si přejí mít více financí, zlepšit bydlení, kdy finance a hlídání dětí byly nejčastěji respondentkami uváděny jako faktory, které jim ztěžují větší participaci na společenském životě, včetně případného vzdělávání nebo zaměstnání, které pro oslovené ženy představuje jak zdroj příjmu, určitou finanční nezávislost na partnerovi, tak i větší účast na společenském životě.

Nejčastěji ženy uváděly, že mají během celého týdne pouze čas pro sebe v rozmezí 1-2 hodin (25 % respondentek), 11,5 % respondentek dokonce uvedlo méně času za týden než 1 hodinu. Za pozornost ovšem stojí, že ve svém volném čase se ženy nejčastěji věnují partnerovi, resp. tráví čas s partnerem, kdy byl navíc čas s partnerem uváděn jako druhý nejdůležitější oblast z nabídnutých možností (první byla péče o děti). Toto zjištění je v rozporu s výsledky výzkumu Jandové (2014, s. 59), z něž vyplynulo, že ženy na RD stejnou měrou vítají čas pro sebe, ale též přátele a spánek.

V popisovaném výzkumu však lze konstatovat, že ženy na MD/RD považují za hlavní překážky ve větší participaci na společenském životě nedostatek času, což souvisí s absencí (nedostupností) hlídání dítěte, jedná se též o nedostatek financí a dle respondentek také ne zcela vhodnou nabídku aktivit v okolí ženy, nabízejících společenské vyžití, nicméně ženy samy přizpůsobují svůj životě změně dané narozením dítěte, rozumí tomu, že tyto jevy jsou

okolnostmi péče o dítě v rámci MD/RD, při porovnání důležitosti vybraných oblastí před čas věnovaný sobě samé umístěovaly čas strávený s partnerem, a to i přesto, že jsou s časem stráveným s partnerem spokojeny více než s časem, který mají pouze pro sebe. Můžeme tedy uvažovat také o určité ambivalenci, kterou se mateřská role vyznačuje: žena musí dělit svůj čas mezi dítě, partnera a sebe samotnou, přičemž ženy z výzkumného souboru staví samu sebe v tomto pomyslném trojúhelníku až na poslední místo. Nutno doplnit, že zjištěné výsledky nelze vzhledem k nereprezentativnosti výzkumného souboru generalizovat.

Druhou dílčí výzkumnou otázkou bylo zjišťováno, jaké vnitřní faktory vedou k sociální izolaci žen na mateřské a rodičovské dovolené. I když dle Lipmana et al. (2010, s. 5-8) je v tomto ohledu důležité, jak se žena cítí ve své mateřské roli, a to z hlediska prožitku kompetentnosti, tato souvislost nebyla v rámci verifikace hypotézy č. 2 potvrzena.

Většina respondentem uváděla, že má zájem se vzdělávat a být zaměstnaná, tedy má i zájem o větší sociální kontakt, neboť obě aktivity sociální kontakt zprostředkují. Je vhodné ovšem doplnit, že výzkumný soubor byl specifický: 43 % žen má vysokoškolské vzdělání, 63,5 % je navíc zaměstnáno, kdy se ovšem může jednat i o částečné úvazky, brigády apod. Nejedná se tedy o reprezentativní výzkumný vzorek. Podle Bičákové a Kalíškové (2015, s. 11) se v jednom roce dítěte vrací na trh práce 13 % žen, ve dvou letech dítěte se jedná o 20 % ekonomicky aktivních žen.

V souladu s výzkumem Donath, Burson, Martesteller (2009, in Šimečková, 2015, s. 35) bylo zjištěno, že k hlavním bariérám, proč se oslovené ženy neúčastní dalšího vzdělávání, patří nedostatek času a finanční aspekt (tedy opět faktory vnější), kdy respondentky z popisovaného výzkumu navíc doplňovaly nedostatek energie ke vzdělávání při péči o dítě.

Z vnitřních faktorů, které vedou u respondentek k sociální izolaci, bylo nejčastěji zmiňováno, že má být žena co nejvíce s dítětem, dále se jednalo o neschopnost nalézt čas pro sebe. Pro většinu žen sice není problém odpoutat se od dítěte, strávit čas bez něj, nicméně u žen na MD byl zjištěn opačný výsledek, což opět není překvapující. Ženy na RD častěji uváděly, že se cítí v sociální izolaci (74,2 % žen na RD, ale jen 47,6 % žen na MD), ženy na MD častěji vnímají jako vnitřní faktor této izolace svoji nechuť/neschopnost odpoutat se od dítěte, patrně ani nemají možnost příliš se od dítěte odpoutat, v šestinedělí většinou i bývá omezen sociální kontakt, nicméně nepovažují se v takové míře za sociálně izolova-

né, jako je tomu u žen na RD, resp. netouží v takové míře po sociálním kontaktu: celkem 88,7 % žen na RD uvedlo, že touží po sociálním kontaktu, totéž uvedlo jen 45,3 % žen na MD. Ženy na MD tedy patrně role matky více naplňuje, nebo více zaměstnává, případně vyčerpává, což může být příčinou menší touhy po sociálním kontaktu (ženy na MD též méně často oproti ženám na RD uváděly, že mají zájem seznamovat se s jinými matkami), ovšem tyto rozdíly nebyly ověřeny statisticky, tedy nelze je považovat za obecně platné. Zcela jistě by bylo vhodné dále zkoumat, jak se způsob života na MD/RD promítá do prožívání této role, ve smyslu naplněnosti a spokojenosti s tímto způsobem života.

Třetí výzkumnou otázkou bylo zjišťováno, jaký je životní styl žen na mateřské a rodičovské dovolené? Není překvapující, že se jedná o značný stereotyp, kdy je žena zaměstnána především péčí o děti, domácnost. Ženy na MD mají více prostoru na čas s partnerem (54,1 % žen na MD, a jen 23,9 % žen na RD) a též častěji uváděly, že jsou v kontaktu s dalšími příbuznými, respondentky na RD častěji pravidelně tráví čas s přáteli. Rodičovská dovolená s sebou přináší více času na seberealizaci (koníčky apod.). Během mateřské dovolené se však ženám častěji daří (dle subjektivního hodnocení) dodržovat správný životní styl. Životní styl respondentek na MD je tedy více orientovaný rodinně, ženám na RD již zbývá více času (nebo jeví větší zájem) pro sebe samotné, své přátele apod., tedy nelze tyto ženy považovat za homogenní skupinu, životní styly obou skupin se liší.

Hlavní výzkumná otázka zněla: V čem spočívá sociální izolace žen na mateřské a rodičovské dovolené, se zřetelem k jejímu dopadu na rovinu zdraví, partnerského života a účasti na volnočasových aktivitách? Ze zjištěných výsledků lze konstatovat, byť opět se zdůrazněním, že získaná data nelze generalizovat, že příčina sociální izolace žen na MD/RD je spíše vnější (nedostatek času, finanční obtíže, charakter MD/RD), vliv však má patrně i to, jak svoji situaci žena prožívá. Oslovené ženy na MD se méně často označovaly oproti ženám na RD za sociálně izolované, mají menší potřebu sociálního kontaktu, což může být dáno i tím, že tráví více času se svým partnerem nebo dalšími příbuznými. Potřeba seberealizace narůstá s časem stráveným doma s dítětem, je také více uspokojována, respondentkám na MD se však více daří dodržovat zdravý životní styl. Nezanedbatelný vliv na prožívání sociální izolace ženy při péči o dítě má tedy jak délka času strávená s dítětem, tak i osobnostní faktory, byť se jako hlavní příčiny sociální izolace žen jeví faktory vnější: ne každá žena je pak schopna být dostatečně aktivní (vyhledávat přátele, kontaktovat je, stu-

dovat, pracovat), aby zmírnila případnou sociální izolaci, která je s tímto statusem (žena na MD/RD) spojena. Hlavní výsledky jsou shrnuty v závěru diplomové práce.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývala tématem sociální izolace žen na mateřské a rodičovské dovolené. V teoretické části práce byly blíže popsány hlavní oblasti, které s danou problematikou souvisejí: bylo podáno legislativní vymezení mateřské a rodičovské dovolené, specifika péče o dítě, v kontextu uplatnění ženy na trhu práce či možnostech vzdělávání, detailněji byla věnována pozornost příčinám a následkům sociální izolace žen na mateřské a rodičovské dovolené.

Na teoretická východiska bylo navázáno realizací kvantitativního výzkumu, jehož cílem bylo zjistit, jaké faktory zapříčiňují sociální izolaci žen na mateřské a rodičovské dovolené a jak se život žen na mateřské a rodičovské dovolené promítá do jejich partnerského života, roviny zdraví a volnočasových aktivit. Výzkumný soubor tvořilo 104 žen na mateřské a rodičovské dovolené, kterým byl administrován dotazník vlastní konstrukce.

Výzkumem bylo zjištěno, že dle subjektivního hodnocení oslovených žen jsou hlavní příčiny sociální izolace ženy na mateřské a rodičovské dovolené faktory vnější, zejména nedostatek času, který ženy mají v důsledku péče o dítě a absence hlídání dítěte, dále finanční rovina, která neumožňuje ženám více participovat na sociálním životě (vzdělávání, volnočasové aktivity, ale i zaměstnání), ženám též chybí v jejich okolí vhodná nabídka aktivit, kterých by se mohly zúčastnit – ať již společně s dětmi, nebo bez dětí, což možné většinou není, neboť v době, kdy jsou aktivity atraktivní pro respondentky realizovány, nemají tyto ženy možnost zajistit si hlídání dítěte.

Z vnitřních faktorů bylo nejčastěji uváděno přesvědčení, že se má žena v tomto období věnovat především dítěti, tedy do určité míry i „obětovat“ svůj společenský kontakt ve prospěch dítěte, ženy však také uváděly, že se jim nedaří nalézt čas pro sebe, ať již z důvodu nemožnosti/neschopnosti domluvit se s partnerem na péči o dítě, nebo z příčin únavy, introverze, nižší schopnosti navazovat sociální kontakty.

Ženy na mateřské a rodičovské dovolené se ovšem v mnoha oblastech, v souvislosti se sociální izolací, lišily: ženy na mateřské dovolené uváděly méně často potřebu sociálního kontaktu, méně často se také považují za sociálně izolované, což ovšem může být dáno větší naplněností či angažovaností v mateřské roli, která je pro tyto ženy nová, musí se na ni adaptovat, nelze se ani z objektivních důvodů více od dítěte odpoutat (kojení, větší závislost novorozence či kojence na matce oproti batoletu apod.). Ženy na mateřské dovolené

také častěji uváděly, že je pro ně obtížné odpoutat se od dítěte. Lze se však také domnívat, že je jejich potřeba sociálního kontaktu více sycena v rodinném prostředí, neboť tyto ženy častěji než ženy na rodičovské dovolené uváděly, že mají čas společně s partnerem či s dalšími příbuznými. Ženy na rodičovské dovolené se oproti ženám na mateřské dovolené častěji společensky angažují, věnují se svým koníčkům apod., přesto se však častěji cítí sociálně izolované. Prožívání sociální izolace se tedy pravděpodobně liší v závislosti na době péče o dítě (intenzitě kontaktu s dítětem, novosti mateřské role apod.), ovšem vzhledem ke konceptu výzkumu nelze zjištěné výsledky generalizovat.

Formulovány byly také dvě hypotézy: výzkumem bylo zjištěno, že mladší ženy uvádějí jako důvod sociální izolace na mateřské nebo rodičovské dovolené nedostatek financí častěji než ženy starší, nebylo potvrzeno, že ženy, které se hodnotí jako méně kompetentní v mateřské roli, uvádějí častěji než ženy, které se cítí více kompetentní v mateřské roli, že se ocitají v rámci mateřské nebo rodičovské dovolené v sociální izolaci.

Z výsledků výzkumu vyplývají cenné poznatky o specifikách života žen na mateřské a rodičovské dovolené, se zřetelem k sociální izolaci: sociální izolace s tímto statutem úzce souvisí, záleží velkou měrou na tom, jak žena svoji roli prožívá a jak dokáže být aktivní v tom, aby případné sociální izolaci zabránila, či ji zmenšovala. Získané výsledky také přinášejí informace o možném dalším zaměření výzkumných šetření v této oblasti, kdy by bylo vhodné detailněji probádat, jaké osobnostní faktory přispívají k tomu, že žena prožívá či neprožívá mateřskou nebo rodičovskou dovolenou jako dobu, kdy se ocitá v sociální izolaci. Výzkum byl proveden na vzorku žen, z nichž téměř většina disponuje vysokoškolským vzděláním, většina oslovených žen současně při mateřské a rodičovské dovolené pracuje. I přesto se též většina žen ocitá dle subjektivního hodnocení v sociální izolaci, častěji se jedná o ženy na rodičovské dovolené. Je tedy zřejmé, že je zapotřebí rozšířit možnosti sociální participace těchto žen, ať již na úrovni státu (finanční zabezpečení, tedy např. zvýšení rodičovského příspěvku), nebo v rovině komunity, která by měla více zacílit nabídku vzdělávacích či volnočasových aktivit právě pro tuto cílovou skupinu. Je také zapotřebí rozšířit nabídku zařízení pečujících o děti v raném věku, které lze využít v případě, že si žena přeje dále se vzdělávat nebo znovu vstoupit na trh práce, což jsou jedny z významných preventivních opatření vůči sociální izolaci žen na mateřské a rodičovské dovolené. Z výzkumu též vyplývá, že tyto ženy potřebují podporu a pomoc v tom, jak se více zapojit do sociálního života, pakliže jim k tomuto chybí patřičné schopnosti, doved-

nosti, kompetence, případně příležitosti. Žena se často ocitá po dlouhé měsíce až roky především ve společnosti svého dítěte, kvalita partnerského vztahu může být narušena, snižuje se sebevědomí ženy, a tedy i její možnosti danou situaci změnit. Podpora, která by se těmto ženám měla dostávat, by měla akcentovat nikoliv pouze rozměr finanční, situační, ve smyslu nabídky vhodných vzdělávacích, pracovních či volnočasových aktivit, ale též rozměr psychosociální.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] AYERS, Susan a Richard De Visser. 2015. *Psychologie v medicíně*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5230-3.
- [2] BIČÁKOVÁ, Alena a Klára KALÍŠKOVÁ. 2015. *Od mateřství k nezaměstnanosti: Postavení žen s malými dětmi na trhu práce*. 1. vyd. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR. ISBN 978-80-7344-354-2.
- [3] BOGENSCHNEIDER, Karen, 2014. *Family Policy Matters: How Policymaking Affects Families and What Professionals Can Do*. 3rd ed. New York, Hove: Routledge. ISBN 978-0-415-84447-5.
- [4] DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.
- [5] DIVIŠOVÁ, Monika a kol. 2011. *Zdravé hubnutí po porodu*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3630-3.
- [6] EASTWOOD, John D. et al. 2012. Relationship of postnatal depressive symptoms to infant temperament, maternal expectation, social support and other potential risk factors: findings from a large Australian cross-sectional study. *BMC Pregnancy and Childbirth*, Vol. 12, Issue 148, pp. 1-11. ISSN 1471-2393.
- [7] FINE-DAVIS, Margret. 2015. *Gender Roles in Ireland: Three Decades of Attitude Changes*. 1st ed. Abingdon, New York: Routledge. ISBN 978-0-415-74308-2.
- [8] FINGERMAN, Karen L., BERG, Cynthia A., SMITH, Jacqui and ANTONUCCI, Toni C. (Eds.). (2011). *Handbook of Life Span Development*. 1st ed. New York: Springer. ISBN 978-0-8261-1080-0.
- [9] FRANKE, Helena. 2016. Rodičovství – partnerství a mezníky ve vývoji dětí. In KOLAŘÍK, Marek. (Ed.). (2016). *XIII. národní konference o manželském, partnerském a rodinném poradenství: Partnerství a rodičovství – synergie a konkurence*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 13-26. ISBN 978-80-244-5035-3.
- [10] GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. 2012. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2390-7.

- [11] HÁJEK, B. a kol. 2004. *Děti, vedoucí, volný čas*. 1. vyd. Praha: Institut dětí a mládeže. ISBN 978-80-247-2390-7. ISBN 80-86784-06-1.
- [12] HAKIM, Catherine. 2002. *Work-Lifestyle Choices in the 21st Century: Preference Theory*. 2nd ed. New York: Oxford University Press. ISBN 0-19-924210-0.
- [13] HAKIM, Catherine. 2006. Women, careers, and work-life preferences. *British Journal of Guidance & Counselling*, Vol. 34, Issue 3, pp. 279-294. ISSN 1469-3534.
- [14] HELUS, Zdeněk, 2015. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4674-6.
- [15] HOBFOLL, Stevan E. 2013. *Stress, Social Support and Women*. 2nd ed. Oxon, New York, NY: Routledge. ISBN 978-0-891-16404-3.
- [16] HOSKOVCOVÁ, Simona. 2006. *Psychická odolnost předškolního dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-1424-8.
- [17] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.
- [18] JENNY, Carole. 2011. *Child Abuse and Neglect: Diagnosis, Treatment and Evidence*. 1st ed. St. Louise, MO: Saunders. ISBN 978-1-4160-6393-3.
- [19] JONES, Fiona, BURKE, Ronald J. and Mina WESTMAN (Eds.). 2006. *Work-Life Balance: A Psychological Perspective*. 1st ed. New York: Psychology Press. ISBN 1-84169-529-7.
- [20] KOUKOLÍK, František. 2018. *Mocenská posedlost*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3916-1.
- [21] KOŤÁTKOVÁ, Soňa. 2014. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4453-3.
- [22] KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie životního způsobu*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2456-0.
- [23] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.

- [24] LIPMAN, Ellen L. et al. Understanding how education/support groups help lone mothers. *BMC Public Health*. 2010, 10(4), 1-10. ISSN 1471-2458.
- [25] LOW, Hamish and Virginia SANCHEZ-MARCOS. 2015. Female labour market outcomes and the impact of maternity leave policies. *IZA Journal of Labor Economics*. No. 4, Issue 1, pp. 1-22. ISSN 2193-8997.
- [26] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody sociologického výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- [27] MOŽNÝ, Ivo. 1990. *Moderní rodina: mýty a skutečnost*. 1. vyd. Brno: Blok. ISBN 80-7029-018-8.
- [28] MOŽNÝ, Ivo. 2006. *Rodina a společnost*. 1. vyd. Praha: SLON. ISBN 80-86429-58-X.
- [29] MYRDAL, Alva and Viola KLEIN. 2001. *Women's Two Roles: Home and Work*. 4th ed. London: Routledge. ISBN 0-415-17657-3.
- [30] PRAŠKO, Ján a Hana PRAŠKOVÁ. 2007. *Asertivitou proti stresu*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1697-8.
- [31] PYTLIKOVÁ, Mariola. 2015. *Rozdíly ve výši výdělků ve vztahu k mateřství a dítěte v rodině*. 1. vyd. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR. ISBN 978-80-7344-357-3.
- [32] RAPLEY, Mark, 2003. *Quality of Life Research: A Critical Introduction*. 1st ed. London: Sage. ISBN 0-7619-5456-2.
- [33] REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.
- [34] ROGERS, Chrissie and Susie WELLER. 2013. *Critical Approaches to Care: Understanding Caring Relationships, Identities and Cultures*. 1st ed. Abingdon, New York: Routledge. ISBN 978-0-415-61329-3.
- [35] SEUS, Lydia. 2011. Kontinuita a zvraty: Sociální kontrola žen. In: OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Tvrdošijnost myšlenky: od feministické kriminologie k teorii genderu: na počest profesorky Gerlindy Šmausové*. 1. vyd. Praha: Slon, s. 41-56. ISBN 978-80-7419-043-8.

- [36] SLAMĚNÍK, Ivan. 2011. *Emoce a interpersonální vztahy*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3311-1.
- [37] SLEZÁKOVÁ, Lenka. 2007. *Ošetrovatelství pro zdravotnické obory III: Gynekologie a porodnictví, onkologie, psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2270-2.
- [38] ŠAMÁNKOVÁ, Marie. 2011. *Lidské potřeby ve zdraví a nemoci*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3223-7.
- [39] ŠEĎOVÁ, Klára. 2003. Mateřství jako pozitivní hodnota a žitý svět. *Studia pedagogica*, roč. 51, č. 8, s. 11-28. ISSN 2336-4521.
- [40] ŠMOLKA, Petr. 2011. *Jak přežít mateřskou*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3083-7.
- [41] TYLOVÁ, Václava, KUŽELOVÁ, Hana a Radek PTÁČEK. 2014. Emoční a sociální osamělost v etiologii a léčbě duševních poruch. *Česká a slovenská psychiatrie*. Roč. 110, č. 13, s. 151-157. ISSN 1212-0383.
- [42] VÁGNEROVÁ, Marie. 2007. *Vývojová psychologie II: dospělost a stáří*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [43] VÝROST, Josef a Ivan SLAMĚNÍK, 1997. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: ISV. ISBN 80-85866-20-X.
- [44] Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.
- [45] ZEMANOVÁ, Vanda a Martin DOLEJŠ. 2015. *Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4492-5.

Internetové zdroje:

- [46] ANIMA CZ REGION 3. *Potřeby žen na rodičovské dovolené*. [online] 2012 [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <https://www.rodiny.cz/category/ke-stazeni/>

- [47] British Red Cross and Co-op. *Escaping the bubble: Working together to tackle loneliness and social isolation across the UK*. [online] 2016 [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <https://www.capitalmass.org.uk/perch/resources/files/red-cross-summary-doc.-loneliness-and-isolation-2016.pdf>
- [48] ČSÚ. 2016a. *Práce a mzdy*. [online] 2016 [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/45709978/300002174401.pdf/74da001e-08bd-4ad0-af50-242f45d08a13?version=1.1>
- [49] ČSÚ. 2016b. *Obyvatelstvo*. [online] 2016 [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/45709978/300002171114.pdf/78533e6a-8dcd-4e14-bee3-e7dd67eb241f?version=1.0>
- [50] ČTK. 2018. *Mateřská dovolená, nebo péče? Vláda nepodpoří přejmenování, které navrhovali poslanci v čele s Juchelkou*. [online] 24.7.2018 [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/materska-dovolena-pace-vlada-nepodpori-prejmenovani-rodicovske-dovolene_1807241206_mat
- [51] EDEROVÁ, Hana. 2014. *Zelené vdovy – nejisté povolání*. [online] 1.9.2014 [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <http://eurodenik.cz/vztahy/zelene-vdovy>
- [52] FALTUSOVÁ, Jitka. 2017. *Životní spokojenost žen na mateřské a rodičovské dovolené ve Zlínském kraji*. Diplomová práce, Zlín, 2017. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce Eva ŠALENOVÁ. Dostupné z: https://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/40055/faltusov%C3%A1_2017_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- [53] GOLA, Petr. 2015. *Trendem v západní Evropě jsou zkrácené úvazky*. [online] 13.11.2015 [cit. 2018-12-17]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/zpravy/finance/455487-trendem-v-zapadni-evrope-jsou-zkracene-uvazky/>
- [54] HAŠKOVÁ, Hana, KŘÍŽOVÁ, Alena a Radka DUDOVÁ. 2015. *Ekonomické náklady mateřství*. [online] 2015 [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: <http://diverzita.cz/wp-content/uploads/2016/06/Ekonomick%C3%A9->

n%C3%A1klady-mate%C5%99stv%C3%AD_Sekundarni-analyza-zprava-final_format.pdf

- [55] HUŠKOVÁ, Petra. 2009. *Laktační psychóza: Jak ji poznat a předejít tragédii*. [online] 2.6.2009 [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/laktacni-psychoza-jak-ji-poznat-a-predejit-tragedii/>
- [56] HYNČICOVÁ, Eva. 2015. *Mateřská a rodičovská dovolená jako příležitost pro seberealizaci žen*. Bakalářská práce. Zlín, 2015. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce Renata Polepilová. Dostupné z: https://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/33248/hyn%C4%8Dicov%C3%A1_2015_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- [57] JANDOVÁ, Lenka. 2014. *Volný čas žen na mateřské a rodičovské dovolené*. Olomouc, 2014. Univerzita Palackého v Olomouci. Cyrilometodějská teologická fakulta. Vedoucí práce Petra Sobková. Dostupné z: https://theses.cz/id/wuisk0/BP_L__Jandov.pdf
- [58] JUNÁŠKOVÁ, Magda. 2007. *Volný čas žen na mateřské dovolené a způsob jeho trávení*. Zlín, 2007. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce: Jarmila Celá. Dostupné z: https://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/3992/jun%C3%A1%C5%A1kov%C3%A1_2007_bp.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- [59] KRMENÍČKOVÁ, Eva. 2015. *Bariéry vzdělávání matek na rodičovské dovolené*. Praha, 2015. Univerzita Karlova v Praze. Filosofická fakulta. Vedoucí práce: Miroslava Dvořáková. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/130160831>
- [60] LÁBUSOVÁ, Eva. 2007. *Jak se rodí matka*. [online] 2007 [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: http://www.evalabusova.cz/clanky/jak_se_rodí_matka.php
- [61] LEE, Katharine, VASILEIOU, Konstantina and Julie BARNETT. 2017. „Lonely within the mother“: An explanatory study of first-time mothers experiences of loneliness. *Journal of Health Psychology*. [online] 2017, DOI: 10.1177/1359105317723451 [cit. 2019-03-24]. Dostupné z:

- https://www.researchgate.net/publication/319046740_'Lonely_within_the_mother'_An_exploratory_study_of_first-time_mothers'_experiences_of_loneliness
- [62] MOTTLOVÁ, Markéta. 2016. *Česká společnost stále diskriminuje ženy*. [online] 26.8.2016 [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <http://www.socialwatch.cz/?p=850>
- [63] NÁRODNÍ CENTRUM PRO RODINU, 2008. *Nesnadné neznamená nemožné: Specifické potřeby pečujících rodičů na trhu práce*. [online] 2008 [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <https://www.rodiny.cz/category/ke-stazeni/>
- [64] PETRÁŠOVÁ, Lenka. 2009. *Češky na mateřské: Chceme být chvíli samy!* [online] 29.6.2009 [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/cesky-na-materske-chceme-byt-chvili-samy/>
- [65] PŘÍHODOVÁ Anna. 2016. *Těhotenství mezi 40 a 50 je stále častější. Lékaři to nepovažují za rozumné*. [online] 9.2.2016 [cit. 2018-11-08]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/relax/zdravi/tehotenstvi-mezi-40-a-50-je-stale-castejsi-lekari-to-za-nepovazuji-za-rozumne.A160208_094406_ln-zdravi_ape
- [66] SMITH, Dave. *Shocking extent of loneliness faced by young mothers revealed*. [online] 2. 5. 2018 [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <https://www.co-operative.coop/media/news-releases/shocking-extent-of-loneliness-faced-by-young-mothers-revealed>
- [67] ŠIMEČKOVÁ, Michaela. *Osoby na mateřské a rodičovské dovolené a osoby pečující o osobu blízkou a další profesní vzdělávání: postoje, zkušenosti, bariéry*. [online] 2015 [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <https://koopolis.cz/file/home/download/790?key=1a5edcab4b>
- [68] ŠEĎOVÁ, Klára. 2006. *Vyprávění o mateřství jako heroický epos*. [online] 2006 [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/ped/kvalita/sources/Clanky/Materstvi.pdf>
- [69] ŠKRHÁKOVÁ, Věra. 2018. *Prožívání sociální izolace u žen na mateřské dovolené*. Bakalářská práce. Brno, 2018. Masarykova univerzita. Filosofická fakulta. Vedoucí práce Veronika Dobrovolná.
- [70] VESELÍKOVÁ, Monika. 2018. *OSVČ, mateřská a rodičovská. Rady a kalkulačky pro rok 2018*. [online] 18.1.2018 [cit. 2018-11-08]. Dostupné z:

<https://www.penize.cz/rodicovsky-prispevek/329995-osvc-materska-a-rodicovska-rady-a-kalkulacky-pro-rok-2018>

- [71] ZÁVODNÍKOVÁ, Dana. 2015. *Kvalita života ženy v období mateřství*. Praha, 2015. Univerzita Karlova v Praze. Lékařská fakulta v Hradci Králové. Vedoucí práce: Eva Vachková. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/130150816>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČSÚ	Český statistický úřad
ČR	Česká republika
ČTK	Česká tisková kancelář
EU	Evropská unie
H	Hypotéza
HDP	Hrubý domácí produkt
Kč	Korun českých
Med	Medián
MD	Mateřská dovolená
Mod	Modus
RD	Rodičovská dovolená
Sb.	Sbírka, sbírky
Sb.	Sbírka, sbírky
VO	Výzkumná otázka

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1. Příčiny a následky sociální izolace	36
Graf 1. Věk respondentek	51
Graf 2. Vzdělání respondentek	51
Graf 3. Bydliště respondentek.....	52
Graf 4. Rodinný status respondentek	53
Graf 5. Vzdělávání respondentek.....	54
Graf 6. Motivace k současnému vzdělávání	54
Graf 7. Možnost hlídání dítěte	55
Graf 8. Společný čas s partnerem.....	56
Graf 9. Užívání si mateřské nebo rodičovské dovolené	56
Graf 10. Pocit kompetentnosti v roli matky.....	57

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Podíl nezaměstnaných v roce 2014.....	18
Tab. 2. Bariéry v účasti na společenském životě	58
Tab. 3. Názory na podporu státu žen při participaci na společenském životě	59
Tab. 4. Podpora žen ze strany sociálního okolí při participaci na společenském životě	60
Tab. 5. Podpora žen při vzdělávání za strany sociálního okolí.....	61
Tab. 6. Podpora žen při zaměstnání ze strany sociálního okolí	61
Tab. 7. Vnější faktory jako důvody sociální izolace ženy na MD/RD.....	63
Tab. 8. Zájem vzdělávat se během MD/RD.....	64
Tab. 9. Příčiny (ne)zájmu vzdělávat se během MD/RD	65
Tab. 10. Zájem být zaměstnaná během MD/RD.....	66
Tab. 11. Příčiny (ne)zájmu být zaměstnaná během MD/RD	67
Tab. 12. Preventivní chování respondentek vůči sociální izolaci.....	68
Tab. 13. Zájem respondentek o seznamování se s jinými ženami na MD/RD	69
Tab. 14. Schopnost nalézt čas pro sebe.....	70
Tab. 15. Touha po větším sociálním kontaktu.....	70
Tab. 16. Hodnocení vlastní sociální izolovanosti respondentkami	71
Tab. 17. Hlavní vnitřní faktor sociální izolace respondentek	72
Tab. 18. Obtížnost odpoutání se od dítěte ve prospěch času pro sebe.....	73
Tab. 19. Délka času pro sebe	74
Tab. 20. Trávení všedního dne respondentkami mimo běžný režim	76
Tab. 21. Seberealizace respondentek	77
Tab. 22. Typ převládajícího sociálního kontaktu.....	77
Tab. 23. Úspěch v dodržování zásad zdravého životního stylu	78
Tab. 24. Významné jevy v životě respondentek	79
Tab. 25. Spokojenost s vybranými jevy v životě	79
Tab. 26. Co v životě změnit pro vyšší spokojenost v mateřské roli	81
Tab. 27. Ověření hypotézy č. 1	83
Tab. 28. Ověření hypotézy č. 2	84

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Lenka Langarová a jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

Žádám Vás touto cestou o vyplnění dotazníku týkajícího se Vašeho života na mateřské nebo rodičovské dovolené. Získaná data budou využita pro účely diplomové práce zaměřené na sociální izolaci žen na mateřské a rodičovské dovolené. Vaše anonymita bude zajištěna.

Instrukce k vyplnění dotazníku: není-li uvedeno jinak, prosím u každé otázky zvolte vždy jen jednu odpověď. Jste-li o to požádána, prosím svoji odpověď dále vysvětlíte, doplňte. U otevřených otázek bez nabídnutých odpovědí prosím uveďte, co Vás k tématu napadá.

Velmi děkuji za Váš čas a ochotu pomoci mi s výzkumem.

1. Co Vám brání větší účasti na společenském životě (volnočasové aktivity, čas s přáteli apod.)?

- a) Nedostatek volného času
- b) Nedostatek financí
- c) Nevhodná nabídka volnočasových aktivit, s ohledem na péči o dítě
- d) Nabídka volnočasových aktivit je, ale ve větší vzdálenosti, nemohu dojíždět
- e) Jiné (uveďte prosím).....

2. Podporuje podle Vás stát začlenění žen na mateřské a rodičovské dovolené do společenského života?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

Zde můžete svoji odpověď doplnit, vysvětlit.....

.....

.....

.....

3. Podporuje Vás Vaše blízké sociální okolí (partner, rodiče, kamarádky apod.) k větší účasti na společenském životě (návštěva kulturních, sportovních akcí apod.)?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

Zde můžete svoji odpověď doplnit, vysvětlit (jak se to děje, proč se to neděje apod.)

.....

.....

.....

.....

4. Máte u svého sociálního okolí (rodina – manžel/přítel, rodiče) podporu v seberealizaci, a to ve smyslu vzdělávání při mateřské a rodičovské dovolené?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

5. Máte u svého sociálního okolí (manžel/přítel) podporu v seberealizaci, a to ve smyslu zaměstnání při mateřské/rodičovské dovolené?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

6. Máte zájem vzdělávat se během mateřské/rodičovské dovolené?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

Prosím svoji odpověď doplňte, vysvětlete.....

.....

.....

.....

.....

7. Máte zájem být zaměstnaná během mateřské/rodičovské dovolené (jako zaměstnanec, OSVČ apod.)?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

Prosím svoji odpověď doplňte, vysvětlete.....

.....

.....

.....

.....

8. Co děláte pro to, abyste se neocitla v důsledku péče o dítě v rámci mateřské/rodičovské dovolené v sociální izolaci (osamělá, doma, bez přátel apod.)?

.....

.....

.....

.....

9. Máte zájem seznamovat se s jinými matkami na mateřské/rodičovské dovolené?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

10. Dokážete si i v rámci mateřské/rodičovské dovolené najít čas pro sebe?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

11. Toužíte po větším sociálním kontaktu?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

12. Domníváte se, že se ocitáte v souvislosti s mateřskou/rodičovskou dovolenou v sociální izolaci?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

Pokud jste zvolila souhlasnou odpověď („určitě ano“ nebo „spíše ano“), pokračujte prosím otázkou č. 13. Při záporné odpovědi pokračujte prosím až otázkou č. 16.

13. V čem spatřujete hlavní příčinu toho, že případně zažíváte sociální izolaci?

- a) Vnější faktory (stát nevytváří podmínky, mateřská role je spojena s určitou izolací, obětováním)
- b) Vnitřní faktory (neumím si zařídit život tak, jak bych chtěla – najít si čas pro sebe, nechce se mi vzdělávat, je pro mne těžké odpoutat se od dítěte apod.)

14. Který vnitřní (osobnostní) faktor považujete za hlavní důvod, proč se ocitáte v sociální izolaci? **Můžete uvést více odpovědí.**

- a) jsem spíše introvert, samotář
- b) neumím navazovat kontakty
- c) schopnost zvládat zátěž: mateřská/rodičovská dovolená mě vyčerpává
- d) přesvědčení, že když je žena na mateřské/rodičovské dovolené, měla by být hlavně s dítětem
- e) neschopnost vybrat si vhodného partnera: mám partnerský vztah, který mi neumožňuje větší sociální kontakt (manžel/partner mi v tom brání)
- f) nedostatečné zaměření na sebe: neumím si najít čas pro sebe
- g) jsem pohodlná vyvíjet v tomto ohledu aktivitu
- h) jiné (uveďte prosím).....

15. Který vnější faktor považujete za hlavní důvod, proč se ocitáte v sociální izolaci? **Můžete uvést více odpovědí.**

- a) Nemám na to finance
- b) Nemám hlídání a další pomoc, která by mi umožňovala sociální kontakt, o který stojím
- c) Žena na rodičovské/mateřské dovolené se nutně ocitá v sociální izolaci, takový tento institut je
- d) Žiji v místě, který sociální kontakt příliš neumožňuje
- e) Jiné (uveďte prosím).....

Výčet jako souhrn (výpis) z poznatků v rámci teoretické části (výzkumy, odborná literatura)

16. Je pro Vás těžké odpoutat se od dítěte a věnovat se jen sobě?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

Zde můžete svoji odpověď doplnit, vysvětlit.....

.....

.....

.....

17. Uveďte prosím, kolik času v průměru čistě jen pro sebe (koníčky, odpočinek apod.) v týdnu (od pondělí do neděle) máte:

- a) méně než 1 hodinu
- b) 1-2 hodiny
- c) 3-5 hodin
- d) pravidelně 1-2 hodiny
- e) víckrát do týdne 1-2 hodiny
- f) víckrát do týdne více než 2 hodiny
- g) celý půlden
- h) kolik času potřebuji
- i) jiné

18. Popište prosím, jak běžně trávíte všední den (pondělí až pátek) den:

.....

.....

.....

.....

19. Věnujete se nějaké oblasti, ve které se realizujete (koníček, vzdělání, práce, účast na komunitním životě apod.)?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

Zde můžete svoji odpověď doplnit, vysvětlit.....

.....

.....

.....

20. Jaký sociální kontakt u Vás převládá (kromě kontaktu s dítětem, partnerem, rodiči apod.)?

- a) S kamarády/kamarádkami z dřívějšíka
- b) S matkami v obdobné situaci
- c) Našla jsem si nové přátele, ale ne matky na mateřské/rodičovské dovolené
- d) Pracovní (v souvislosti s mým zaměstnáním vykonávaným při mateřské/rodičovské dovolené)
- e) Jiné (uveďte prosím).....

21. Daří se Vám na mateřské/rodičovské dovolené dodržovat zásady zdravého životního stylu?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

Zde můžete svoji odpověď doplnit, vysvětlit.....

.....

.....

.....

22. V uvedené tabulce prosím na stupnici 1-5 (1 = nejvíce, 5 = nejméně) vyznačte, jak je pro Vás daná oblast důležitá:

Oblasti	Velmi důležitě	Spíše důležitě	Ani důležité, ani nedůležité	Spíše nedůležité	Velmi nedůležité
	1	2	3	4	5
Finanční rovina					
Péče o dítě					
Čas jen pro sebe					
Kontakt s druhými					
Seberealizace					
Nemusím chodit do práce					
Vztah s partnerem					
Mé zdraví					

23. V uvedené tabulce prosím na stupnici 1-5 (1 = nejvíce, 5 = nejméně) vyznačte, jak jste s danou oblastí spokojena:

Oblasti	Velmi spokojena	Spíše spokojena	Ani spokojena, ani nespokojena	Spíše nespokojena	Velmi nespokojena
	1	2	3	4	5
Finanční rovina					
Péče o dítě					
Čas jen pro sebe					
Kontakt s druhými					
Seberealizace					
Nemusím chodit do práce					
Vztah s partnerem					
Mé zdraví					

24. Uveďte prosím 5 věcí, okolností, které byste ráda ve svém životě změnila, abyste se cítila ve své mateřské roli, na mateřské/rodičovské dovolené, více spokojená:

1.
2.
3.
4.
5.

Uveďte prosím Váš věk:

- a) 20-24 let
- b) 25-29 let
- c) 30-34 let
- d) 35-39 let
- e) 40-44 let
- f) 45 a více let

Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

- a) Základní
- b) Střední bez maturity
- c) Střední s maturitou
- d) Vyšší odborné
- e) Vysokoškolské

Kde bydlíte?

- a) V obci do 5 000 obyvatel
- b) V obci do 10 000 obyvatel
- c) V obci do 50 000 obyvatel
- d) V obci do 100 000 obyvatel
- e) V obci s více než 100 000 obyvatel

Jaký je Váš rodinný status?

- a) Svobodná a bez partnera
- b) Svobodná, ale s partnerem
- c) Vdaná
- d) Rozvedená
- e) vdova

Nacházíte se aktuálně v partnerském svazku?

- a) Ano
- b) Ne

Jste zaměstnaná při mateřské/rodičovské dovolené (může se jednat i jen o pár hodin měsíčně, využívání nárazových brigád, vedlejší pracovní poměr atd.)?

- a) Ano
- b) Ne

Vzděláváte se při mateřské/rodičovské dovolené?

- a) Ano, účastním se formálního vzdělávání (škola, akreditovaný kurz)
- b) Ano, účastním se neformálního vzdělávání
- c) Ne

Pokud se účastníte jakéhokoliv vzdělávání, jaký k tomu máte hlavní důvod?

- a) kvůli osobnímu rozvoji (konečně mám na to čas, zajímá mne to apod.)
- b) už jsem se vzdělávala před mateřskou/rodičovskou dovolenou, chci to dokončit
- c) už jsem se vzdělávala před mateřskou/rodičovskou dovolenou, hlavně pro sebe
- d) kvůli budoucímu uplatnění na trhu práce
- e) kvůli současnému zaměstnavateli
- f) zabývám tím volný čas, nudu
- g) Jiné (uveďte prosím).....

Máte možnost v případě potřeby využít hlídání Vašeho dítěte jinou osobou, než jste Vy?

- a) Ano, bez větších problémů
- b) Ano, ale není to jednoduché
- c) Skoro vůbec ne
- d) Vůbec ne

Máte s partnerem společně čas pro sebe, váš vztah?

- a) ano
- b) ne
- c) nemám partnera

Užíváte si mateřskou nebo rodičovskou dovolenou?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

Na stupnici 1-10 (1 = nejméně kompetentní, 10 = nejvíce kompetentní) prosím uveďte, jak kompetentní se cítíte v mateřské roli (komunikace s dítětem, zvládnání rozlad dítěte, porozumění potřebám dítěte, odpověď na potřeby dítěte)

.....

Jste na:

- a) mateřské dovolené
- b) rodičovské dovolené